

AVALIKU ARVAMUSE UURING INIMÕIGUSTEST EESTIS

Elanikkonna (15–74-aastased) küsitlus

Turu-uuringute AS

Tatari 6, 10116 Tallinn
tel (0) 627 7583, faks (0) 627 7584
post@туру-uuringute.ee
www.туру-uuringute.ee

August-september 2012

Turu-uuringute AS

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
ELANIKKONNA UURINGU METOODIKA	5
1 Valim ja vastaja valik	5
2 Küsitlustöö	5
3 Andmetöötlus ja valimivea hinnang	6
4 Vastanute struktuur	7
ELANIKKONNA UURINGU TULEMUSED	8
1 Termin „inimõigused“	8
2 Inimõiguste olukord Eestis	13
2.1 Inimõigustest kinnipidamine.....	13
2.2 Milliseid õigusi rikutakse – spontaanne küsimus.....	15
2.3 Õigused, mille tagamisega on Eestis probleeme – aidatud küsimus	26
3 Infoallikad ja info hulk	28
3.1 Info hulk.....	31
3.2 Valdkonnad, kus infot on vähe.....	33
3.3 Eelistatud infokanalid	35
4 Teadlikkus inimõigustest, nende olulisus	36
4.1 Inimõiguste tähtsus ja hoiakud nende suhtes	39
5 Kuhu pöörduks õiguste rikkumise korral	40
6 Rahvusvaheliste organisatsioonide tuntus	41
7 Suhtlemine riikidega, kus rikutakse õigusi	42
8 Üldine informeeritus inimõigustest	43
KOKKUVÕTE ELANIKKONNA UURINGUST	45

EKSPERTIDE UURINGU TAUST	47
EKSPERTIDE UURINGU TULEMUSED	48
1 Inimõiguste olukord Eestis	48
2 Suuremad probleemid valdkondades	51
3 Valitsusasutuste nägemus probleemidest.....	53
4 Viimaste aastate areng	54
5 Võrdlus Euroopa Liiduga ja naabritega	56
6 Plaanid inimõigustega tegelemisel	58
7 Soovitused MTÜ-dele ja kodanikele	60
8 Inimõiguste alane seadusandlus	62
9 Kommentaarid elanikkonna uuringule	64
9.1 Olukord inimõigustega.....	64
9.2 Hinnangud venekeelse elanikkonna diskrimineerimise teemale	65
9.3 Hinnangud Eesti elu suurimatele probleemidele	67
10 Meedia osa inimõiguste teemade kajastamisel	68
11 Inimõiguste alane haridus	70
UURINGU KAHE OSA KOKKUVÕTE	74
LISA 1: ANKEET	75
LISA 2: VESTLUSJUHEND.....	80

SISSEJUHATUS

See aruanne on koostatud 16.–28. augustil 2012 elanikkonna seas tehtud omnibuss-uuringu põhjal.

Uuringu eesmärk oli

- välja selgitada, mida termini „inimõigused“ all mõistetakse
- anda hinnang inimõiguste austamisele Eestis
- selgitada valdkonnad, milles nähakse probleeme inimõigustest kinnipidamisega
- tuvastada infoallikad ja soovitud infokanalid edaspidiseks

Uuringu üks keskne eesmärk oli saada ülevaade, kui palju leiab Eestis aset tegelikke inimõiguste rikkumisi, kuivõrd esineb aga muid probleeme, mis ei ole inimõiguste rikkumised, kuid milleks inimesed neid mitmesugustel põhjustel peavad.

Uuringule vastas 1001 vastajat.

Uuringu aruanne annab ülevaate tulemustest nii teksti kui ka jooniste kujul. Lisatud on uuringuankeet. Eraldi esitatakse tabelmaterjal detailsete tulemustega.

ELANIKKONNA UURINGU METOODIKA

1 Valim ja vastaja valik

Uuringu üldkogumi moodustavad Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 15–74 aastat (Eesti Statistikaameti andmeil 1. jaanuari 2012 seisuga 1 024 267 inimest). Valimi suurus on 1000 inimest.

Vastajad leiti juhuvaliku alusel, et tagada kõikide Eesti maakondade ja asulatüüpide proportsionaalne esindatus küsitlusvalimis. Valimi territoriaalne mudel on koostatud Eesti Statistikaameti rahvastikustatistika andmebaasi alusel.

Juhuvaliku esimeses etapis leiti 100 valimipunkti üle Eesti ja teises etapis igas valimipunktis konkreetsed intervjuueeritavad. Valimipunktide asukohad maakonniti ning asulatüüpide suhtes on paika pandud toetudes elanikkonna reaalsele jagunemisele. 100 valimipunkti kasutamine elanikkonna küsitluste puhul tagab küsitluspunktide piisava hajutatuse Eesti territooriumil.

Aadressi valikul rakendati lähteaddressi meetodit, mille puhul antakse igale küsitlejale ette juhuslikult valitud aadress esimese intervjuu tegemiseks. Edasi liigutakse kindla sammu alusel – iga kolmas korter või iga teine eramaja –, et tagada valikusse sattunud elupaikade juhuslikkus.

Vastaja valikul rakendati nn noorema mehe reeglit, mis näeb ette, et esimesena palutakse intervjuud noorimalt kodusolevalt meesterahvalt, kes on vähemalt 15-aastane. Kui mehi kodus ei ole, eelistatakse noorimat naist.

2 Küsitlustöö

Küsitlusmeetodina kasutati silmast-silma personaalintervjuud standardiseeritud ankeedi abil. Intervjuud viidi läbi vastajate kodudes eesti ja vene keeles. Küsitlustöös osales 60 vastava ettevalmistuse saanud Turu-uuringute AS-i küsitlejat. Inimesi küsitleti perioodil 16.–28. august 2012.

Ülevaade küsitlustööst

Tehtud intervjuud	1001
Külastatud aadressid	4269
Kordusvisiite	1364
Peres ei ela sihtrühma kuuluvaid inimesi	351
Kontakt puudub	2155
Sihtrühma kuuluv inimene pole kodus	44
Keelduti kontaktist	213
Sihtisik keeldus intervjuust	504

Küsitlustöö kontrollimiseks saadeti välja 100 kontrollkirja, et selgitada, kas kõik küsitlajad ka reaalselt esitatud aadresse külastasid ja intervjuu täies ulatuses läbi viisid.

3 Andmetöötlus ja valimivea hinnang

Uuringuandmete töötlemiseks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS 11.5. Pärast küsitluse lõppemist võrreldi küsitletute sotsiaaldemograafilist koosseisu valimis ettenähtuga ja kaaluti andmeid kadude tasandamiseks teoreetilise mudeliga vastavaks. Kaalumisel arvestati soo, vanuse ja regiooni faktorit.

Uuringu tulemused on laiendatavad kogu Eesti elanikkonnale, veaprotsent ei ületa 3,09%. Valimivea piirid 95% usaldusnivool on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Valimivea piirid 95% usaldusnivool

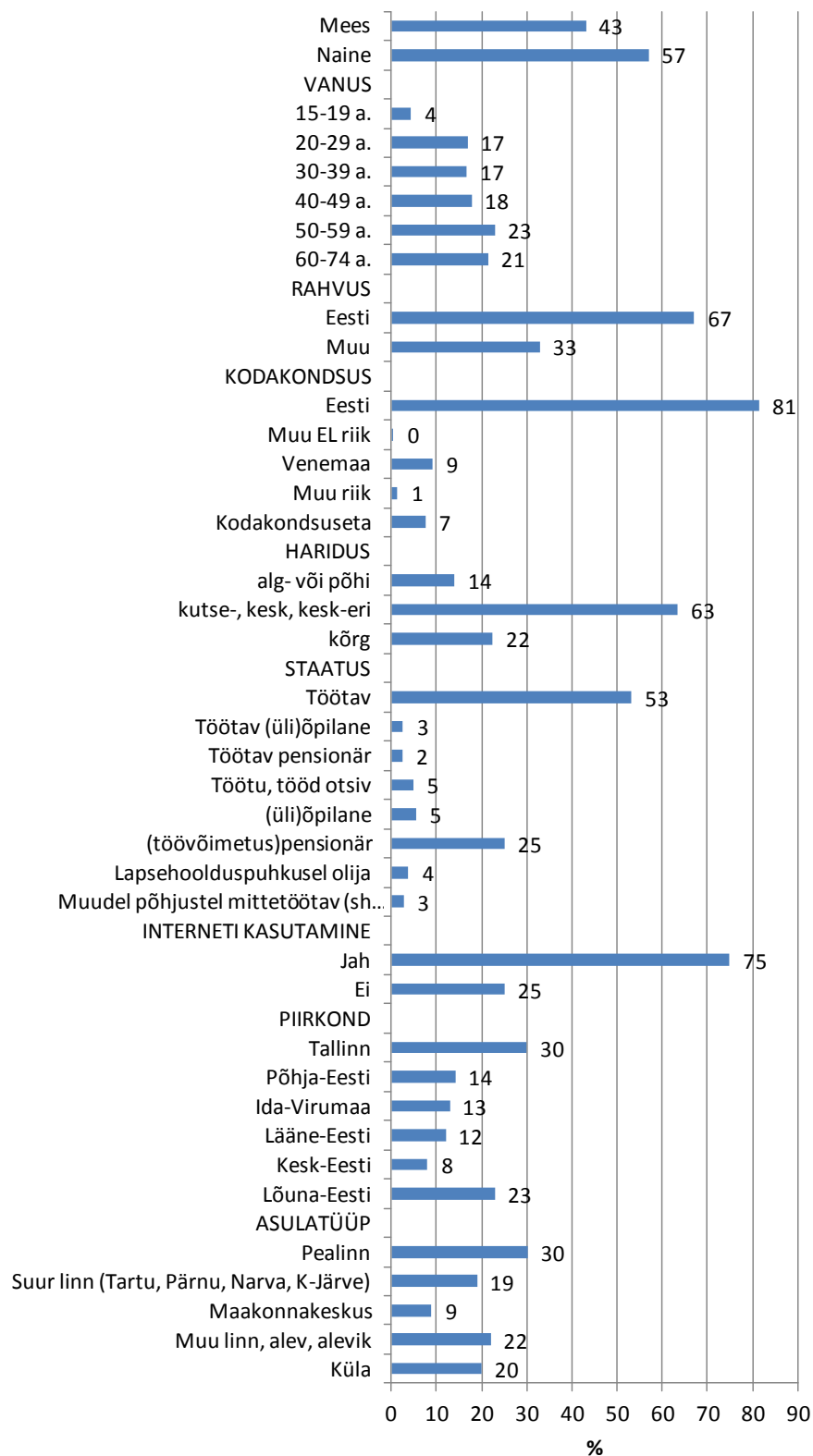
Valimi suurus	50%	48%	40%	35%	30%	25%	20%	15%	10%	5%	3%	2%
10	30,99%	30,97%	30,36%	29,56%	28,40%	26,84%	24,79%	22,13%	18,59%	13,51%	10,57%	8,68%
20	21,91%	21,90%	21,47%	20,90%	20,08%	18,98%	17,53%	15,65%	13,15%	9,55%	7,48%	6,14%
30	17,89%	17,88%	17,53%	17,07%	16,40%	15,49%	14,31%	12,78%	10,73%	7,80%	6,10%	5,01%
40	15,49%	15,49%	15,18%	14,78%	14,20%	13,42%	12,40%	11,07%	9,30%	6,75%	5,29%	4,34%
50	13,86%	13,85%	13,58%	13,22%	12,70%	12,00%	11,09%	9,90%	8,31%	6,04%	4,73%	3,88%
60	12,65%	12,64%	12,39%	12,07%	11,59%	10,96%	10,12%	9,03%	7,59%	5,51%	4,32%	3,54%
70	11,71%	11,71%	11,48%	11,17%	10,73%	10,14%	9,37%	8,36%	7,03%	5,11%	4,00%	3,28%
80	10,96%	10,95%	10,73%	10,45%	10,04%	9,49%	8,76%	7,82%	6,57%	4,78%	3,74%	3,07%
90	10,33%	10,32%	10,12%	9,85%	9,47%	8,94%	8,26%	7,38%	6,20%	4,50%	3,52%	2,89%
100	9,80%	9,79%	9,60%	9,35%	8,98%	8,49%	7,84%	7,00%	5,88%	4,27%	3,34%	2,74%
110	9,34%	9,34%	9,15%	8,91%	8,56%	8,09%	7,47%	6,67%	5,61%	4,07%	3,19%	2,62%
120	8,94%	8,94%	8,76%	8,53%	8,20%	7,75%	7,16%	6,39%	5,37%	3,90%	3,05%	2,50%
130	8,59%	8,59%	8,42%	8,20%	7,88%	7,44%	6,87%	6,14%	5,16%	3,75%	2,93%	2,41%
150	8,00%	8,00%	7,84%	7,63%	7,33%	6,93%	6,40%	5,71%	4,80%	3,49%	2,73%	2,24%
200	6,93%	6,92%	6,79%	6,61%	6,35%	6,00%	5,54%	4,95%	4,16%	3,02%	2,36%	1,94%
300	5,66%	5,65%	5,54%	5,39%	5,18%	4,90%	4,52%	4,04%	3,39%	2,47%	1,93%	1,58%
500	4,38%	4,38%	4,29%	4,18%	4,01%	3,79%	3,50%	3,13%	2,63%	1,91%	1,49%	1,23%
800	3,46%	3,46%	3,39%	3,30%	3,17%	3,00%	2,77%	2,47%	2,08%	1,51%	1,18%	0,97%
1 000	3,09%	3,09%	3,03%	2,95%	2,84%	2,68%	2,48%	2,21%	1,86%	1,35%	1,06%	0,87%

Näide: 1000 vastajaga uuringu tulemuste veaprotsent jääb vahemikku 0,87–3,09

4 Vastanute struktuur

Joonis 1. Vastanute struktuur, n=1001

ELANIKKONNA UURINGU TULEMUSED

1 Termin „inimõigused“

Kui räägitakse inimõigustest, siis mida Teie selle termini all mõistate? Küsimus esitati avatud vormis, vastusevariante ette ei antud.

Kõige sagedamini esinenud vastus oli oma sisult üldist laadi – 15% vastas, et inimõigused on inimeste üldised õigused, seadused, õigused, mis on kõigil inimestel jms. 12% tõi välja vabadust, sh otsustusvabadust – vabadust otsustada oma elu üle. Järgmiste seas mainiti sõnavabadust (10%) ja inimeste võrdsust/võrdset kohtlemist (8%). Joonis 2.

Samuti toodi välja mitmesuguseid õigusi, nagu õigus elule, õigus tööle, õigus arstiabile jms. Osale vastanutest meenus põhiseadus, põhiõigused või kodanikuõigused (4%), osale aga õigustega kaasnevad kohustused (3%) või diskrimineerimise puudumine/turvatus (3%).

Murettekitavalt suur osa vastanutest – 30% – ei osanud küsimusele vastata – neil ei seostu terminiga „inimõigused“ mitte midagi. Kõige enam oli vastamata jätnute seas üle 50-aastasi inimesi.

Eestlastele meenus mitte-eestlastest sagedamini sõnavabadus, õigus tööle, õigus haridusele, vabadus ja vabad valimised. Mitte-eestlaste seas oli sagedamini neid, kes ei osanud küsimusele vastata – 35% vs 27% eestlastest.

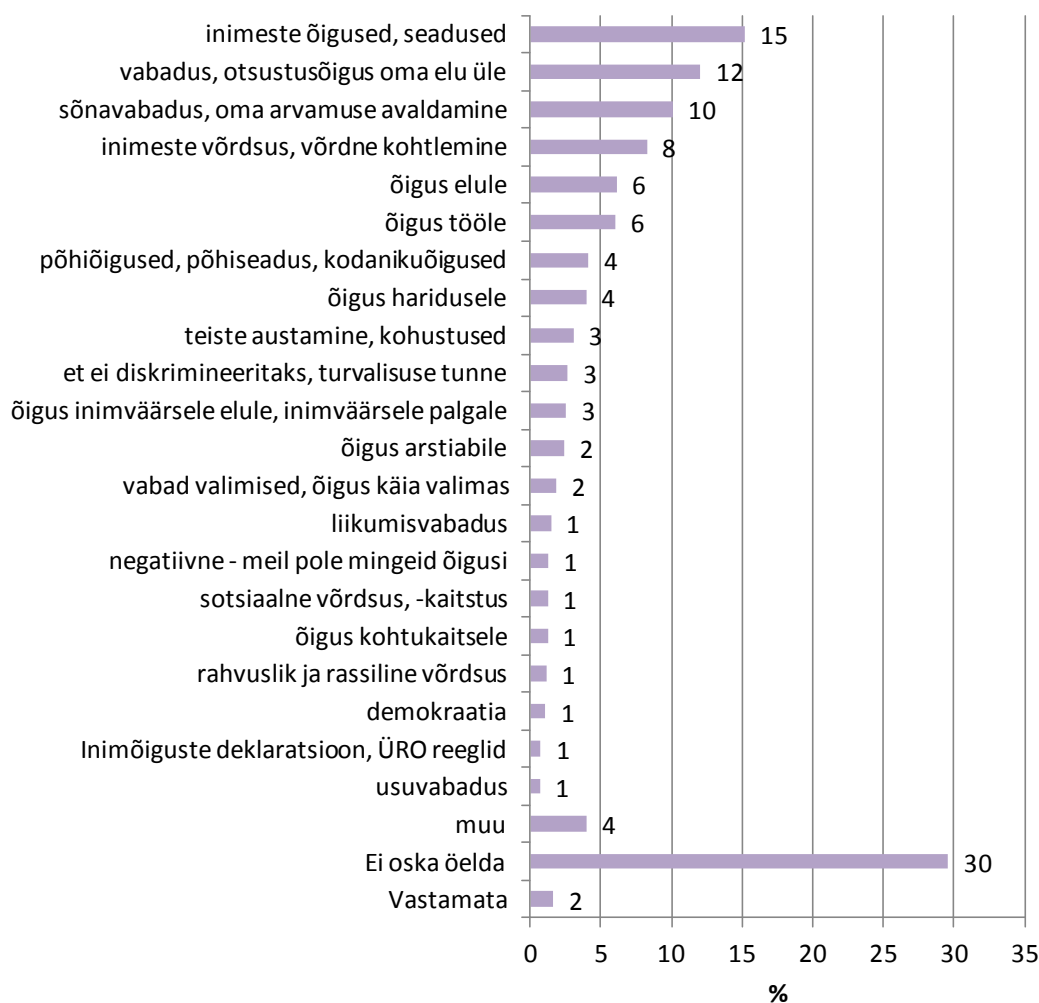
Muude vastuste seas toodi välja järgmist. *Et ei mõnitataks inimest; info vähesus – tervisest, eluasemest, lasteaedadest, sissetulekutest jne; õigus toidule, eluasemele; juriidiline; inimesed ei tea oma õigusi; Eesti riigis olgu eestlased ja räägitagu eesti keelt; meie seadustega inimestele liiga ei tehta; informeerituse kättesaadavus igale kodanikule; tarbijakaitse – kaitseb tarbijat pettuste eest; sooline võrdõiguslikkus; laste õigused; õigus materiaalsele kindlustatusele, tööle, sõnavabadusele; elukoha privaatsus; inimene peab ise täitma oma elukoha seadusi; inimese elementaarsed vajadused oleksid rahuldatud (nt köht täis jne); interneti kasutamise õigus; kolmanda maailma riigid tulevad meelde; neist (inimõigustest) ei saa üldse enam aru; olla peremees omas kodus ja omal maal; olukord Venemaal; privaatsus; Riigikogu liikmeid ei saa tagasi kutsuda; seaduste kättesaadavus, soodustused; söök, jook, ametiasjade ajamine kui vaja; võib tegeleda ettevõtjana; võimalus teostada oma huve; õigus kodule; vabad valimised; õigusi ei tohi võõrandada, peab olema täisväärtuslik elu; üks seltskond pani standardi paika.*

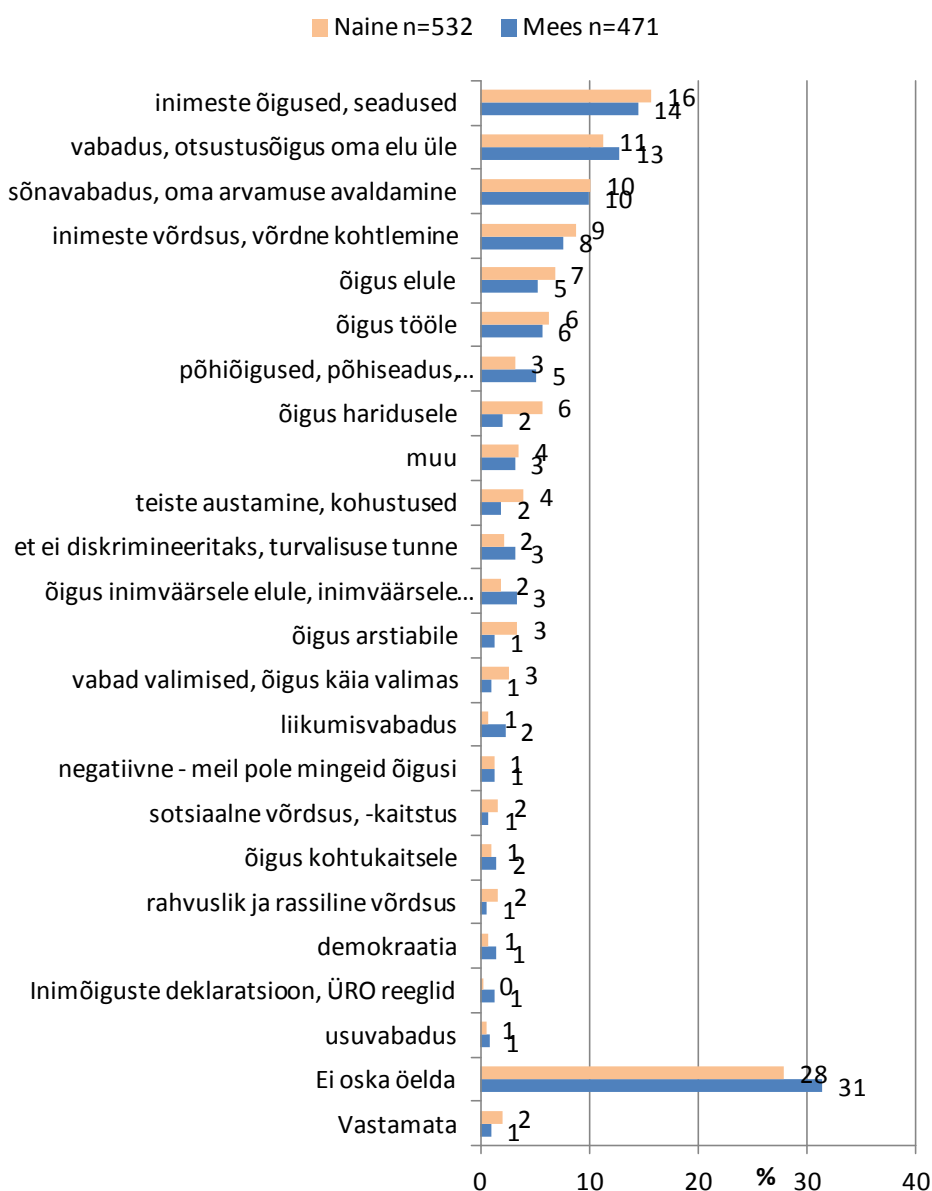
Kokkuvõttes võib öelda, et üldjoontes on elanikud kursis, et inimõigused on rahvusvahelisel tasandil kehtestatud. Teatakse ka, et kõik inimesed on võrdsete õigustega. Teema on siiski paljudele võõras – inimeste teadmised on pealiskaudsed ning inimõiguste täpsemat sisu oskab välja tuua küllaltki väike osa vastajatest.

Joonis 2. Mis on inimõigused? N=1001

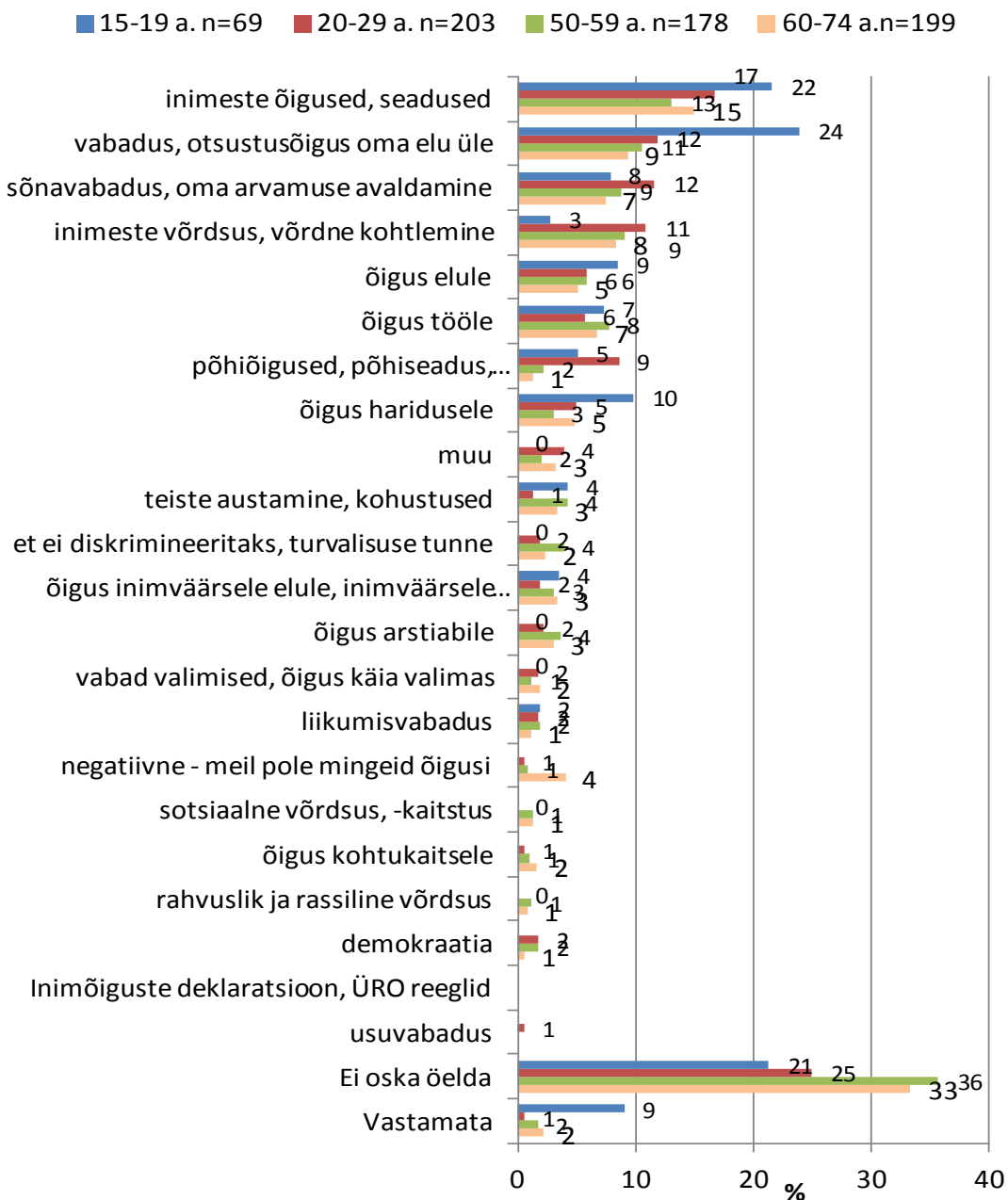

Joonis 2A. Mis on inimõigused? N=1001 , meeste ja naiste võrdlus

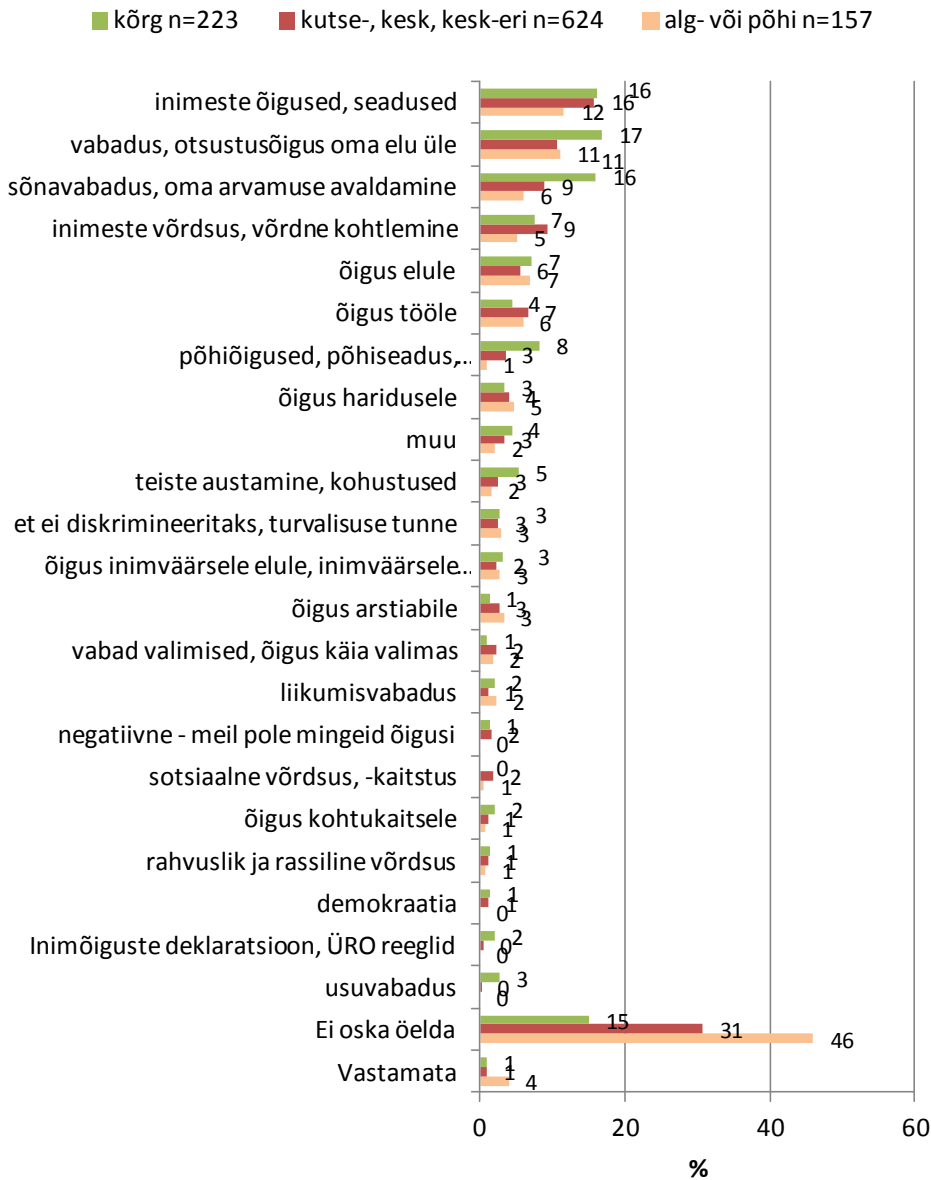

Joonis 2B. Mis on inimõigused? N=1001, noorimate ja vanimate vanuserühmade võrdlus

Joonis 2C Mis on inimõigused? N=1001, võrdlus vastavalt haridusele

2 Inimõiguste olukord Eestis

2.1 Inimõigustest kinnipidamine

Inimõiguste ülddeklaratsioon sätestab, et kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt ning kõigil on samad õigused ja vabadused, aga ka kohustused. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni?

54% Eesti elanikest leiab, et meie riigis on inimõigustega kõik korras, kuid 29% arvab, et see nii ei ole. 17% ei oska küsimusele vastata. Joonis 3.

Kõige positiivsemalt on meelestatud kõige noorema vanuserühma esindajad (15–19a.), kellest vaid 7% leiab, et inimõigustest kinni ei peeta ning 67% rikkumisi ei näe. Teistest positiivsemad on ka inimesed vanuses 20–29 a., kellest 64% leiab, et inimõigusi austatakse. Negatiivsem hinnang on seevastu vanematel inimestel – vanuses 60–74 a. leiab vaid 45%, et inimõigustega on kõik korras samal ajal kui 31% seda ei arva ning 24% ei oska öelda.

Suuresti erineb eestlaste ja mitte-eestlaste arvamus: nii arvab 61% eestlastest, et inimõigustega on kõik korras ning 25% leiab, et neid rikutakse. Mitte-eestlastest vaid 40% leiab, et probleeme ei ole kuid 36% arvab, et esineb probleeme. Paljudele mitte-eestlastele siiski on teema võõras – tervelt 24% neist on jätnud küsimusele vastamata. Eestlastel on teema kohta selgem hoiak – neist 14% ei oska vastata. Vastus sõltub ilmselt ka mitte-eestlaste eesti keele oskusest. Nagu allpool nähtub, arvab osa mitte-eestlastest ekslikult, et riigikeele oskuse nõudmine rikub nende inimõigusi.

Hinnang inimõigustest kinnipidamisele sõltub ka vastaja sissetulekust. Mida väiksem on inimese sissetulek, seda sagedamini ta arvab, et Eestis rikutakse inimõigusi. Tulemus näitab, et inimese sissetulekud ja inimõigused samastatakse. Joonis 3.

Vaadeldes Eesti erinevaid piirkondi, on näha, et kõige vastakamad arvamused inimõiguste küsimuses on Ida-Virumaa elanikel. (Joonis 4.) Neist 37% leiab, et inimõigusi ei austata ning täpselt sama suur on ka vastajate osakaal, kelle arvates inimõigusi austatakse. Silma paistab, et Ida-Virumaal on ka vastamata jätnute hulk kõige suurem – tervelt 26%.

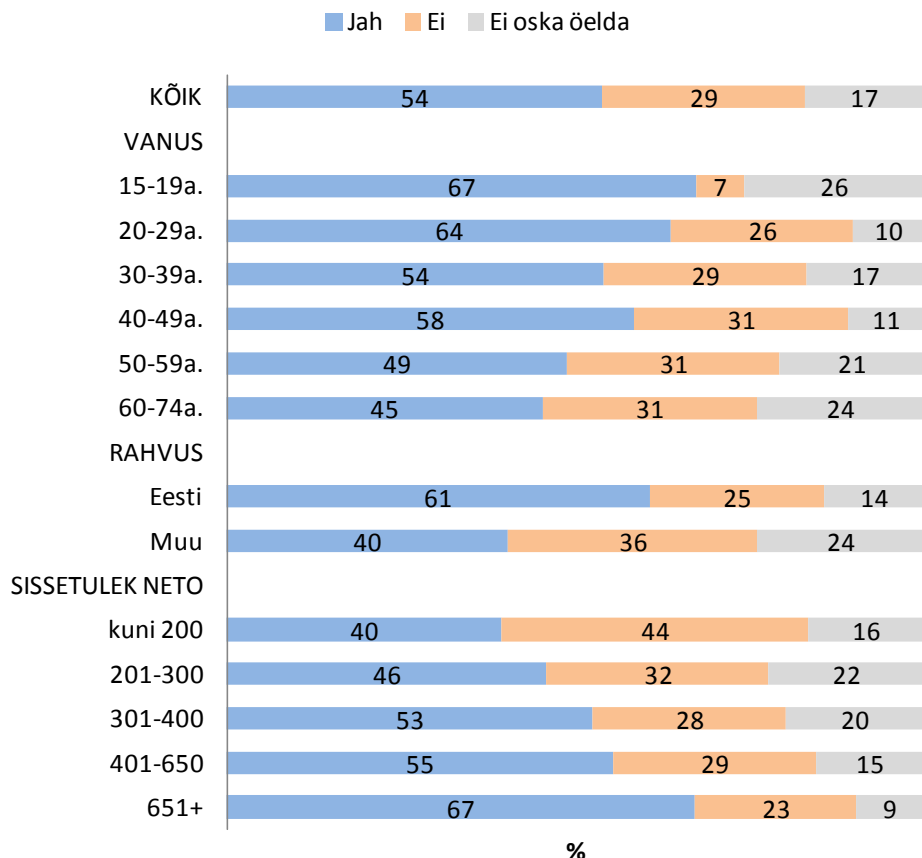
Vastajaist, kes ei kasuta interneti, leiab keskmisest suurem hulk inimesi, et inimõigustest kinni ei peeta – 35% (internetikasutajate seas 27%). Venemaa kodakondsusega ning kodakondsuseta inimesed leiavad keskmisest sagedamini, et inimõigusi rikutakse – vastavalt 43% ja 31%. Eesti kodanikest arvab seda 27%. Venemaa kodanikud ei saa osaleda Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimistel, see ei ole inimõiguste rikkumine, kuid rikkumisena võõrkeelne infoväli tihtipeale seda edastab.

Vaatleme tulemusi ka vastavalt vastaja tegevusvaldkonnale. Näeme, et vaid 4% töötavatest üliõpilastest ning 15% muudest õpilastest/tudengitest arvab, et inimõigusi rikutakse. Pensionäridest arvab seda aga 33% ning lapsehoolduspuhkusel viibijatest tervelt 47%.

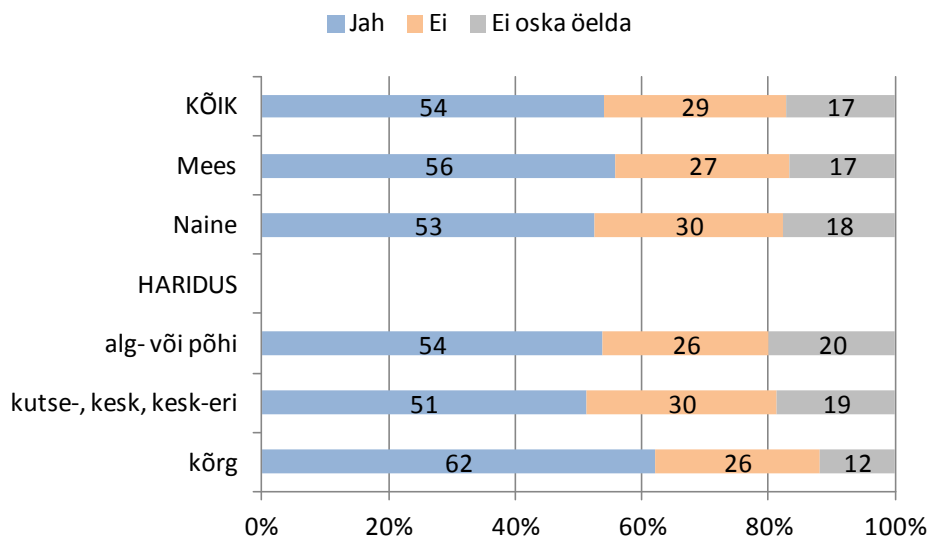

Maapiirkonnas elavad inimesed näevad meie inimõiguste olukorras probleemi linnainimestest märksa harvem (19%).

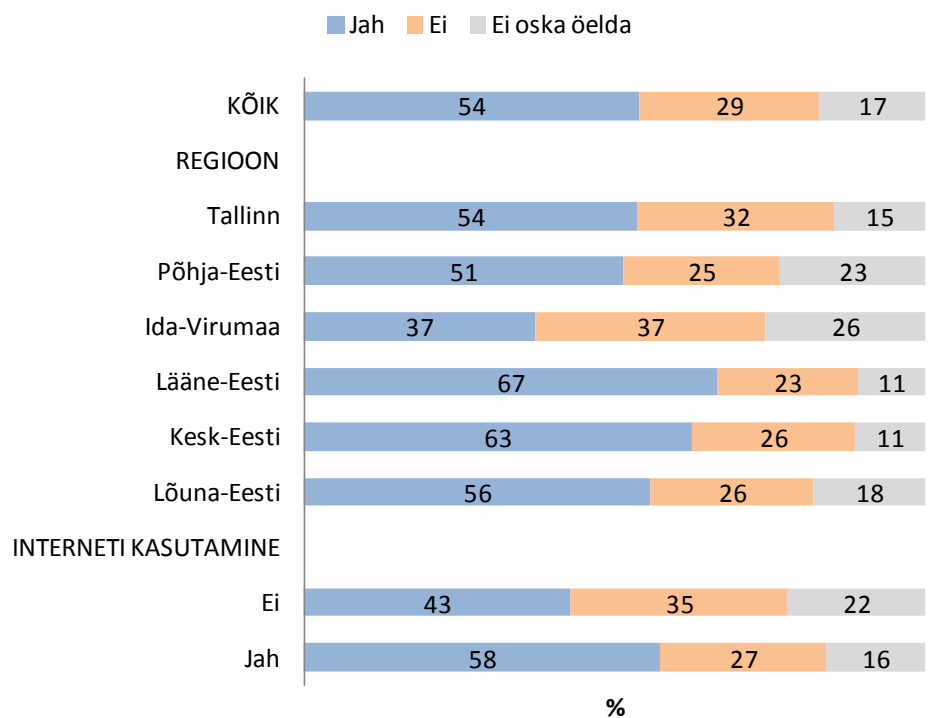
Joonis 3. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni? N=1001

Joonis 3A. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni? N=1001

Joonis 4. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni? N=1001

2.2 Milliseid õigusi rikutakse – spontaanne küsimus

Milliseid inimõigusi Eestis rikutakse? Avatud küsimus esitati vaid neile, kes arvavad, et inimõigustest kinni ei peeta. Vastused kodeeriti ja koondati teemavaldkondade kaupa.

Kõige sagedamini toodi inimõiguste rikkumisena välja sotsiaalmajandusliku olukorra ja madala elatustasemega seonduvat – nii arvas 23% vastanutest. (Joonis 5.) Inimeste palgad ja pensionid on väikesed, elukallidus tõuseb ning paljudel on arvamus, et see on nende inimõiguste rikkumine. Tegelikult kuuluvad need konkreetsete teemad sotsiaalmajandusliku olukorra valdkonda ning ei ole otseselt liigitatav inimõiguste rikkumise alla.

Teise kohale reastus venekeelse elanikkonna diskrimineerimise teema (sh töö, haridus, ametiasutustes) – kokku 19%. Osal mitte-eestlastest on siiani arvamus, et eesti keele nõudmine on nende inimõiguste rikkumine. Ekslikult arvab ka osa neist, et gümnaasiumiõppe üleminek 60% mahus eestikeelsele õppele on rahvusvähemuste inimõiguste rikkumine. Selle teema puhul vastati kõige sagedamini, et rikutakse „õigust emakeelsele haridusele“.

Inimõiguste hulka ei saa pidada riigi kohustust anda võõrkeelset haridust. Riigil pole sellist kohustust. Võimaluse oma emakeelt õppida on riik suurematele keelerühmadele (vähemalt venekeelsetele) taganud. Riigikeele nõue paljudel ametikohtadel on kvalifikatsiooninõue, mitte inimõiguste küsimus. Neil erialadel, kus ei ole töö tegemiseks vaja osata eesti keelt, seda ka ei nõuta.

Inimõiguste valdkonda kuuluvatest teemadest toodi kõige sagedamini välja naiste võrdsete õigustega seonduvat – eelkõige palgalõhet, millest viimasel ajal on ühiskonnas palju juttu olnud (8%). Järgnes arvamus, et rikutakse sõnavabadust, sh. rahval pole sõnaõigust (5%). Kolmanda teemana toodi välja ebaõiglast kohtupidamist (ebaõiglaste karistused, kohtuotsusega venitamine, seadustest mittekinnipidamine, leebed karistused) 5%. Samuti arvatakse, et alati pole tagatud laste, puuetega inimeste ja pensionäride õigused ning arstiabi pole piisavalt kättesaadav.

Eestlaste ja mitte-eestlaste arvamusel erinevad selle küsimuse puhul suuresti. (Joonis 5.) Nii on eestlased ülekaalukalt sagedamini välja toonud madala elatustasemega seonduvat (27%). Mitte-eestlastest sagedamini tõid eestlased välja ka naiste õigustega seonduvat, üldist rahva diskrimineerimist, seadustest mittekinnipidamist ja laste õiguste rikkumist. Mitte-eestlasi häirib peamiselt neli teemavaldkonda, milleks on venekeelse elanikkonna diskrimineerimine töökohtadel (töölesaamisel, palgas) 22%, emakeelse hariduse ja info kättesaamatus 19%, madal elatustase 16% ning kodakondsusega seonduv 10%.

Kordub sama – sotsiaalküsimused, madal elatustase. Kodakondsuse saamine on igaühel võimalik ja paiksustsensususe ning keeleoskuse nõuet ei saa pidada inimõiguste rikkumiseks.

Joonisel variandi „muu“ alla koondatud vastused olid järgmised (sõnastus muutmata). *Liikumisvabadus veekogude piiril; töötasu – riik rikub inimõigusi (seadusi muudetakse); 1) soodustatakse pedofiilide teket 2) turvatöötajad on vägivaldsed purjus inimeste suhtes; süütuse presumptsioon on valikuline; inimeste identifitseerimine; isiklikku ruumi tungimine; piiri ületamine Jaanlinna; pole turvalisust ja kindlustunnet; toll ja piiriprobleemid; riik ostis veekahuri, et rahvast vaos hoida; valimised pole vabad; meil on vene-eesti segapere ja minu*

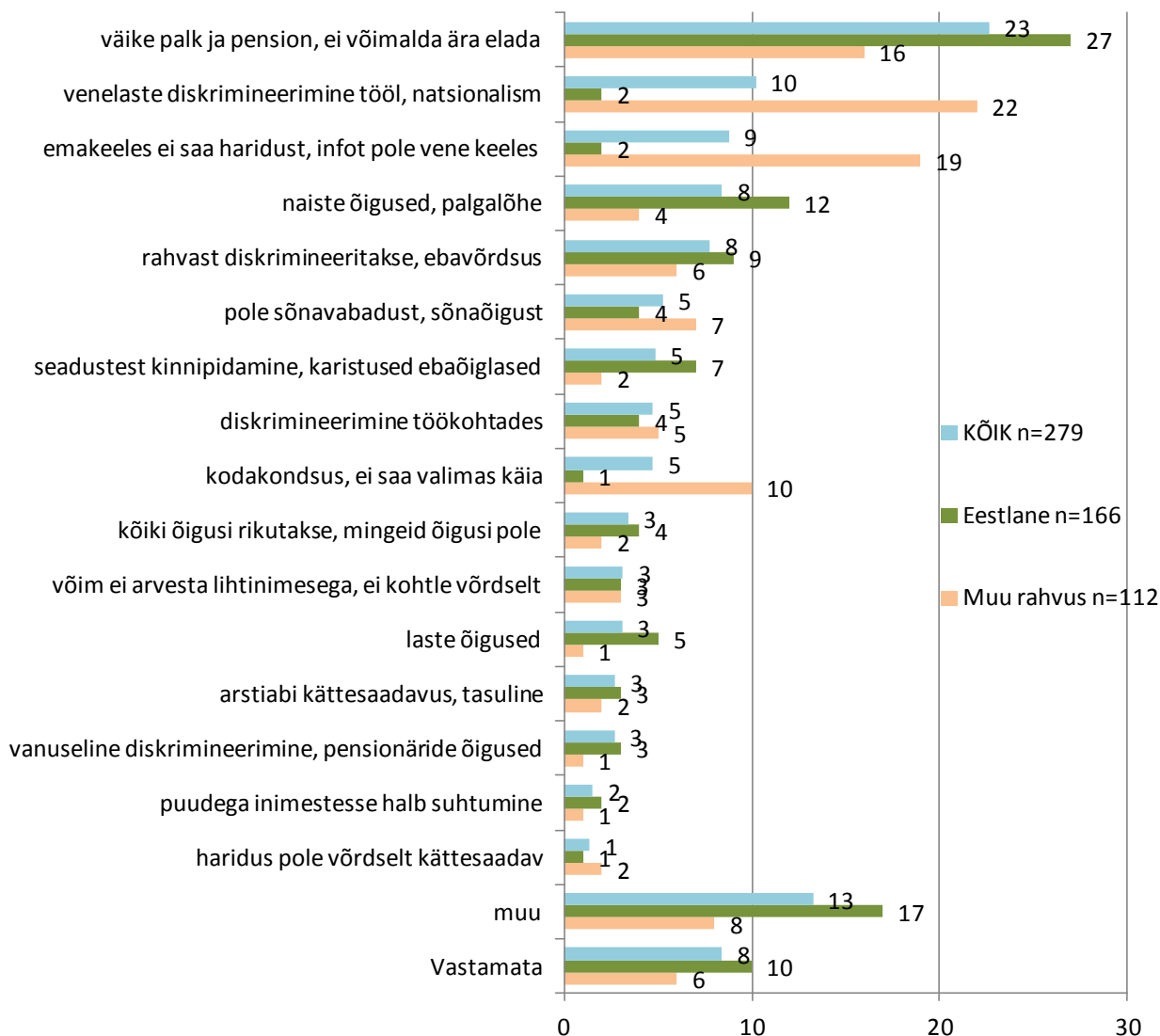

arvates pole normaalne, et klassikat ei õpetata – Puškinit 12. klassis, sest eestikeelsed raamatud on vene klassikata; interneti kommentaatorid, kes midagi ei tea, aga kommenteerivad; kauplus, sidevahendid, kool viiakse kaugele; noortel pole tööd, palgad väikesed; neid otseselt ei rikuta, aga see piir on väga õrn; petetakse kauplemisel, taksojuhid kasutavad ära välismaalasi; enesemääramise õigus, venelastel on liiga palju õigusi; poliitiline kauplemine, tülitsemine raha pärast; piiril on uued imelikud seadused; puudub info, inimesi ei teavitata õigustest; omandiõigust, sotsiaalõigust; Eesti riigi piiril käib mingi jama; erinevad võimalused linnas ja maal; seksuaalvähemused; valimissüsteemi õigsus; pärijana ei ole minu õigused kaitstud; inimeste võrdsus, laste õigused, loomade õigused; konstitutsiooni rikkumine – politsei otsib orderita läbi; maanimene polegi nagu inimene; maal ja linnas ei ole lapsed võrdsed, lapsed peavad kaugelt koolis käima, koolid võivad koguni pooleli jääda; suur sõltuvus pankadest; mind visati kell 22.00 haiglast välja; ei lubata suitsetada; rassism; suitsetajate õiguste rikkumine.

Kokkuvõttes võib inimeste esile toodud probleemidest ligikaudu kolmandiku liigitada inimõiguste temade alla. Ülejäänud vastused ei ole otseselt seotud inimõiguste temaga, kuigi need võivad inimeste igapäevaelu häirida.

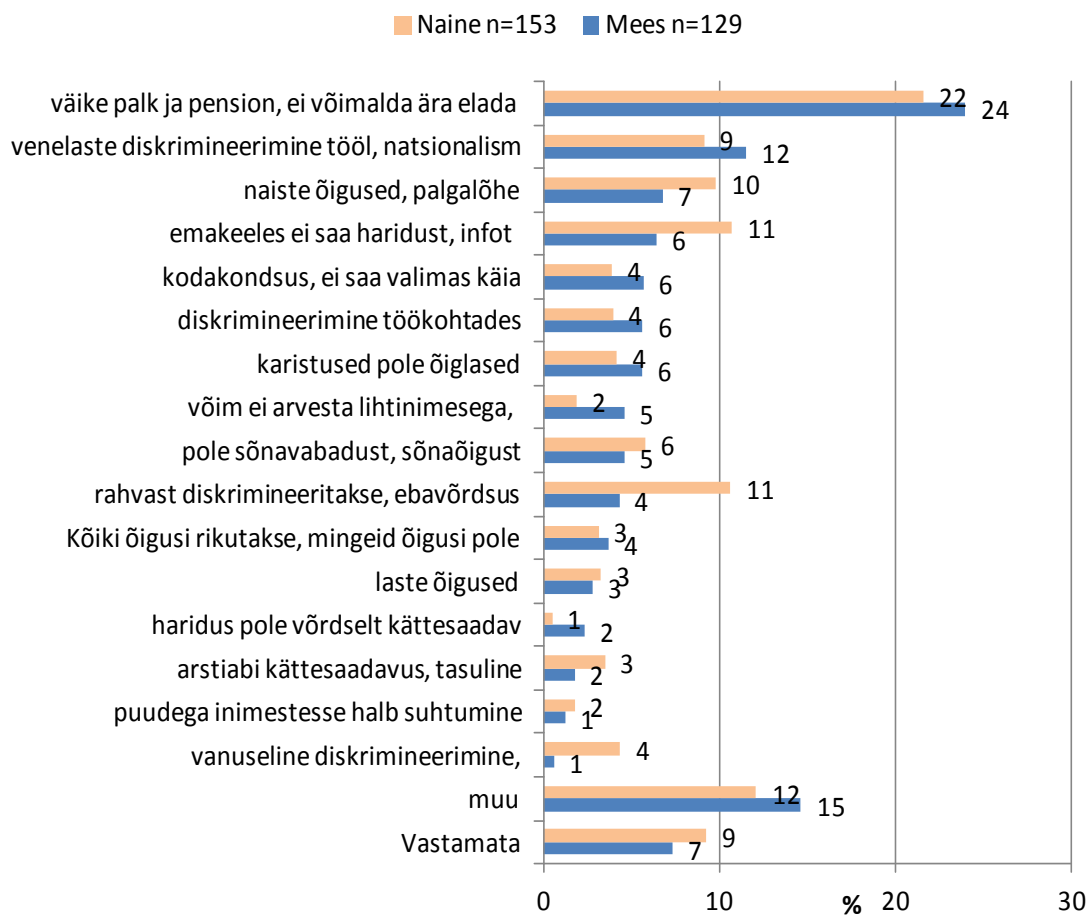

Joonis 5. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=279, %

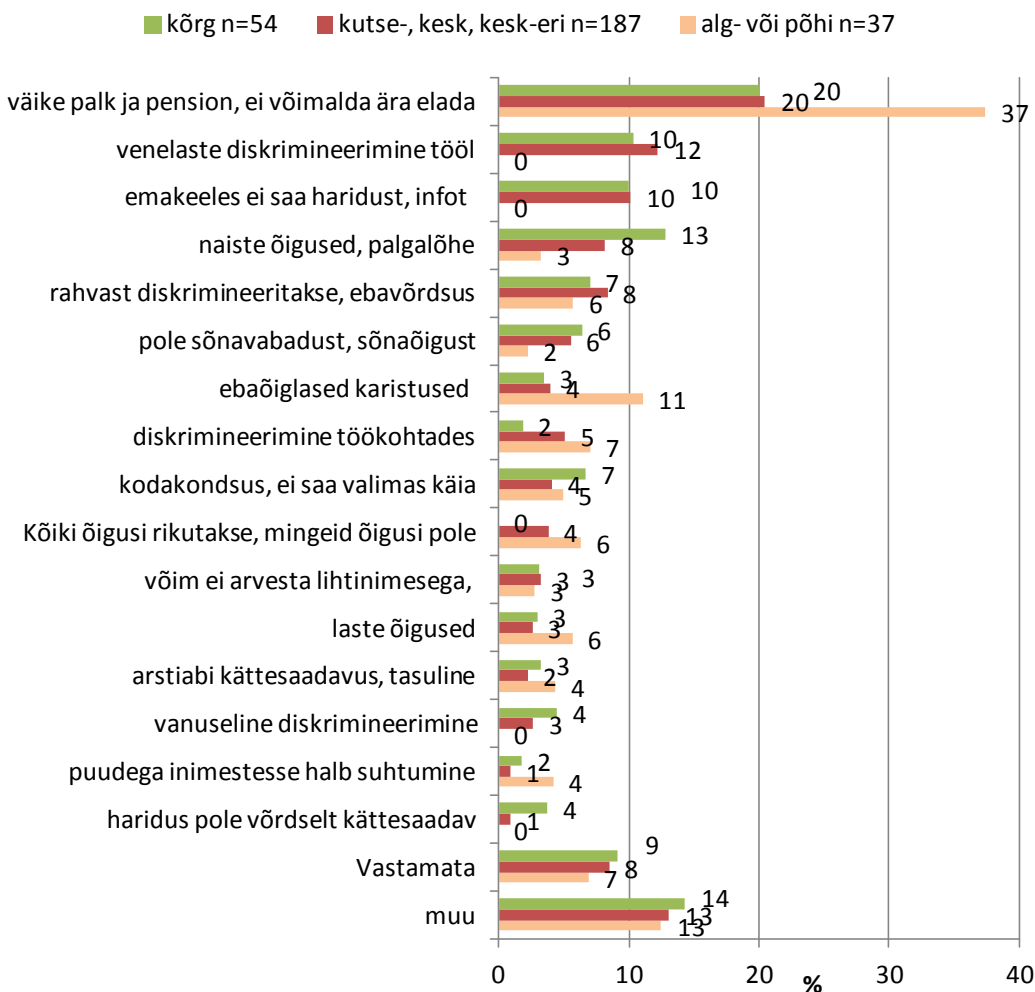

Joonis 5A. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=279, naiste ja meeste võrdlus

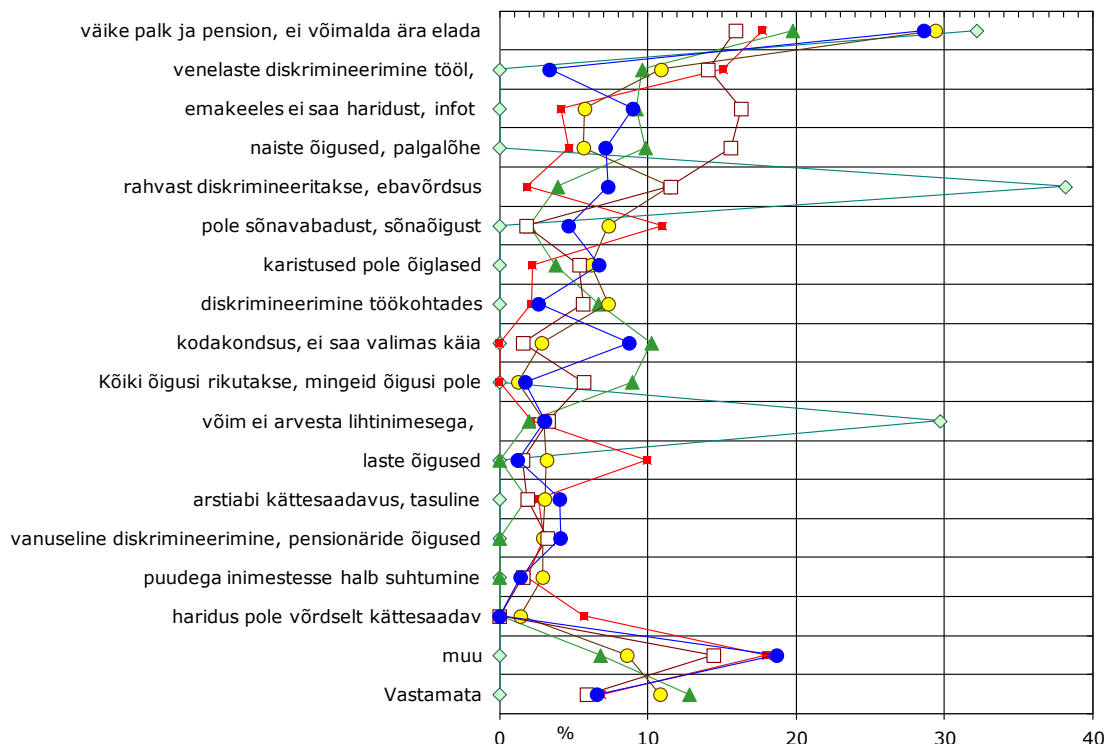
Joonis 5B. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=279 haridusgruppide võrdlus

Joonis 5C. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=279 vanusegruppide võrdlus

—◇— 15-19 a. n=4* —■— 20-29 a.n=53 —▲— 30-39 a.n=52 —●— 50-59 a.n=54 —□— 40-49 a.n=54 —●— 60-74 a.n=62

*= vastajate arv (n) selles grupis on üldistusteks liialt väike

Vastaja või tema tuttava inimõiguste rikkumine

Kas Teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? Palun kirjeldage konkreetset situatsiooni. Millal see toimus? Küsimus esitati vastajatele, kes arvavad, et inimõigusi rikutakse.

48% vastajaist, kelle hinnangul Eestis rikutakse inimõigusi, vastas, et on rikutud tema või tema tuttava õigusi. Sama palju oli ka vastanuid, kes siin vastasid eitavalt. Vastamata jättis 3%. (Joonis 6 ja 7.) Taandades tulemuse 48% kõigi vastanute peale (1000 vastajat) saab öelda, et 13% elanike hinnangul on rikutud Eestis tema enda või tema tuttava inimõigusi.

Vaatleme lähemalt vastajaid, kelle hinnangul nende/tuttava inimõigusi on rikutud.

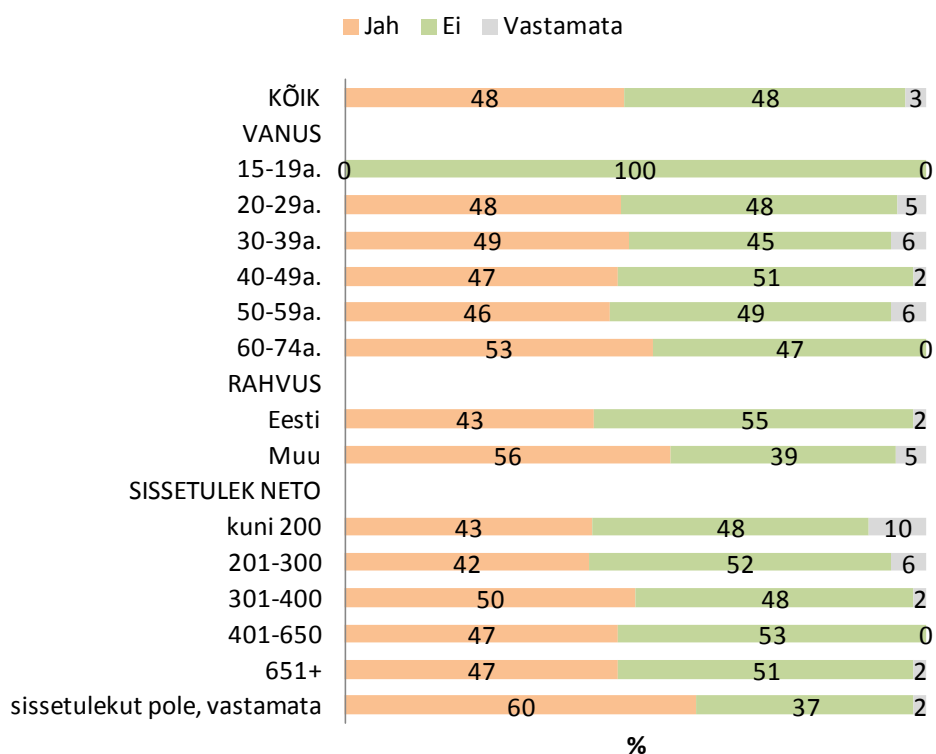
- Vanuserühmas 60–74 a. on neid 53%, kusjuures noorimas vanuserühmas sellised vastajaid ei ole.
- Mitte-eestlaste seas on selliseid vastajaid sagedamini – 56%.
- Kodakondsuseta isikute seas on neid 74%, Venemaa kodakondsusega isikute seas 49%.
- Kõrgharidusega inimeste seas sagedamini – 60%.
- Põhja-Eesti elanike seas on neid vähem – 25%.

- Maal elavate inimeste seas on neid 22%, suurte linnade (Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve) elanike seas 59%.
- Vastavalt inimese sissetulekule või interneti kasutamisele olulisi erinevusi üldtulemusest ei selgunud.

Joonis 6. Kas teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? N=287

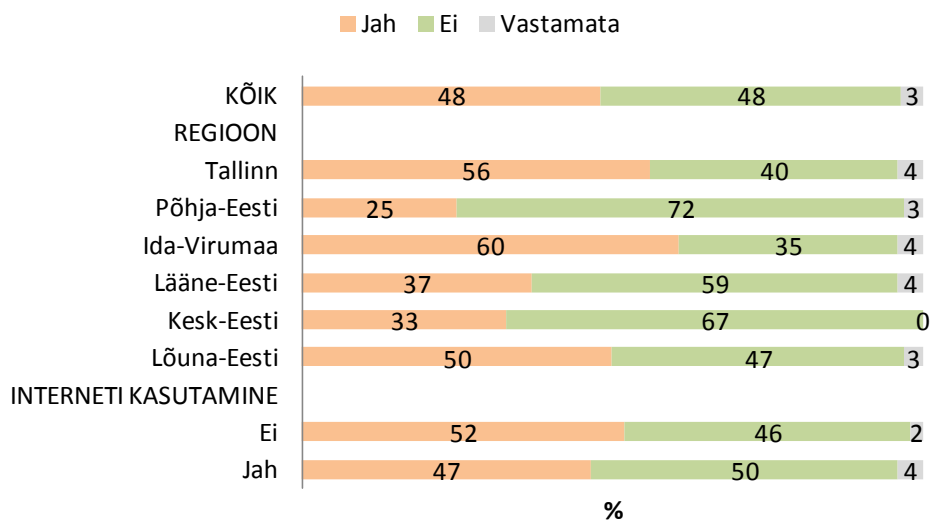
Arvab, et inimõigusi rikutakse n=287

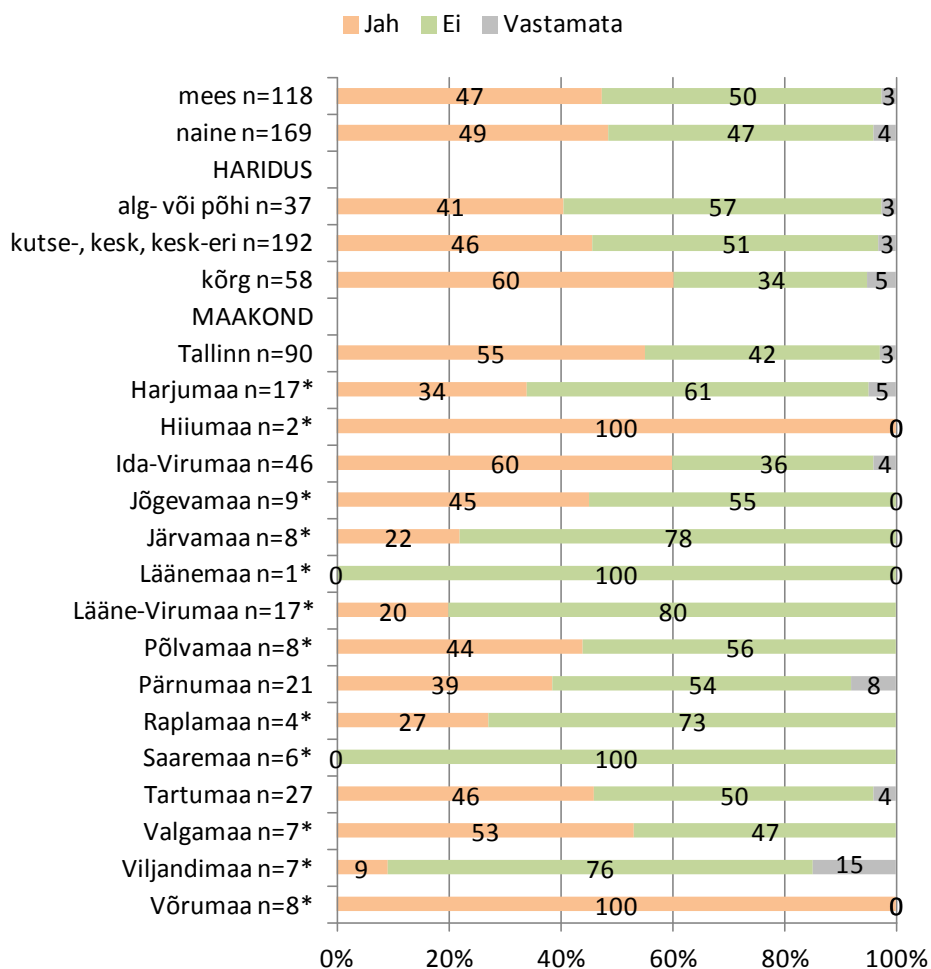

Joonis 7. Kas teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? N=287

Arvab, et inimõigusi rikutakse n=287

Joonis 7A. Kas teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? N=287

*= vastajate arv (n) selles grupis on üldistusteks liialt väike

Juhused, mida kirjeldatakse inimõiguste rikkumisena

Vastajail, kelle enda või tuttava õigusi on rikutud, paluti kirjeldada konkreetset situatsiooni. Küsimus esitati avatud kujul, vastused kodeeriti ning koondati taas kitsamateks teemavaldkondadeks. Tulemusi näeme joonisel 8.

Kõige sagedamini esitati küsimuse puhul vastuseid, mida sai koondada ühise teema alla – diskrimineerimine töökohtadel, kokku 17% vastanutelt. Peamiselt väljendub siin diskrimineerimine madala palga maksmisel, palga langetamisel (ja mitte taastamisel) näol seoses majandussurutisega, ning palkade tõstmise edasilükkamisel (vaatamata lubadustele). Samuti kurdeti mitmes vastuses, et töötajaid koheldakse ebavõrdselt palga küsimuses, töötingimused on rasked, rikutakse töötingimustest kinni pidamist, koondatakse, eksimuste puhul karistatakse ebavõrdselt ja vallandatakse ebaseaduslikult. Kahel korral toodi siin välja hoopis eestlaste ebavõrdset kohtlemist – „tuttavat inimest ei võetud tööle, kuna ta ei oska vene keelt” ning „vene rahvusest juhtkond eelistab tööle võtta oma rahvuskaaslast (eestlast ei võeta tööle)”.

Teisele kuni neljandale kohale reastusid võrdse tulemusega probleemid kodakondsusega, madala elatustasemega seonduv ja vene rahvusest kodanike diskrimineerimine töökohtades.

Kodakondsuse teema käsitlemisel kurdetakse peamiselt asjaolu, et Eestis sündinud isikud ei saa automaatselt kodakondsust. Samuti sooviksid vanemad inimesed saada kodakondsuse ilma keele-eksamita. Paljud kurdavad, et sooviksid keelt õppida ja kodakondsust taotleda, kuid keelekursused on tasulised (liiga kallid).

Automaatne kodakondsuse saamine sünniga ei ole inimõigus, samuti pole inimõigus saada see ilma keeleeksamita ega õigus eeldada, et riik maksaks keeleõppe kinni.

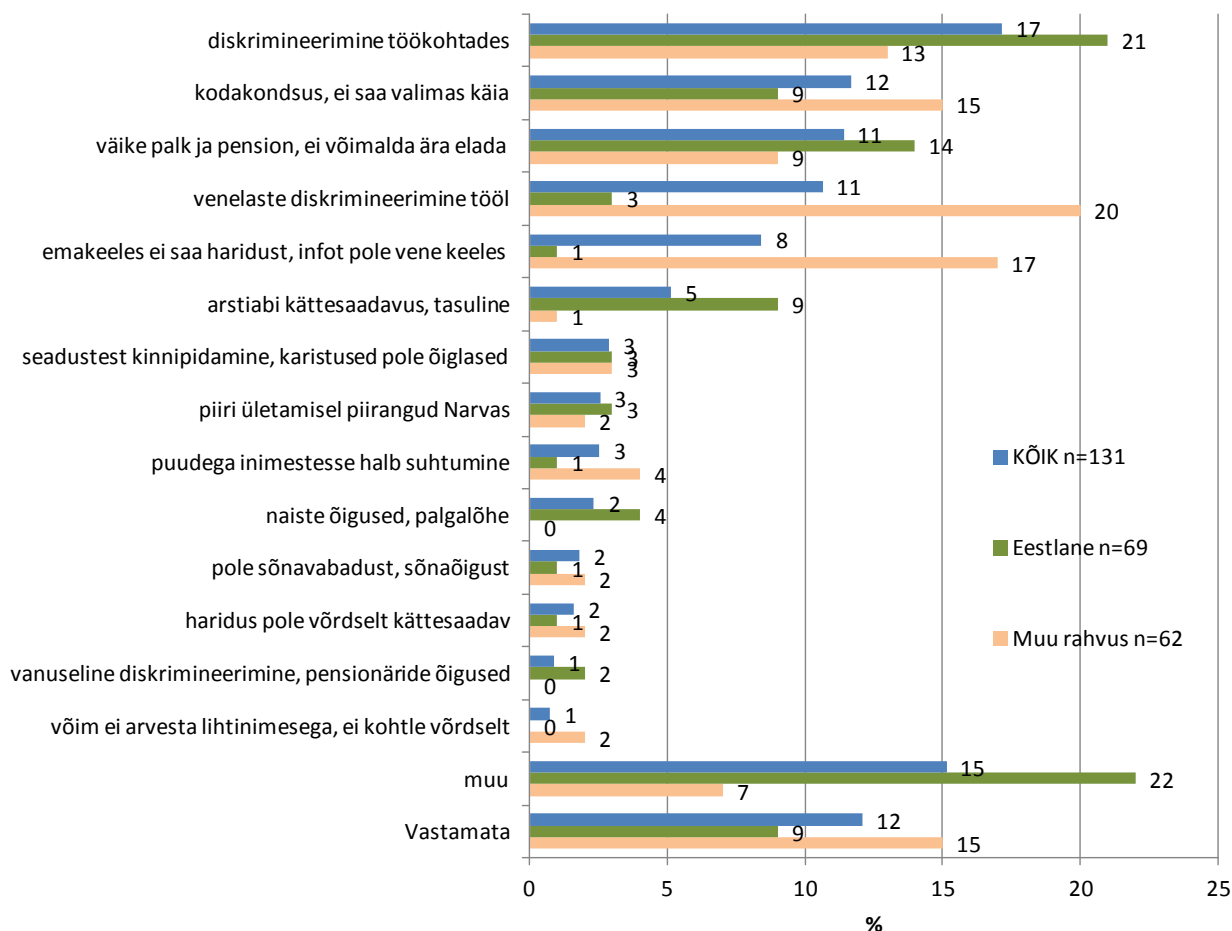
Kõik madala elatustasemega seonduv koondati ühtse teema alla „väike palk ja pension“. Siin nimetati peale madala palga ja pensioni ka pidevat korterikulude tõusu, tööpuudust, üldist vaesust (sh. riiki ei huvita, kuidas rahvas elab). Samuti avaldati arvamust, et madalad palgad sunnivad tööd otsima välismaal ja Eestist lahkuma. Kokku esines antud valdkonna vastuseid 11%.

Vene rahvusest töötajate diskrimineerimise juhtumid olid enamasti seotud keeleoskuse nõudmisega töökohtades. Ühel juhul väideti, et eesti keele oskusega töötajad saavad rohkem palka. Samuti kurdeti, et vene rahvusest inimesi ei võeta tööle nende rahvusest lähtuvalt.

Kategooria „Muu“ alla koondati kõik ülejäänud väga erinevatel teemadel toodud vastused. Inimesed nimetasid siin kõike, mis neid häirib – alates suitsetajate „õiguste rikkumisest“ ja lõpetades pettustega kinnisvaraturul. Enamasti need inimõiguste ega põhiõiguste temaatika alla ei kvalifitseeru. Vaid paaril juhul võib tegemist olla põhiõiguste rikkumisega, näiteks sundüürnike probleemid, politsei tungimine korterisse, seksuaalvähemuste ebavõrdne kohtlemine (AHHA keskuse juhtum meedias), pildi avaldamine meedias ilma omanikult luba küsimata.

Joonis 8. Inimõiguste rikkumise juhud, n=131

Kokkuvõttes võib öelda, et enamasti liigitavad inimesed inimõiguste rikkumise alla teemasid, mis sinna ei peaks kuuluma. Vaid väike osa väljatoodud rikkumistest on tõesti seotud inimõiguste või põhiõiguste temaatikaga. Inimõiguste teema on rahva jaoks enamasti liialt üldine, täpset arusaamist sellest ei ole. Kaks murettekitavat probleemi on ebavõrdsus töökohtadel ja arstiabi kättesaadavuse probleem.

2.3 Õigused, mille tagamisega on Eestis probleeme – aidatud küsimus

Milliste inimõiguste tagamisega on Teie arvates Eestis kõige suuremad probleemid? Valige üks kuni kaks tähtsamat. Küsimus esitati seekord kõigile vastajatele – ka neile, kes eespool inimõiguste tagamisel Eestis probleeme ei näinud. Ette anti 10 vastusevarianti.

Selle küsimuse vastused kinnitavad eelpool käsitletut – ülekaalukalt suurimaks probleemiks peetakse sotsiaalset võrdsust 39%. (Joonis 9.) Nagu eelpool selgus, mõeldakse siinkohal peamiselt madala elatustasemega seonduvat. Teisele kohale reastub rassiline, rahvuslik ja keeleline võrdõiguslikkus (26%) ning kolmandale puuetega inimeste õigused (24%).

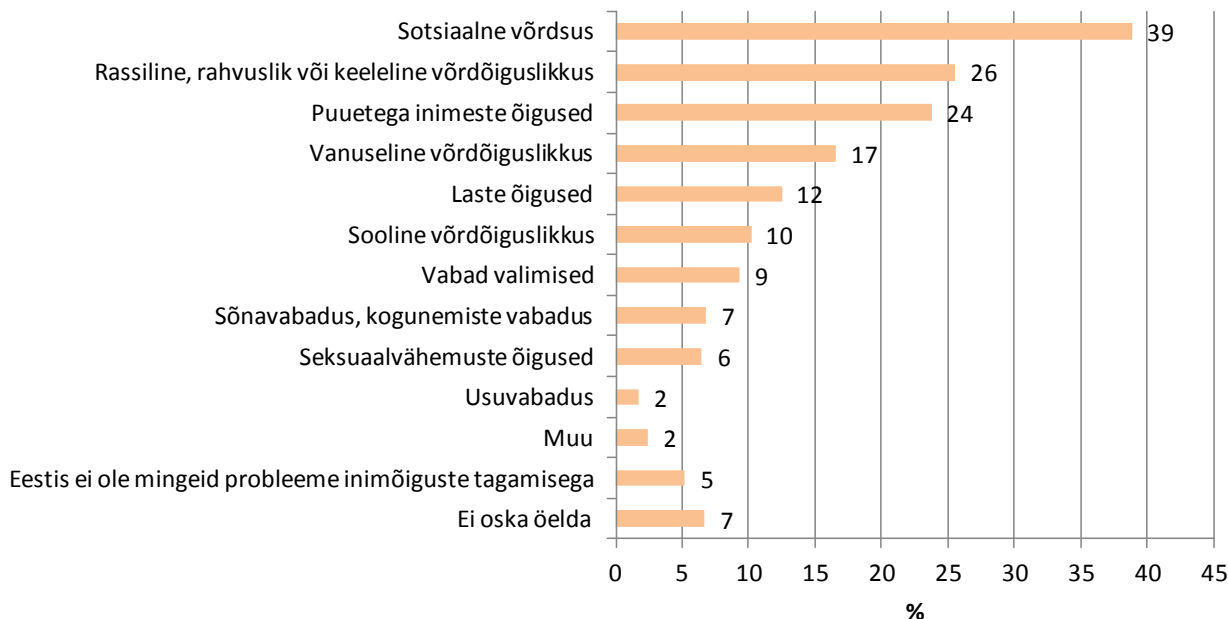
Vanuselise võrdõiguslikkuse tagamisel näeb probleeme 17%, laste õigustega 12% ning soolise võrdõiguslikkusega 10%.

Vabade valimiste tagamisega näeb probleeme olevat 9% vastanutest. Nagu selgitasid avatud vastused, peetakse siin sageli silmas asjaolu, et mitte-eestlastel pole võimalik valimistel osaleda, kuna puudub kodakondsus.

Taas erinevad märgatavalt eri rahvusrühmade hinnangud. Nii toovad eestlased sagedamini problemaatilisena välja sotsiaalset võrdsust, puuetega inimeste, laste, vanuselist, soolist ja seksuaalvähemuste õigusi. (Joonis 10.) Mitte-eestlased toovad ka siin välja rahvuslikku/keelelist võrdsust (50%), vabasid valimisi (19%) ning sõna- ja kogunemisvabadust (10%).

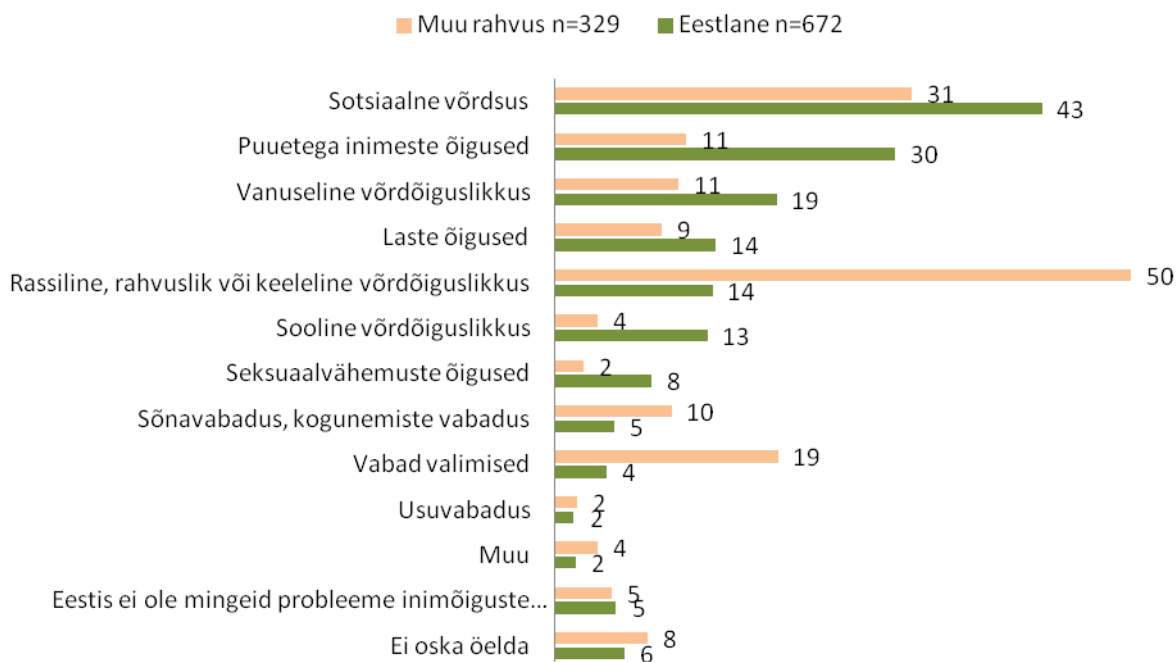
Nooremad vastajarühmad toovad keskmisest märksa sagedamini välja seksuaalvähemuste ja laste õigusi ning ka rahvuslikku/keelelist võrdõiguslikkust. Kõige vanem vanuserühm seevastu peab keskmisest sagedamini probleemiks vabasid valimisi ja vanuselist võrdõiguslikkust.

Joonis 9. Valdkonnad, milles on probleeme inimõiguste tagamisega, n=1001

Joonis 10. Valdkonnad, milles on probleeme inimõiguste tagamisega rahvuse lõikes, n=1001

3 Infoallikad ja info hulk

Millistest allikatest te olete saanud informatsiooni inimõiguste kohta?

Oodatult on peamine infoallikas olnud meedia – 78%. Järgnevad sõbrad ja perekond – 34% ning internet – 27%. 7% vastanutest ei ole kusagilt infot saanud. Inimõiguste Instituudist ja Eesti Inimõiguste Keskusest on võrdselt vähe infot hangitud – mõlemast 1% vastanutest. (Joonis 11.)

Muude allikate seas nimetati järgmisi: Eesti Komitee trükised, erinevad temaatilised üritused; kaitsevägi, tervishoiuamet, juristid, muud trükised, naiste varjupaik; otseallikad: eri riikide kodanikud, patsiendikaitse, politsei, raamatud, Riigi Teataja, välisriigi kodanikud, ühistransport.

Silma paistab, et koolist või ülikoolist on infot saanud vaid 26% kõigist vastanutest, mida on selgelt vähe. Siiski selgub, et kahes noorimas vanuserühmas (15–29a.) märkis infoallikana kooli 70%, ning töötavatest üliõpilastest 77%. Seega võib väita, et praeguses koolis/ülikoolis inimõiguste teemat mõnevõrra käsitletakse.

Võrdleme omavahel eestlaste ja mitte-eestlaste infoallikaid (joonis 12). Peamine infoallikas on mõlema vastajarühmal meedia. Suuri erinevusi olulisemate infoallikate pingereas ei ole. Silma paistab, et koolist saavad mitte-eestlased inimõiguste kohta vähem infot kui eestlased – vastavalt 19% ja 29%. Samuti on mitte-eestlased vähem infot saanud ka oma tööga seonduvalt ning riigiasutuste kaudu. Eestlastest sagedamini hangivad nad seevastu infot sõpradelt ja perekonnalt (38% vs. 33%).

Vaatleme tulemusi vastavalt vanuserühmadele. Kahel nooremal vanuserühmal – alla 30 aastastel – on teistest märksa olulisemateks infoallikateks olnud kool ning internet. Kõige nooremad vastajad saavad kõigist muudest rühmadest vähem infot meediast (51% vs. 78% keskmiselt). Vanemad rühmad – üle 50 aastased – on seda teistest vähem saanud koolist ja internetist.

Palusime interneti puhul täpsustada lehekülge, kust on infot hangitud. Kõige sagedamini toodi siin välja **uudisteportaale**, sh. Delfi, ERRi uudised – kokku 44 korral. **Ajalehede kodulehekülgi** nimetati 23 korral.

Samuti nimetati järgmiseid variante (kordade arv).

- Riigi Teataja – 5
- Riigiportaal Riik.ee – 5
- Google – 3
- Facebook – 3
- Mail.ru – 2
- Wikipedia – 2
- BBC
- Wlex.ee
- Youtube
- Seadused
- Sotsiaalministeerium
- Inimõiguste koduleht
- Inimõiguste Instituut
- „Erinevus Rikastab“
- Foorumid
- Infowars.com
- Juriidikaga seotud portaalid
- Kaitseressursside amet
- Lasteõiguste Harta, Genfi konventsioon
- ÜRO deklaratsioon 10. dets. 1948. Lk 7.
- Mitmesugused artiklid, kolumnid, usaldusväärsete inimeste kirjutised

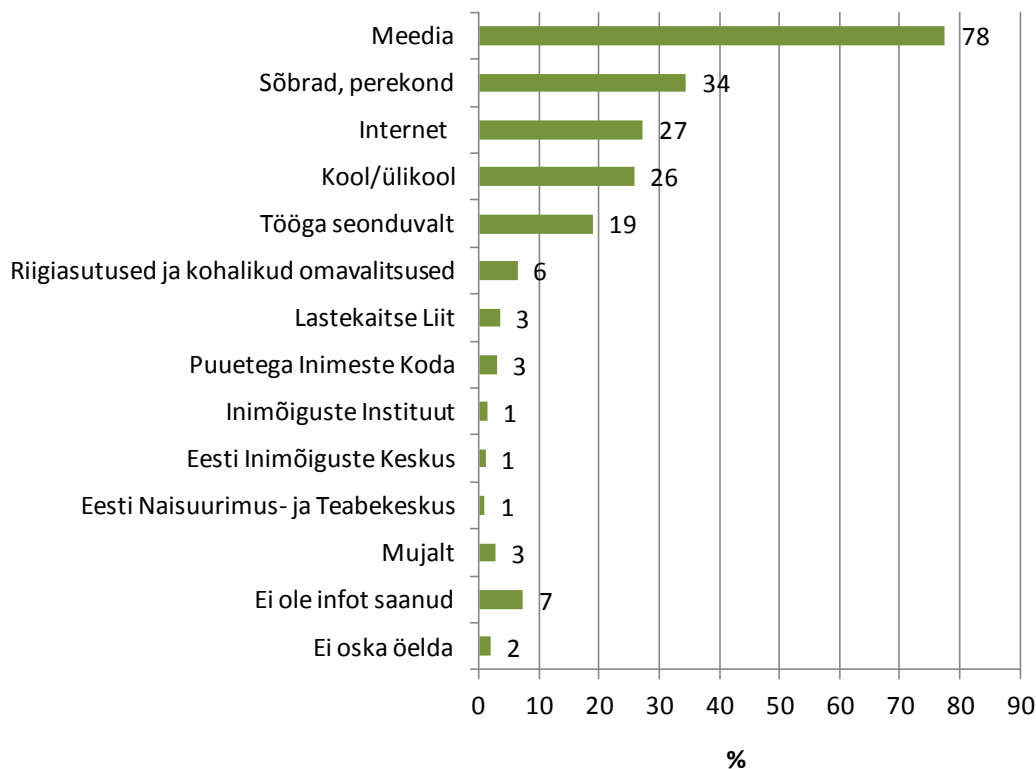
Vastajatel paluti täpsustada riigiasutusi, kust on antud teemal infot saadud. Vastused olid järgmised (kordade arv).

- Vallavalitsus – 8
- Erinevad asutused – 3

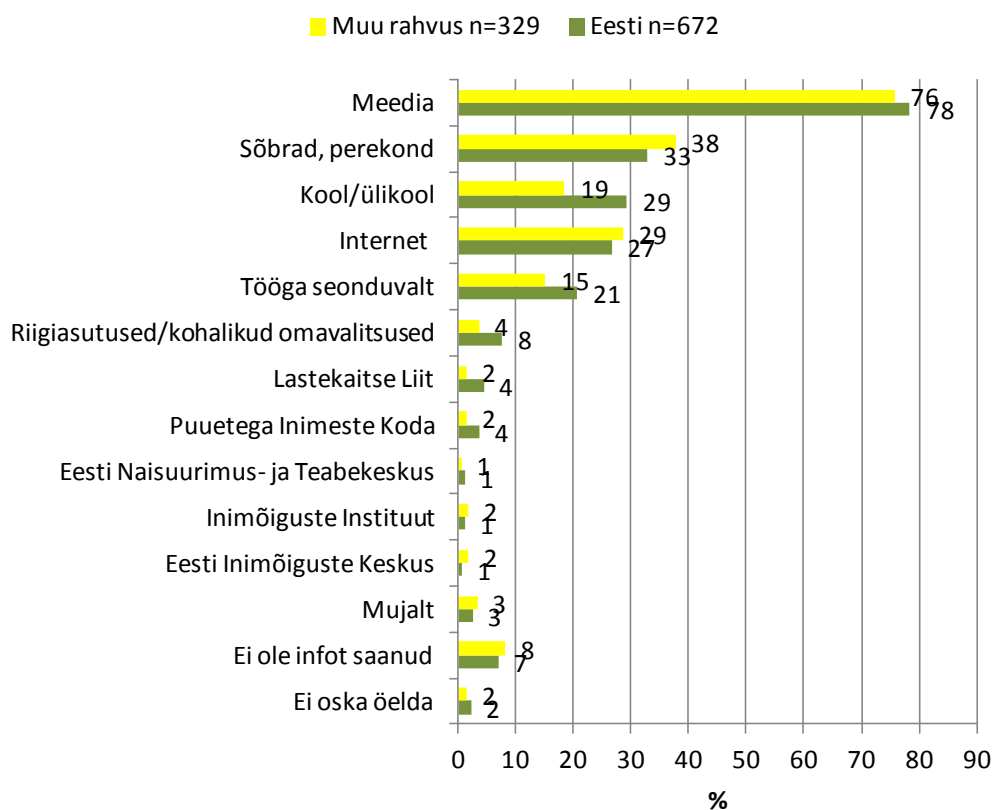
- Linnaosavalitsus – 3
- Linnavalitsus – 2
- Kohalik omavalitsusasutus, KOV juristid
- Välisministeerium
- Kodakondsus- ja migratsiooniamet
- Siseministeerium
- Riigikogu, ministeeriumid
- Riigi Teataja
- Politsei ja piirivalve külastus koolis
- Linnavolikogu
- Haiglad, polikliinikud
- Hariduskomisjon
- Haridusministeerium

Joonis 11. Peamised infoallikad, n=1001

Joonis 12. Peamised infoallikad rahvuse lõikes, n=1001

3.1 Info hulk

Kas informatsiooni inimõiguste teemal on olnud piisavalt?

Enamik vastanutest peab info hulka inimõiguste teemal piisavaks või pigem piisavaks – 62%. Täiesti piisavalt on seda siiski vaid 21% elanike hinnangul. 24% leiab, et infot on vähe, sh 7% hinnangul on seda väga vähe. 14% on inimesi, keda teema ei huvita või kes ei oska küsimusele vastata. (Joonis 13.) Olukorras, kus ei orienteeruta küsimuses, mis on inimõigused, ei saa pidada vastust, et 62% peab piisavaks või pigem piisavaks tegelikku olukorda kajastavaks.

Paremini informeeritud on nooremate vanuserühmade esindajad – tõenäoliselt on neil parem ülevaade, kuidas infot hankida. Kõige vähem huvi on teema vastu näha samuti noorimas vanuserühmas (15–19a.), kus 21% ei tunne üldse huvi ega oska vastata. Samuti on sagedamini mittehuvitatuid vanimas vanuserühmas – 60–74a.

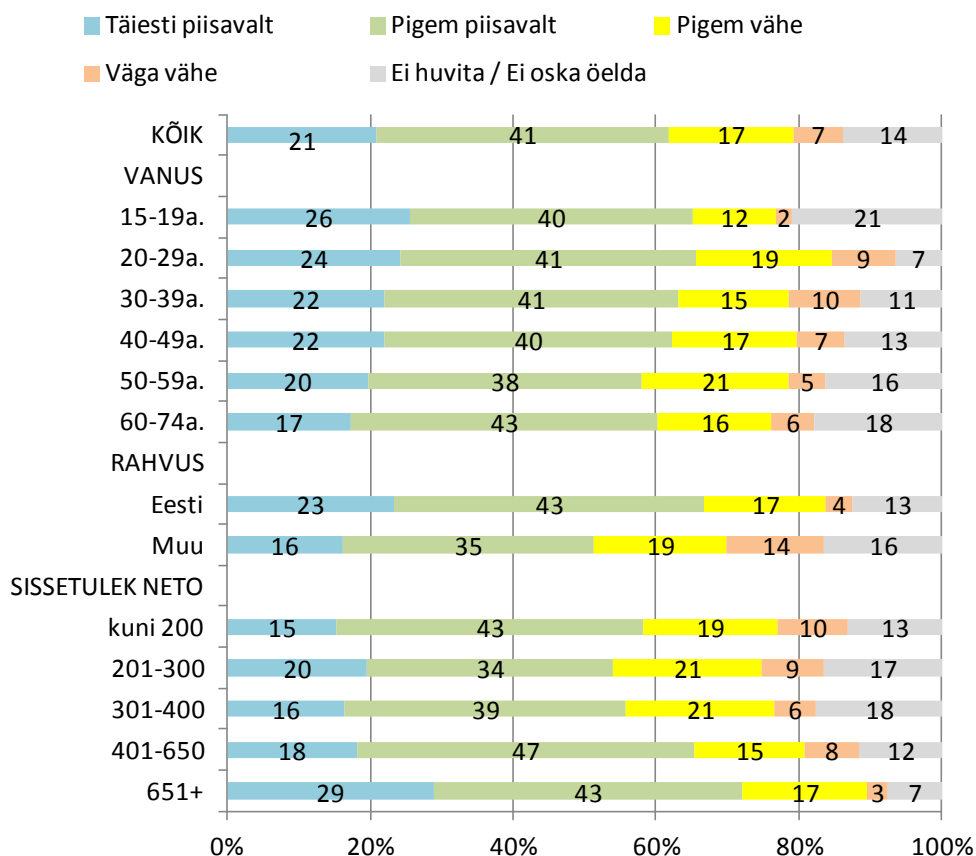
Eestlastest on hästi informeeritud 63% ning mitte-eestlastest 51%. 14% mitte-eestlastest leiab, et infot inimõiguste kohta on väga vähe.

Paremini informeeritud on ka kõige kõrgema sissetulekuga vastajad, kellest 72% hinnangul on infot piisavalt saadaval. Tallinna ja Ida-Virumaa elanikud hindavad teistest sagedamini info hulka ebapiisavaks. (Joonis 14.) Internetikasutajad on loogilise tulemusena inimõiguste

teemast paremini informeeritud võrreldes mittekasutajatega. Mittekasutajate seas näeme ka enam huvipuudust – 20% neist ei tunne huvi või ei oska hinnata, kas infot on piisavalt või mitte.

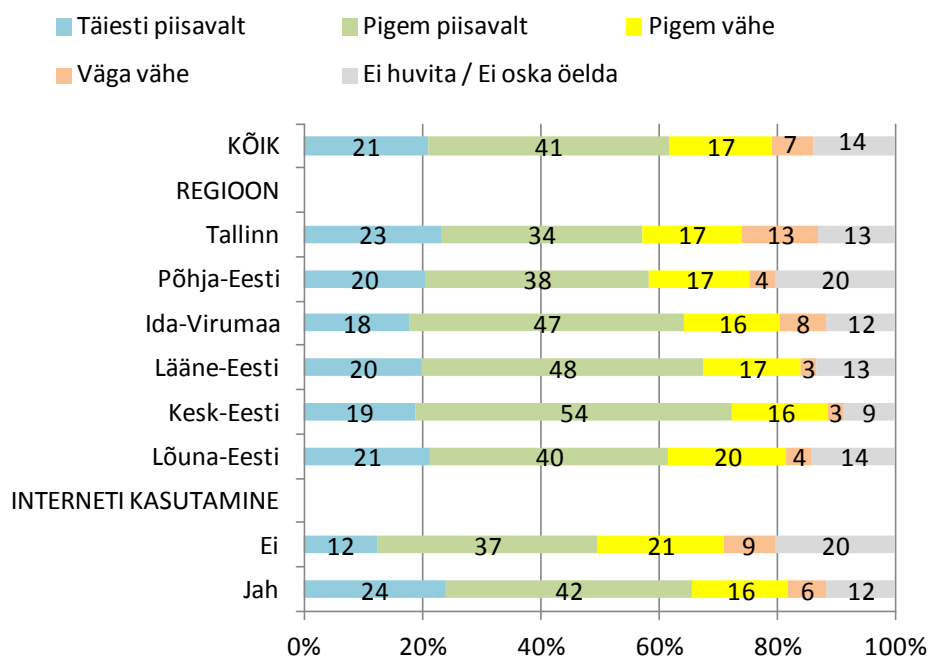
Joonis 13. Info hulk. N=1001

Joonis 14. Info hulk, n=1001

3.2 Valdkonnad, kus infot on vähe

Millisest valdkonnast võiks teavet olla rohkem? Küsimus esitati neile, kes arvavad et infot on vähe.

Kõige sagedamini sooviti saada rohkem infot inimõiguste teemast üldiselt, kõigist valdkondadest – 18%. (Joonis 15.) Tulemus näitab, et paljudele on teema võõras, mistõttu ei osata nimetada konkreetset valdkonda, milles lisainfot soovitakse.

Sagedamini esitati siin järgmisi vastuseid: toimetulek pensioniga, sotsiaalhoolekanne ning seadused/nende täitmine. Osa vastajaid siiski nimetas, et soovivad enam infot saada põhiseaduse ja seal olevate inimeste õigusi puudutavate peatükkide kohta.

Eraldi toodi välja tööseadusandlusega seonduv – nii vastas 7% vastanuid. Venekeelset infot soovis 3% ning laste õiguste teemalist infot samuti 3% vastanutest. Paljud inimesed jätsid küsimusele hoopis vastamata (14%) või ei osanud midagi välja tuua (6%).

Ühtlasi tõid vastajad välja palju väga erinevaid soove infovajaduses. Osa neist ei puuduta taas inimõiguste teemat ega ole asjakohased. Ülejäänutest võib välja tuua järgmiseid valdkondi:

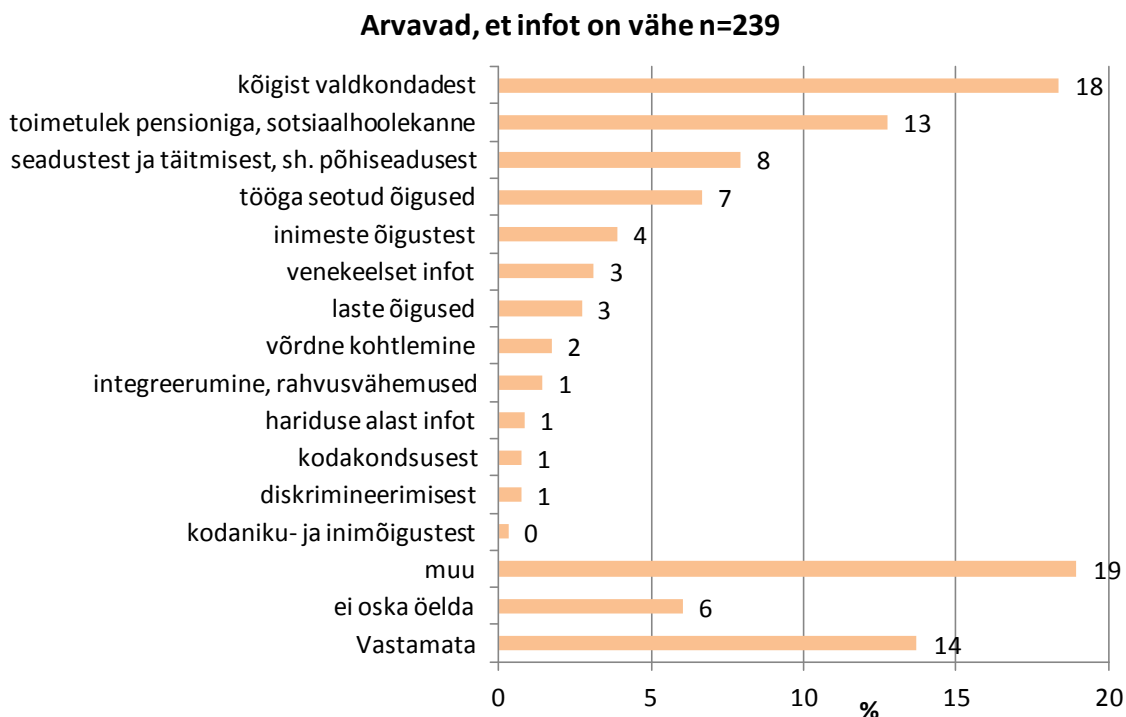
- puuetega inimeste õigused (3 korral),

- kaitse politsei eest,
- keeleline ebavõrdsus,
- sotsiaalsed õigused,
- õigus tööle,
- õiglane kohtupidamine,
- oma vara kaitse,
- sõnavabadus,
- rahvusvahelistest probleemidest/Eesti rahvusvahelistest suhetest,
- kuhu pöörduda (õiguste rikkumise korral),
- tervishoidu puudutavatest õigustest ,
- noorte õigustest,
- info peaks olema tavainimesele arusaadavam.

Joonis 15. Valdkonnad, milles soovitakse lisainfot, n=239

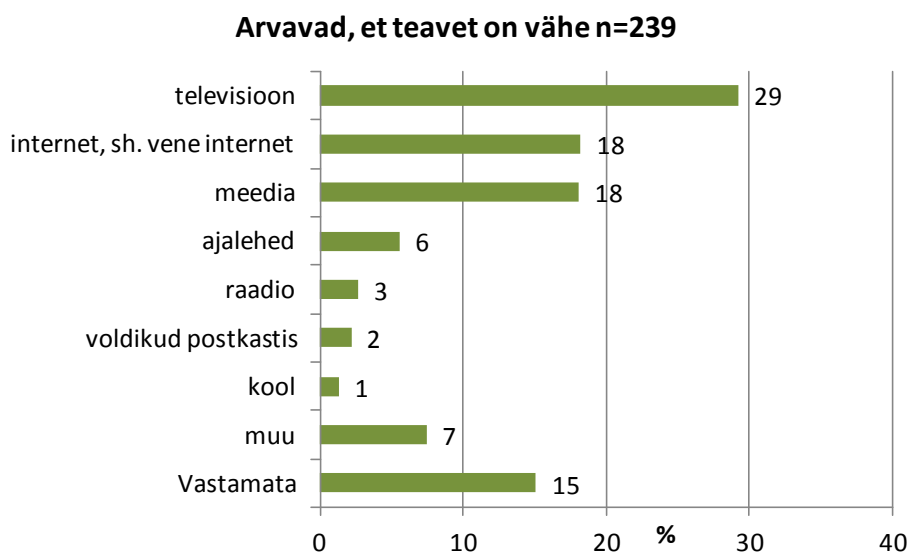
3.3 Eelistatud infokanalid

Milliste kanalite kaudu eelistaksite vastavat teavet saada? Küsimus esitati neile, kes arvavad et infot on vähe.

Kõige sagedamini eelistatakse infot saada televisioonist – 29%. Näiteks tehti ettepanek, et ühel korral kuus võiks olla vastavateemaline saade. Järgneb internet, sh. vene internet ja meedia üldiselt. Ajalehti märgiti 6% ja raadiot 3% vastanute poolt. Infokanalit ei osanud täpsustada 15% vastanutest.

Joonis 16. Eelistatud infokanalid. N=239

4 Teadlikkus inimõigustest, nende olulisus

Millised järgnevatest õigustest on Teie arvates inimõigused, mis kehtivad kõigile inimestele? Palun valige loetelust 5 teie jaoks kõige olulisemat õigust.

Kõige paremini tuntud inimõiguseks on õigus elule – 92%. Väga hästi teatakse ka õigust haridusele 87% ja õigust võrdsusele seaduse ees 86%. (Joonis 17.) Enamikku muudest nimetatud õigustest teab 70–80% vastanutest. Alla 70% oskab inimõiguste hulka liigitada õigust vara omamisele ja kaitsele (69%), naiste ja meeste võrdseid õigusi (68%) ning õigust koonduda ühingutesse ja liitudesse (59%). Kontrollküsimusena lisatud variant „õigus riigi poolt tagatud keskmisele sissetulekule” osutus samuti küllalt populaarseks – 52% vastanutest pidas seda inimõiguseks.

Tulemused kinnitavad veelkord, et elanike teadmised inimõigustest on pealiskaudsed – teatakse pigem üldisi asju ja kõige põhilisemaid õigusi kuid täpsemate küsimuste puhul on teadmised puudulikud.

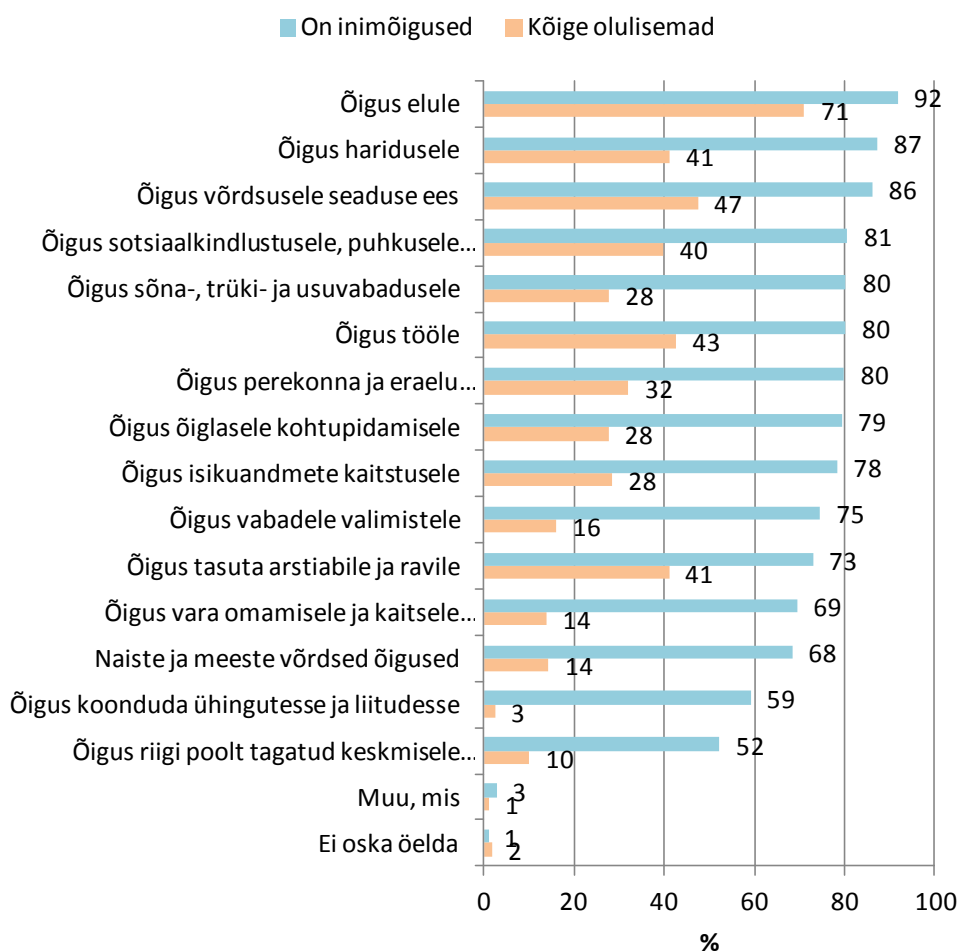
Kõige olulisemaks inimõiguseks peavad elanikud õigust elule (71%), järgnevad õigus võrdsusele seaduse ees (47%) ning õigus tööle (43%). Samuti nimetati olulisemate seas õigust haridusele, tasuta arstiabile, sotsiaalkindlustusele/puhkusele/pensionile. Loetelust kõige vähemoluliseks osutus õigus koonduda ühingutesse ja liitudesse – 3%.

Kokkuvõttes võib öelda, et inimestele on olulised väga erinevad teemavaldkonnad – kõik nimetatud teemad kogusid poolthääli ning vaid õigus elule edestas teisi teemasid ülekaalukalt.

Vastajad võisid nimetada ka muid, nimekirjas nimetamata inimõigusi. Osa neist seda võimalust kasutas ning nimetas järgmisi õiguseid: õigus saada emakeelset infot – 3 korral, õigus emakeelsele haridusele – 3 korral, kodakondsus – 2 korral, kodanikuõigused, laste ja vanurite õigused, ligipääs internetile, vene keel teise riigikeelena, vähemusrahvuste õigused, õigus kaitsele vaimse vägivalla eest, eluaseme puutumatus, õigus maksta makse ja õigus sõita bussirajal.

Joonis 17. Teadlikkus inimõigustest ning nende olulisus. N=1001

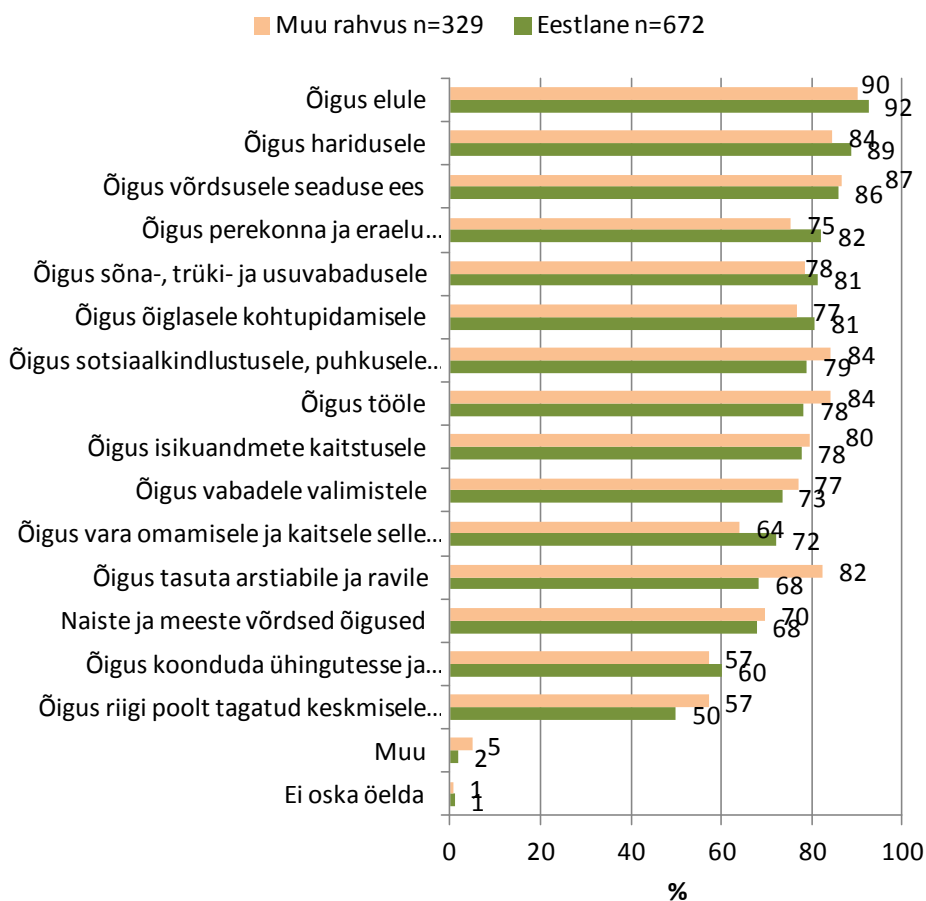
Eestlaste ja mitte-eestlaste tulemuste erinevused on välja toodud joonistel 18 ja 19. Väga suuri erinevusi rahvuse lõikes ei ilmnenu. Omavahelises võrdluses on eestlased veidi teadlikumad järgmistest õigustest: õigus haridusele, perekonna ja eraelu puutumatus, õiglasele kohtupidamisele ning vara omamisele ja kaitsele selle meelevaldse võõrandamise eest. Mitte-eestlased on teadlikumad järgmistest õigustest: õigus sotsiaalkindlustusele/puhkusele/pensionile, õigus tööle ning õigus tasuta arstiabile ja ravile. Mitte-eestlased arvavad ka sagedamini kui eestlased, et riik peaks inimestele tagama keskmise sissetuleku – 57% vs. 50%.

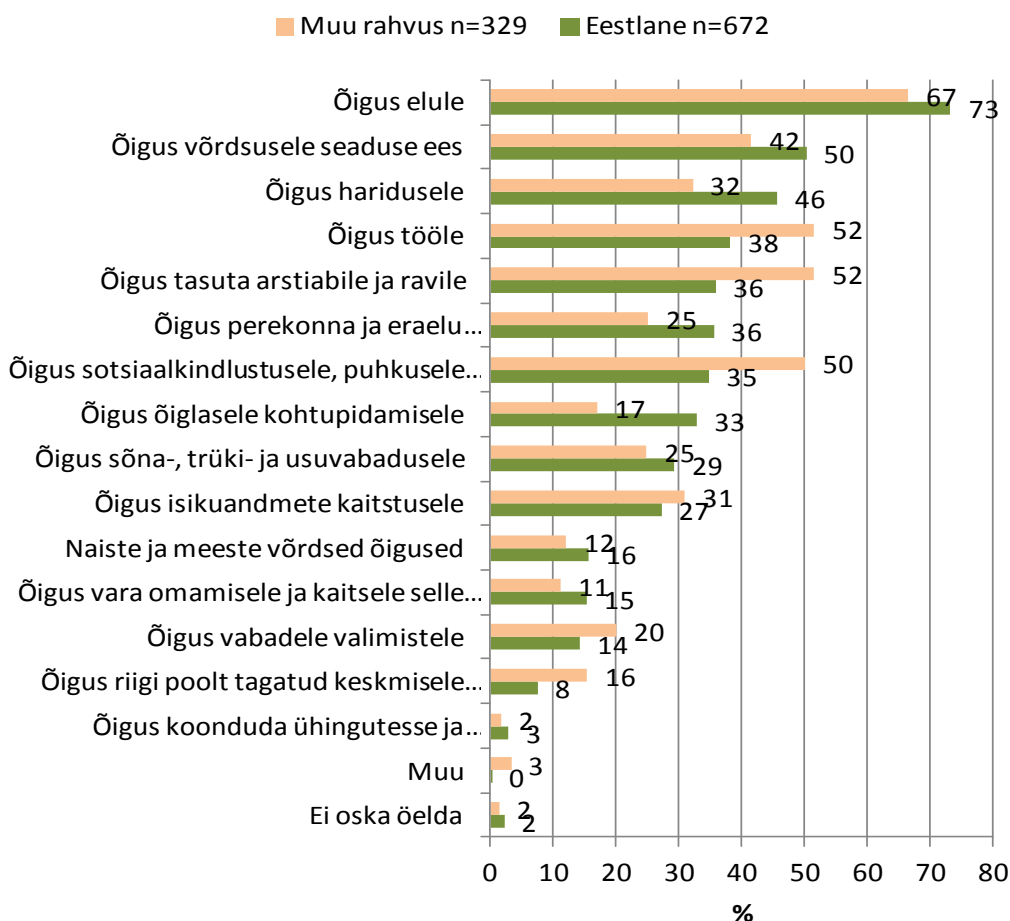

Ka olulisemaks peavad eri rahvusrühmad samasid, juba eelpool nimetatud õigusi. Samuti peavad eestlased muude rahvuste esindajatest olulisemaks ka sõna-, trüki- ja usuvabadust. Mitte-eestlased peavad eestlastest olulisemaks peale õiguse tööle, arstiabile ja sotsiaalkindlustatusele veel ka isikuandmete kaitstust ja õigust vabadele valimistele.

Loogilise tulemusena tähtsustavad erinevad vanuserühmad erinevaid õigusi. Nii on noortele olulisem õigus haridusele ja keskmisest vähemoluline õigus sotsiaalkindlustusele/puhkusele/pensionile. Viimased teemad (lisades ka tasuta arstiabi) on jällegi väga olulised vanimale vanuserühmale. Vanem vanuserühm omakorda tähtsustab keskmisest vähem naiste ja meeste võrdseid õigusi ning eraelu puutumatust.

Joonis 18. Teadlikkus inimõigustest rahvuse lõikes, n=1001

Joonis 19. Olulisemad õigused rahvuse lõikes, n=1001.

4.1 Inimõiguste tähtsus ja hoiakud nende suhtes

Mil määral te nõustute järgmiste väidetega? Vastajatele esitati seitse väidet, et selgitada nende hoiakuid teema suhtes. Vastused on välja toodud joonisel 19.

Vastajate vastused on üpriski lahknevad kolme järgmise teema suhtes.

27% elanikest leiab, et inimõigused ei ole neile igapäevaelus tähtsad, 58%-le on need ka igapäevaelus olulised.

45% leiab, et võrreldes muude riikidega Eestis inimõigustega probleeme ei ole, kuid 35% sellega ei nõustu.

38% elanikest teab, et Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta on ülimuslik Eesti seaduste suhtes, 19% seda ei tea ning 28% ei oska midagi kosta.

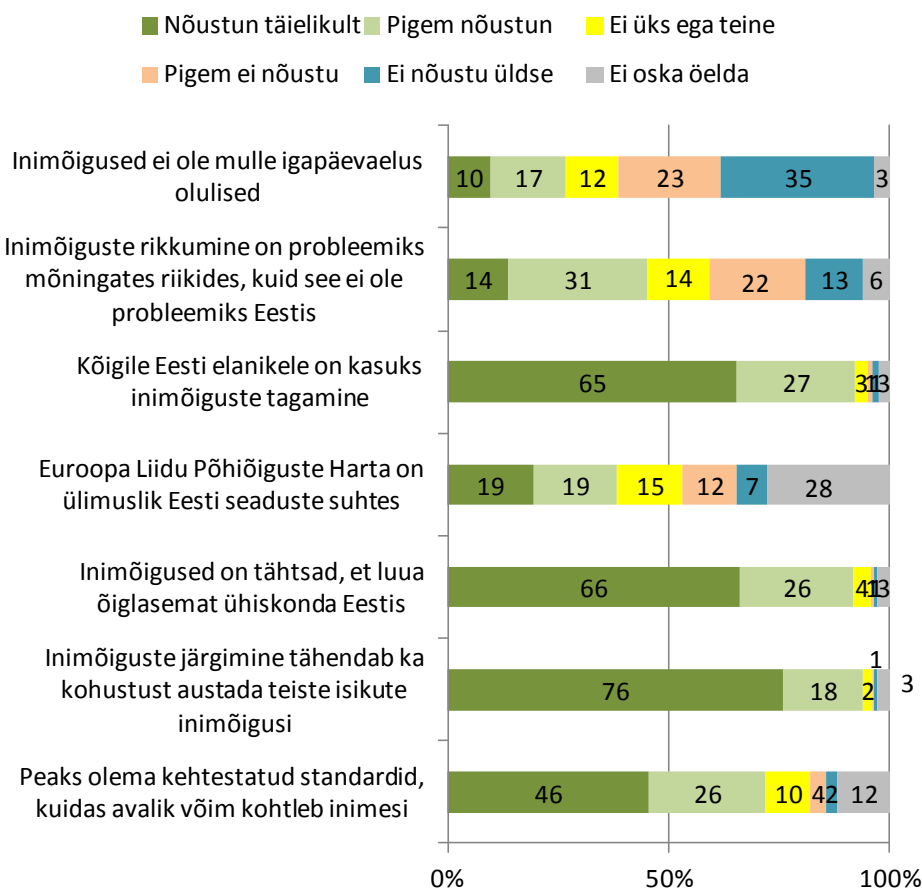
Ülejäänud teemades, mis käsitlevad inimõiguste olulisust, on rahvas üksmeelsem. Nii nõustub 92% elanikest, et kõigile Eesti elanikele on kasuks inimõiguste tagamine. 92% nõustub ka sellega, et inimõigused aitavad Eestis luua õiglasemat ühiskonda. 94% nõustub,

et inimõiguste jälgimine tähendab ka teiste kodanike õiguste austamist. Samuti leiab 72% vastanutest, et peaks olema kehtestatud standardid, kuidas avalik võim kohtleb inimesi.

Kokkuvõttes näitab selle küsimuse tulemus soodsat suhtumist inimõiguste teemasse – seda teadvustatakse ja tähtsustatakse. Ühtlasi enamus vastajaid, et teemaga on vaja edasi tegeleda, kuna ka Eestis esineb probleeme inimõiguste tagamisega.

Joonis 19. Nõustumine väidetega, n=1001

5 Kuhu pöörduks õiguste rikkumise korral

Kui te arvaksite, et teie inimõigusi on rikutud, siis kuhu te kõigepealt pöörduksite? Järjestage kolm kõige tähtsamat. Vastajatele anti ette nimekiri võimalike vastustega.

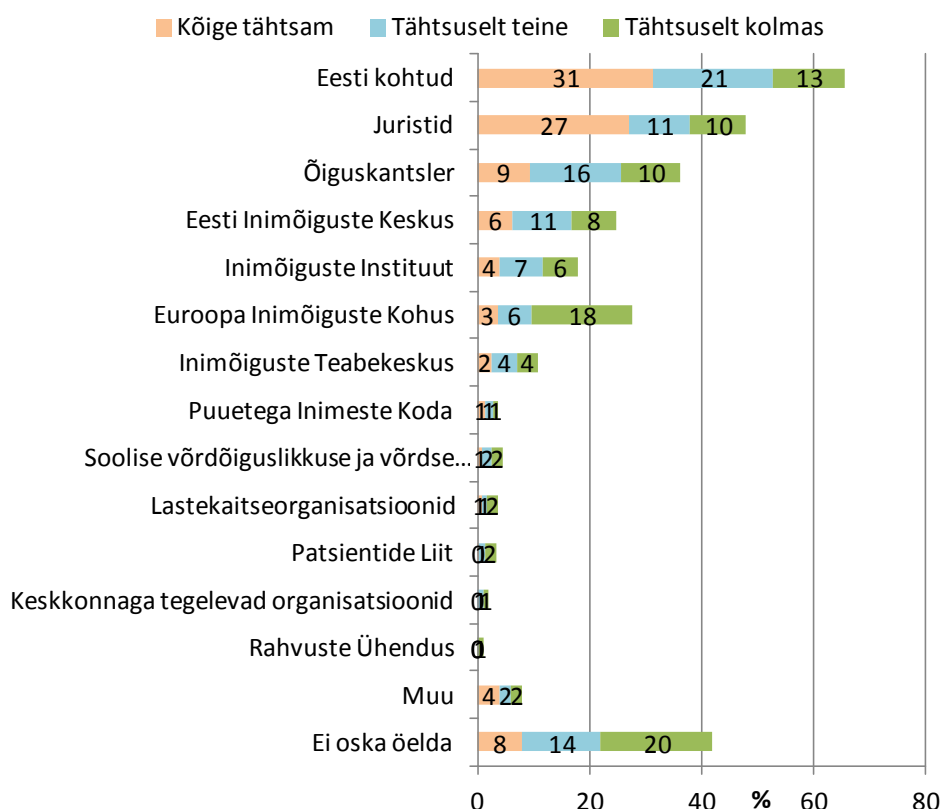
Suurim osa elanikest pöörduks inimõiguste rikkumise kahtluse korral Eesti kohtute poole – kokku 65%. (Joonis 20.) 31% pöörduks kohtusse esimeses järjekorras, 21% teisena ning 13% kolmandas järjekorras. Juristide poole pöörduks kokku 48% vastanutest, sh. esimeses järjekorras 27%. Kolmandaks reastus õiguskantsler. Neljandale ja viiendale kohale reastusid vastavalt Eesti Inimõiguste Keskus ja Inimõiguste Instituut.

Euroopa Inimõiguste Kohut nimetas kolme tähtsama seas 27% vastanutest. Esimeses järjekorras pöördus kohe sinna 3% vastanutest. Kolmanda variandina nimetas Euroopa Inimõiguste Kohut 18% vastanutest.

Joonis 20. Kuhu pöördus õiguste rikkumise korral. N=1001

Eestlaste ja mitte-eestlaste vastused sellele küsimusele on mõnevõrra erinevad. Näiteks pöördusid mitte-eestlased eestlastest harvem õiguskantsleri ja juristide poole. Märksa sagedamini aga pöördusid nad esimeses järjekorras otse Euroopa Inimõiguste Kohtusse – 7% vs. 2% eestlastest.

Siiski esinesid ka mitte-eestlaste vastustes kokkuvõttes sagedamini variandid: kohtud 30%, ja juristid 22%. Euroopa Inimõiguste Kohus oli pingereas neljandal kohal. Põhjus võib olla selles, et mitte-eestlased tunnevad eestlastest vähem Eesti riigi ja Euroopa inimõigustega tegelevaid institutsioone.

6 Rahvusvaheliste organisatsioonide tuntus

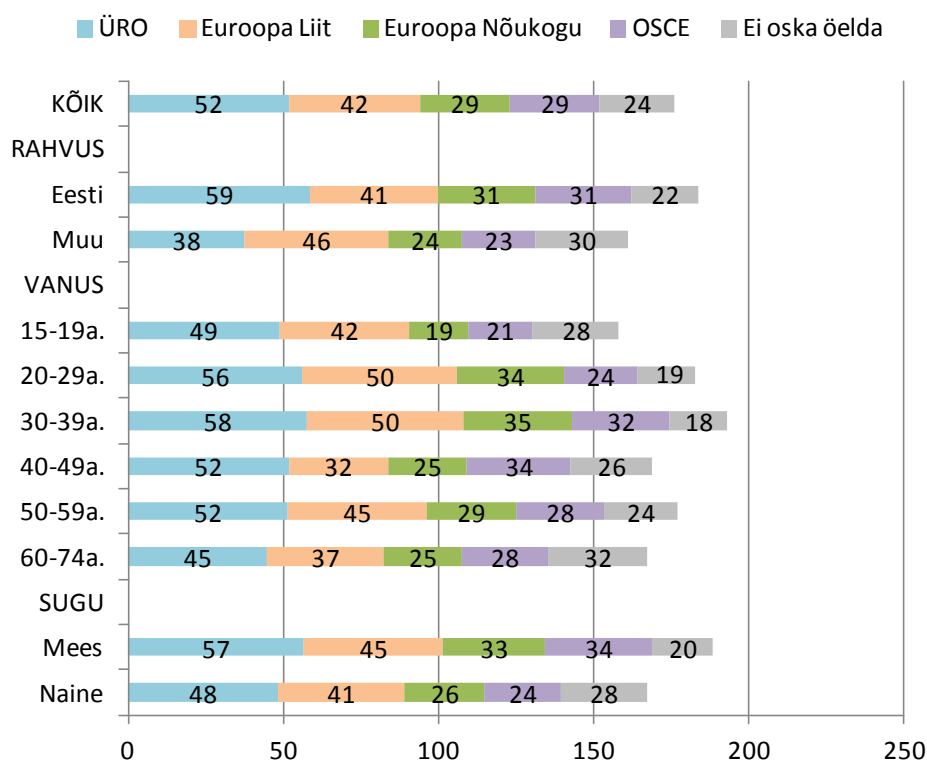
Millised rahvusvahelised organisatsioonid tegelevad inimõiguste olukorra jälgimisega?

Kõige paremini teatakse vastavatest organisatsioonidest ÜRO-d, mida nimetas 52% vastanutest. (Joonis 21.) Vähesem on Euroopa Nõukogu ja OSCE tuntus – vastavalt 29% ja 24% vastanuid arvas nii. Euroopa Liitu nimetas inimõigusi jälgiva organisatsioonina 42% vastanutest. 24% vastanutest jättis küsimusele vastamata.

Eestlased teavad kõiki organisatsioone veidi paremini kui mitte-eestlased. Mehed tunnevad organisatsioone paremini kui naised. Vanuserühmadest tulevad positiivselt esile grupid 20–29-aastased ja 30–39-aastased, kuid erinevused vanuserühmade vahel ei ole kuigi suured.

Joonis 21. Rahvusvaheliste organisatsioonide tuntus, n=1001, %

7 Suhtlemine riikidega, kus rikutakse õigusi

Kas on eetilise, kui Eesti riik arendab suhteid riikidega, kus jõhkralt rikutakse inimõigusi?

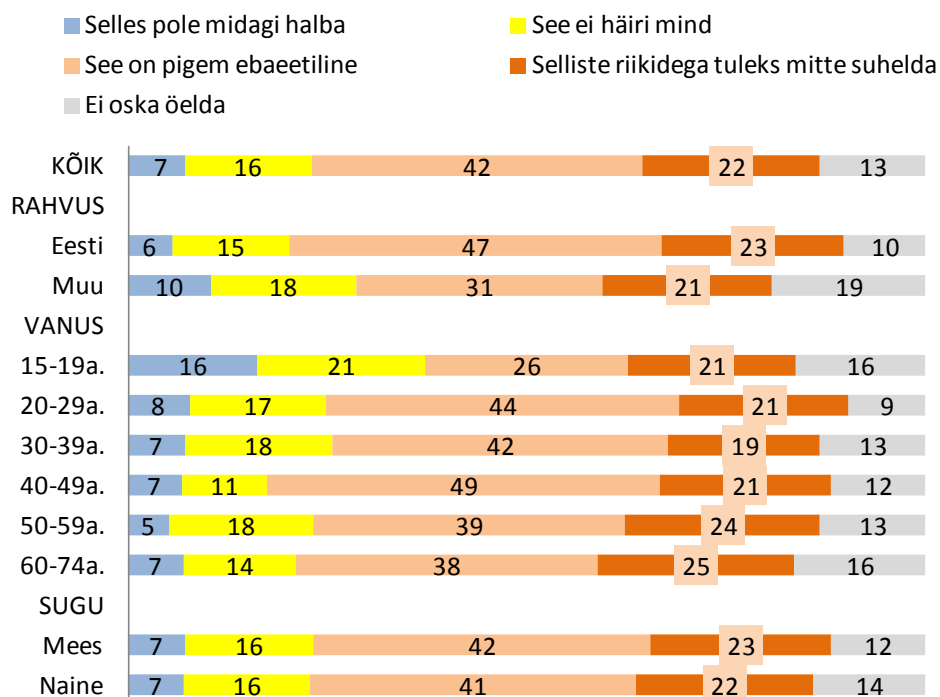
Valdav enamus elanikest peab selliste riikidega suhtlemist kas pigem ebaetiliseks (42%) või leiab, et nendega ei tuleks üldse suhelda (22%). 7% selles midagi halba ei näe ning 16% on teema suhtes ükskõiksed – see ei häiri neid. Küsimusele ei oska vastata 13%.

Eestlased peavad toodud riikidega suhtlemist sagedamini ebaeetiliseks kui muude rahvuste esindajad. Nende seas on ka vähem ükskõikseid.

Silma paistab, et noorima vanuserühma esindajad on antud küsimuse suhtes märksa neutraalsemal positsioonil kui vanemate rühmade esindajad. Neist tervelt 16% ei näe siin midagi halba ning keskmisest sagedamini on jäetud ka küsimusele vastamata. Meeste ja naiste arvamuses olulist erinevust ei ilmne.

Joonis 22. Suhtlemine riikidega, kus rikutakse inimõigusi, n=1001

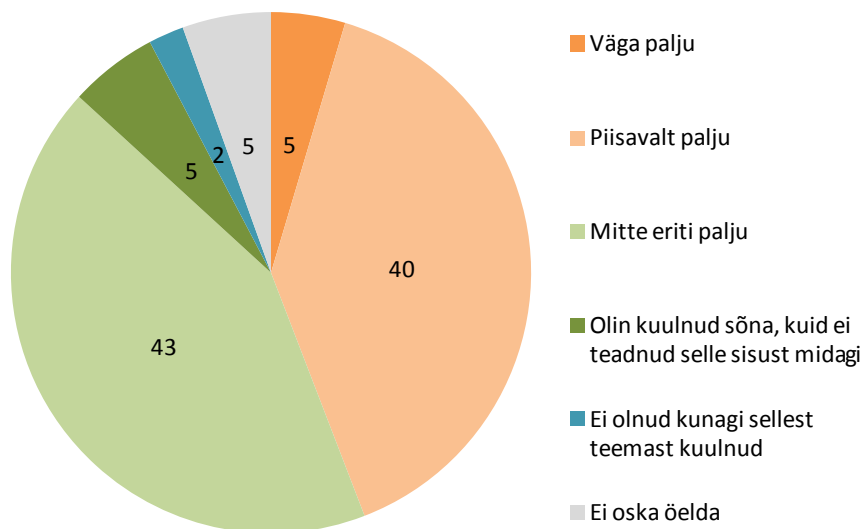
8 Üldine informeeritus inimõigustest

Kui palju te teadsite inimõiguste teemast enne käesolevat intervjuud?

Tulemusest selgub, et end peab üldiselt või hästi informeerituks 45% kuid 50% ei ole teemaga eriti või üldse mitte kursis. 5% ei oska vastata. Toodud tulemus annab veelkord märku sellest, et Eesti elanikud ei ole inimõiguste temaatikaga hästi kursis.

Joonis 23. Kursisolu inimõiguste teemaga, n=1001

KOKKUVÕTE ELANIKKONNA UURINGUST

Arusaamine terminist „inimõigused“ on üldist laadi – 15% elanikest vastas, et inimõigused on inimeste üldised õigused, seadused, õigused, mis on kõigil inimestel jms. Nimetati ka vabadust, sõnavabadust ja inimeste võrdsust/võrdset kohtlemist. Üldjoontes on elanikud kursis, et rahvusvahelisel tasandil on kehtestatud inimõigused. Teema on siiski paljudele võõras – inimeste teadmised on pealiskaudsed ning inimõiguste täpsemat sisu oskab välja tuua küllalt väike osa vastajatest.

54% Eesti elanikest leiab, et meie riigis on inimõigustega kõik korras, kuid 29% arvab, et see nii ei ole. 17% ei oska küsimusele vastata. Suuresti erineb eestlaste ja mitte-eestlaste arvamus – nimelt arvab 36% mitte-eestlastest, et inimõigusi Eestis rikutakse. Eestlaste seas on vastav protsent 25.

Kõige sagedamini (23%) toodi inimõiguste rikkumisena välja sotsiaalmajandusliku olukorra ja madala elatustasemega seonduvat. Teise suurema teemana toodi välja venekeelse elanikkonda diskrimineerimist tööl ning seda, et vene keeles pole võimalik haridust ega infot saada – kokku 19%. Seega, 42% juhtudest on toodud inimõiguste rikkumisena välja küsimused, mis ei ole inimõigused või mille seos inimõigustega on kaudne.

Inimõiguste valdkonda kuuluvatest teemadest toodi kõige sagedamini välja naiste võrdsete õigustega seonduvat (eelkõige palgalõhet) ning samuti probleeme sõnavabadusega ning ebaõiglast kohtupidamist.

13% elanike arvates on Eestis rikutud kas tema enda või tema tuttava inimõigusi. Konkreetselt toodi põhjendusena välja palju mitmesuguseid teemasid, kõige sagedamini ebavõrdsust töökohtadel, kodakondsuse puudumist, väikest palka/pensioni ning vene rahvusest inimeste diskrimineerimist tööl.

Aidatud vormis küsimuse puhul leidis 39% vastanutest, et probleeme on sotsiaalse võrdsuse tagamisega. Teisele kohale reastus rassiline, rahvuslik ja keeleline võrdõiguslikkus 26% ning kolmandale puuetega inimeste õigused 24%. Vanuselise võrdõiguslikkuse tagamisel näeb probleeme 17% elanikest. Sotsiaalse võrdsuse tagamine ei ole siiski inimõiguste teema, mistõttu ka selles kontekstis 39% peab inimõigusteks seda, mis ei ole inimõigused.

Enamus vastanutest peab info hulka inimõiguste teemal piisavaks või pigem piisavaks – 62%. Täiesti piisavalt on seda siiski vaid 21% elanike hinnangul. 24% leiab, et infot on vähe, sh 7% hinnangul on seda väga vähe. 14% on inimesi, keda teema ei huvita või kes ei oska

küsimusele vastata. Olukorras, kus ei orienteeruta küsimuses, mis on inimõigused, ei saa pidada vastust, et 62% peab piisavaks või pigem piisavaks tegelikku olukorda kajastavaks.

Kõige sagedamini eelistatakse infot saada televisioonist – 29%. Järgneb internet, sh. vene internet ja meedia üldiselt.

Kõige paremini tuntud inimõiguseks on õigus elule – 92%. Väga hästi teatakse ka õigust haridusele 87% ja õigust võrdsusele seaduse ees 86%.

52% vastanutest arvab, et inimõiguseks on õigus riigi poolt tagatud keskmisele sissetulekule. Riik ei pea tagama inimestele keskmist sissetulekut, mistõttu seda ei saa käsitleda inimõigusena. Kui 52% küsitletutest siiski peab seda inimõiguseks, siis need küsitletud tegelikult ei teadvusta, mis on inimõigused.

Kõige olulisemaks inimõiguseks peavad elanikud samuti õigust elule – 71%, järgnevad õigus võrdsusele seaduse ees – 47% ning õigus tööle – 43%. Samuti on olulised õigus haridusele, tasuta arstiabile, sotsiaalkindlustusele/puhkusele/pensionile.

Suurem osa elanikest pöörduks inimõiguste rikkumise kahtluse korral Eesti kohtute poole – kokku 65%. Järgnevad juristid ja õiguskantsler.

Valdav enamus elanikest peab inimõigusi jõhkralt rikkuvate riikidega suhtlemist kas pigem ebaeetiliseks (42%) või leiab, et nendega ei tuleks üldse suhelda (22%). 7% selles midagi halba ei näe ning 16% on teema suhtes ükskõiksed. Küsimusele ei oska vastata 13%.

Inimõiguste teemal peab end informeerituks 45% vastanutest kuid 50% ei olnud enne käesolevat intervjuud teemaga eriti või üldse mitte kursis. 5% ei oska vastata. Tulemus annab veelkord märku sellest, et Eesti elanikud ei ole inimõiguste temaatikaga hästi kursis ning seetõttu võivad inimõiguste valdkonda liigitada mitmesuguseid teemasid, mis sinna tegelikult ei kuulu.

EKSPERTIDE UURINGU TAUST

Inimõiguste Instituudi tellimusel viis Turu-uuringute AS läbi uuringu inimeste seas, kes oma tegevuses inimõiguste teemadega kokku puutuvad. Uuring viidi läbi täienduseks samateemalisele elanikkonna uuringule.

Uuringu eesmärk oli

- välja selgitada ekspertide hinnang inimõiguste olukorrale Eestis
- saada ülevaade sellest, mida teevad MTÜ-d, valitsusasutused, kõrgkoolid ja meedia inimõiguste tagamisel/kajastamisel
- kaardistada areng inimõiguste valdkonnas viimastel aastatel ning tulevikuplaanid teemaga tegelemisel
- välja selgitada ootused seadusandluse täiendamisele
- saada kommentaare ning selgitusi elanikkonna uuringu tulemustele

Uurimismaterjali kogumise meetod oli süvaintervjuu. Küsitleti kokku 15 eksperti.

Uuringus osalejate kaasamiseks kasutati sihtvalimit, mille aluseks oli uuringu tellija esitatud nimekiri. Vastajad esindavad järgmisi organisatsioone.

1. Lastekaitse Liit, MTÜ
2. Eesti Puuetega Inimeste Koda, MTÜ
3. Seksuaalvähemuste Kaitse Ühing, MTÜ
4. Avatud Vabariik, MTÜ
5. Eestimaa Rahvuste Ühendus, MTÜ
6. Avatud Eesti Fond, AS
7. Sotsiaalministeerium
8. Välisministeerium
9. Justiitsministeerium
10. Kultuuriministeerium
11. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik
12. Tartu Ülikool, 2 esindajat
13. Ajaleht Postimees
14. Linnalehtede Grupp / telesaade „Puutepunkt“ / ajakiri „Puutepunktid“

Intervjuu saamiseks pöörduti ka õiguskantsleri ja riigikogu põhiseaduskomisjoni esimehe poole, kuid kiire töögraafiku tõttu ei olnud neil võimalik uuringus osaleda. Seekord ei uuritud religiooniga seotud ringkondi.

Vastajate poole pöörduti esmalt teavituskirjaga meili teel. Konkreetne intervjuu aeg lepiti iga vastajaga eraldi kokku.

Intervjuud toimusid 13. septembrist kuni 7. novembrini 2012. Intervjuu keskmiseks pikkuseks kujunes ca 50 minutit.

Kvalitatiivuuringule omaselt ei ole saadud tulemused laiendatavad kõigile Eestis inimõigustega kokkupuutuvatele MTÜ-dele ega asutustele, vaid annavad ülevaate vastajate arvamuste ja hinnangute spektrist.

Aruandele on lisatud süvaintervjuude läbiviimise juhend (vt. lisa 2).

EKSPERTIDE UURINGU TULEMUSED

1 Inimõiguste olukord Eestis

Selles osas puudutame inimõiguste üldist olukorda, valdkondi, milles nähakse probleeme ning kõige ohustatumaid elanikkonnagruppe.

Kõik vastajad tõdesid, et fundamentaalsete ehk **klassikaliste inimõigustega Eestis probleeme ei ole**. Euroopa Liidu liikmena on meil kehtestatud kõrged inimõiguste standardid. Inimeste poliitilised õigused, õigus elule, demokraatia ja sõnavabadus on igal juhul tagatud. Eesti paistab ka rahvusvahelisel tasandil heas mõttes silma. Alates 90-ndatest aastatest on Eesti liitunud enamiku inimõiguste alaste konventsioonidega ning meie kuvand rahvusvahelistes organisatsioonides on hea. Näiteks internetivabaduselt oleme maailmas esikohal.

Teisalt tõi mitu vastajat kohe välja asjaolu, et kuigi seaduste järgi on meil kõik väga hästi, siis reaalselt ei pruugi sugugi kõik õigused alati tagatud olla. Täpsemalt puudutavad need teemad inimeste põhiõiguste kaitset, milles siiski nähakse probleeme paljudel puhkudel. Kuna põhiõigused on tegelikult meie siseriiklik põhiseaduslik kokkulepe ning rahvusvahelised inimõigused peaksid olema miinimumstandard, siis tuleb kindlasti jätkata diskussiooni ühiskonnas põhiõiguste tagamise teemadel. Üldiselt nimetas iga vastaja 4–5 probleemset valdkonda. Vastused olid väga erinevad lähtuvalt vastaja tegevusvaldkonnast.

Põhjused, miks **kõik inimõigused pole tagatud, on kahte laadi – esiteks riigi tegemata jätmised ja teisalt ühiskondlikud hoiakud**, mis on visad muutuma ja väljenduvad inimeste omavaheliste suhetena. Siinkohal toome kõik nimetatud probleemset valdkonnad välja püüdmata neid kuidagi reastada.

- Õiglane kohtupidamine
- Sõnavabadus (peamiselt allikakaitse seadusega seoses)
- Vihakuriteod, viha õhutamine ja laimamine (peamiselt meedia kommentaariumis)
- Erinevate vähemuste õigused ja võrdne kohtlemine, eriti hoolimatus, sallimatus ja vähene tolerantsus (OSCE uuringu põhjal viimane koht sallivuses)
- Sooline võrdõiguslikkus ja palgalõhe, sh. halvustav suhtumine väikelapse isadesse (nt. meditsiinisüsteemis)
- Samasooliste paaride õigused ja vähene tunnustamine, sallimatus nende suhtes
- Suhtumine rahvusvähemustesse ja integratsiooni probleemid
- Emakeelse info (eelkõige õigusaktide) kättesaamatus vähemusrahvustele
- Kohati ei täideta rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustusi (riigiraportite esitamisel)
- Pikaajalistel töötud
- Hooldusravi madal tase, ohjeldusmeetmed
- Sotsiaalteenuste kättesaadavus osades KOV-des halb, sõltub majanduslikust olukorrast
- Tööjõuressursi puudus kohalikes omavalitsustes – sotsiaalvallas pole vajalikke spetsialiste
- Andmekaitse ja eraelu kaitse probleemid
- Vähene teadlikkus inimõigustest ja sellealase hariduse puudulikkus
- Vanuseline diskrimineerimine, nii töökohtades kui üksi elavatel inimestel (peamiselt väheasustatud piirkondades)
- Puuetega inimeste halb olukord – eelkõige hariduse ja tööhõive valdkonnas kuid ka halvustav suhtumine
- Omaste hooldajate õiguste süstemaatiline rikkumine (õigus tööle, õigus puhkusele jne.)
- Isikute õiguste rikkumine kokkupuutes julgeolekuasutustega, sh eeluurimisvangistuse pikad tähtajad
- Halb juurdepääs õigusemõistmisele (kõrged riigilõivud)
- Tervishoiu teenuste ja arstiabi halb kättesaadavus

- Tööpuuduse kõrge tase
- Järelvalveta/kehvades tingimustes laste olukord (sh narkomaania ja alkoholi tarbimine)
- Rassiline diskrimineerimine – halvustav suhtumine teise nahavärviga inimestesse
- Laste vaesus, suurte perede vaesus
- Inimkaubandus
- Patsientide õigused
- Kahtlustatava staatuses oleku aeg on hakanud venima

KÕIGE OHUSTATUMAD ELANIKKONNAGRUPID

Vastajate hinnangul on kõige haavatavamad järgmised grupid.

1. Paljulapselised pered
2. Lapsed
3. Pikaajalised töötud
4. Naised
5. Eakad, eriti üksi elavad vanainimesed väheasustatud piirkondades
6. Puudega inimeste pereliikmed ehk omaste hooldajad
7. Puuetega inimesed, eriti psüühiliste erivajadustega inimesed
8. Inimesed hooldusasutustes
9. Samasoolised paarid, LGBT inimesed

Ekspert MTÜ. *„Üldiselt tundub, et inimeste põhiõigustega ja inimõigustega on rahuldav olukord, aga see ei tähena sugugi seda, et ei saaks paremini teha. Ja kui teatud põhiõigused on garanteeritud, see ei tähenda, et neid õigusi ka tegelikult elus kaitsta saab. See tähendab, et meil on olemas teatavad peamised õigusaktid, mis peaksid kaitsma kõiki inimesi, vaatamata nende taustale. Aga seal, kus probleemid tekivad ja võivad tekkida, on just nende seaduste ellu viimine ja nende rakendamine.“*

Ekspert kõrgkool: *„Meie siseriigi diskursuses võib-olla oleks õigem rääkida igapäevaselt pigem põhiõigustest, kui palju neid rikutakse või kui kaugelt need võiksid ulatuda. Põhiõigused on meie siseriiklik kokkulepe. See standard on meie endi teha, kokku leppida ja elada, ühiskonnale ja riigile. Ja samal ajal, rahvusvahelised inimõigused on selline miinimum või miinimumstandard.“*

2 Suuremad probleemid valdkondades

Vastajatel paluti välja tuua peamised inimõigustega seonduvad probleemid omas valdkonnas. Siinkohal toome vastused välja kokkuvõtlikult, koondades kõigi ekspertide vastused. Detailsem informatsioon esitatakse eraldi aruande lisamaterjalides.

PROBLEEMID LASTE ÕIGUSTEGA

- Pikad tähtajad lapsi puudutavates kohtumenetlustes. Laste ärakuulamine neid puudutavas menetluses.
- Lastekaitsetöötajate puudumine või ülekoormatus – viitab vahendite nappusele KOV-des. Erinev vastavalt elukohale, kuid see ei ole aktsepteeritav.
- Ebapiisav teadlikkus lapse õigustest – nii laste kui vanemate seas.
- Esineb laste füüsilist karistamist, hoiakud on teatud juhtudel laste füüsilisele karistamisele soosivad 38% lastevanemate seas.
- Vähene on laste kaasamine neid puudutavates otsustes ning laste huvide esikohale seadmine kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid.
- Puudulik on saatjata alaealiste huvide kaitse seoses eestkostja määramise protsessi lünkadega.
- Puudub sõltuvushäiretega noortele mõeldud rehabilitatsiooniteenuse kirjeldus ja nõuded teenuse osutajatele.

MITTE-EESTLASTE INTEGRATSIOON

- Probleemid keeleõppega – kättesaadavus, parem tase koolides.
- Narva noorte vähene teadlikkus ühiskonnaelus kaasärääkimisest.
- On esitatud kaebusi diskrimineerimise suhtes rahvuse põhjal töökohtades.

PUUETEGA INIMESED JA PERELIIKMED

- Eakate ja puuetega inimeste õiguste rikkumine hoolekandeaasutustes, tööle võtmisel ja sobivates töötingimuses.
- Erivajadustega laste abita jätmine hariduse saamisel, tahtmatus/suutmatus tegeleda teatud diagnoosiga lastele ravimise ja harimisega, mistõttu nad liigitatakse vaimupuudega laste hulka.
- Halvustav suhtumine puudega lastesse – nii lastevanemate kui ka kohati õpetajate poolt.
- Teenuste kättesaadavus psüühiliste erivajadustega inimestel.
- Õigusabi kättesaadavus – kallid.

- Puuetega inimeste pereliikmete ehk omaste hooldajatele on seadusega pandud hooldekohustus kuni surmani, mistõttu rikutakse nende õigust tööle, õigust sissetulekule, õigust puhkusele, õigust eluasemele ja õigust ühiskonnaelus osalemisele.
- KOV-de rahapuudus, vajalike töötajate puudus ja vähene tähelepanu sotsiaalprobleemidele, k.a. puuetega inimestega tegelemine.

SOOLINE VÖRDÕIGUSLIKKUS

- Naistel madalam tööhõive võrreldes meestega (eriti siis, kui on lapsed)
- Palgalõhe – eriti lastega naistel, sh. lapsehoolduspuhkuselt naastes madalam palk.
- Väikeste lastega naiste kõrvalejätmine tööle värbamisel.
- Väikelaste isadesse suhtutakse eelarvamusega lastega seotud toimingute puhul – näiteks haiglas viibimisel.
- Üritustel või firmades kohati lastega perede tõrjumine.

SEKSUAALVÄHEMUSTE ÕIGUSED

- Riik ei tunnusta õigust eraelule, õigust valida elukaaslast. Ei väljastata luba abiellumiseks välismaal.
- Siiani reguleerimata samasooliste paaride varalised suhted.
- Ühiskonna halb suhtumine ja halvustamine, viha õhutamine internetis, madal teadlikkus alates parlamendiliikmetest kuni lihtinimesteni.
- Probleemid õiguskaitses valdkonnas.
- Samasooliste paaride peredes elavate laste õiguste rikkumine kohalikes omavalitsustes – sõidusoodustuse ja tasuta koolitoidu jms küsimustes.

VANEMAEALISTE ÕIGUSED

- Eestis ei tähtsustata piisavalt vanemaealiste probleemidega seotud teematikat, ei koguta statistikat üle 65-aastaste inimeste kohta jne., kuigi üha enam räägitakse rahvastiku vananemisest ja vajadusest kauem töötada.
- Sotsiaalharta säte, mis puudutab vanemaealisi, on Eestil ratifitseerimata kuigi soovitus on antud juba mitu korda.
- Vanemaealistel on raske tööle saada, pääseda koolitustele.

3 Valitsusasutuste nägemus probleemidest

Toome välja mitmesuguste valitsusasutuste esindajate kommentaare eri probleemide ja inimõigusi puudutava töövaldkonna kohta.

Mitu eksperti leidis, et üldine teadlikkus inimõigustest on väga madal. Ühelt poolt **võimendatakse olmekonflikte üle ning paljusid asju nähakse inimõiguste raamides, mis sinna valdkonda ei kuulu.**

Meedia vähene koolitus ja skandaalijanu – tihti nähakse asju must-valgena või stereotüüpsetena, vastavalt toimetaja soovile või lugeja ootustele. Eeldaks suuremat teadlikkust sotsiaalvaldkonnast või õiguspoliitikast. Aeg-ajalt tundub, et meedia ise toodab viha ja halvustavat suhtumist.

Teisalt ei ole rahvas kursis vastuvõetud seadustega, puudub vajalik tolerantsus vähemusgruppidesse. Samas ei teata ka oma õigusi – puudub oskus ja julgus oma õiguste eest seista. Oma murega jäädakse üksi ning ei teata, kuhu pöörduda oma õiguste kaitsmiseks.

Teadlikkuse probleemiga seostub inimõiguste alase hariduse madal tase.

Valitsusasutused

- ..... „Eesti tahaks need toimetused kõik ära teha ja alles siis ratifitseerida. Eestlane ongi ääretult tubli kui võrrelda Läti ja Leeduga. Palju sõltub üksikust ametnikust. Eesti tublidus annab meile eelise, kuid samas inimõiguste küsimuses ta võib ka olukorda pärssida.“
- „Riik peab alati kaitsma kõige nõrgemaid ja selles vallas kahtlemata diskrimineerimine on selles oluline valdkond, kuhu tähelepanu pöörata. Inimõigused on selles suhtes väga oluline valdkond, et nad peavad ühtmoodi tagama nii kurjategijate kui ka õiguskulekate kodanike õigusi ja siin tuleb balansseerida pidevalt nende karistumäärade sätestamisel, et oleksid tagatud kõik erinevad huvid ja võimalikult tugevalt ennekõike isikute põhiõigused.“
- „Hetkel Euroopa õiguskorras on üheks aktuaalseks teemaks juurdepääs õigusemõistmisele. Kuna paratamatult finantskriis on loonud survestatust, majandusliku poole pealt, nii isikutele endile kui ka riigile. Riigilõivud, kitsendavad paratamatult isikute juurdepääsu õigusemõistmisele. Küsimus on selles, et mis on proportsionaalne ja põhiõiguste seisukohalt on huvi see, et õigusemõistmine oleks võimalikult ligipääsetav kõikidele kodanikele.“
- „Eesti on tõepoolest ühinenud väga paljude – enamiku tegelikkuses – inimõiguste konventsioonidega. Juba üheksakümnendate alguses ühinesime kõikide suurte või oluliste inimõiguste konventsioonidega. Kahtlemata on olukord viieteist aasta jooksul paranenud ka tänu sellele, et kõik aruanded, mida me esitame erinevatele

komiteedele ja sealt tulevad komiteede soovitused ja Eesti võtab neid väga tõsiselt. Kui komiteede soovitused tulevad, siis välisministeerium tõlgib need eesti keelde, need saadetakse laiali ministeeriumitele, kõikidele asjasse puutuvatele teadmiseks ja nendest ka juhendumiseks.”

- *„Mais 2012 ratifitseeriti Puuetega Inimeste Õiguste konventsioon, meie seadusandlus on kooskõlas nende sätetega. Aga reaolukord on teine. On piirkondlik ebavõrdsus, on palju infopuudust ja teadmatust.”*
- *„Meil seadused on ju kõik olemas, meil on ka võrdse kohtlemise seadus, aga kõik need sätted ei pruugi rakenduda. Vastuolu on seaduse ja tegeliku olukorra vahel olemas ja see on probleem.”*
- *„Me justkui oleme inimõiguste poolt ja teeme selle nimel tööd ja ütleme seda välja rahvusvahelistes organisatsioonides, aga inimõigus tavamõistuses ongi nagu genotsiidi ja sõja puudumine. Kas peaks inimõigusi tagama Venemaal – opositsiooni ei tohi maha suruda, poliitiline õigus peab olema. Aga me pole suutnud jõuda selleni, et see on ka mikrotasand, just see eneseväljendus, minu õigus olla täpselt see, kes ma olen.”*
- *„KOV-de tase on hästi erinev ja kuna neid on meil palju, siis sõltub, kes on seal eesotsas ja kui sotsiaalse mõtlemisega see inimene on. Omavalitsuste Liit ei kooskõlastanud konventsiooni ratifitseerimise ettepanekut, sest nägi selles lisanduvaid kulusid. Tegelikult selle ratifitseerimisega otsesid kulusid kohe ei teki. Me ei võta endale kohustust, et peab olema see ideaalolukord hommepäev peale ratifitseerimist, sest see ongi nagu suuna võtmine. Aga selles nähti probleemi küll. Sest omavalitsused on meil sageli väikesed ja puudub võimekus kõigega korraga tegeleda.”*

4 Viimaste aastate areng

Rääkides viimaste aastate arengust inimõiguste valdkonnas, peab mainima, et nii valitsusasutuste, rahvusvahelise õiguse kui ka meedia esindajad kiitsid MTÜ-de tõhusat tegevust inimõiguste teemade püstitamisel ja avalikkuse teadlikkuse tõstmisel. Taolisest tegevusest on palju kasu olnud ning see aitab kaasa hoiakute muutmisele ja probleemide teadvustamisele.

Valitsusasutused töötavad seadusandliku poolega, rahvusvahelise koostöö ja infovahendusega, samuti aruannetesse ülevaate andmisega valdkondade kohta. MTÜ-sid toetatakse baaskuludega, MTÜ-d omalt poolt annavad sõltumatut sisendit raportite koostamiseks. Tegeletakse rahva harimise ja teemade teadvustamise, erinevate ametkondade kaasamisega.

Nii MTÜ-d, valitsusasutused kui ka teised töid viimase aja ühe suurema töövõiduna inimõiguste tagamisel välja kevadel 2012 ratifitseeritud puuetega inimeste konventsiooni. Samuti on kaks tähtsat seadust soolise võrdõiguslikkuse seadus ja võrdse kohtlemise seadus, mis on meil vastu võetud ja annavad aluse teemadega tõhusalt tegeleda.

MTÜ-d töid välja järgmisi olulisi sündmusi.

- Kevadest 2012 on inimkaubandus Eestis kuulutatud kriminaalkuriteoks.
- Aastast 2011 on õiguskantsleril ka lapseombudsmani ülesanded, loodud on lapse õiguste osakond.
- Suurenenud on teadlikkus laste õigustest, olukorrast ja kaitsmisest.
- Puuetega inimeste probleeme on hakatud märkama ja teadvustama, neid kajastatakse ka inimõiguste raportites.
- Puuetega inimesed saavad infot ja abi.
- Paranenud on ka puuetega inimeste enda teadlikkus oma õigustest, neid julgustatakse enda eest võitlema.
- Seksuaalvähemused saavad abi ja infot vastavatest ühingutest. Samuti saavad nad õigusabi, nõustamist ja neid esindatakse kohtus. Tegeletakse selgitustööga poliitikute seas kooseluseaduse kiiremaks vastuvõtmiseks.
- Euroopa Liiduga koostöös on läbi viidud projekt koolides diskrimineerimise äratundmiseks ja teadvustamiseks.
- Tegeletud on vähemusrahvuste haridusteamade uurimisega. Kõige enam puudutavad teemad venekeelseid koole ja üleminekut eestikeelsele õppele ning sellega seotud probleeme.

Ministeeriumid märkisid ära järgmisi olulisi sündmusi.

- Abivahendite reform, erihoolekande ümbervaatamine, töövõimekuse ja rehabilitatsiooni teemadega tegelemine.
- Euroopa Liidu tasandil tegeletakse võrdse kohtlemise direktiiviga, mis on aastast 2008 laual.
- Võrdse kohtlemise voliniku töö – asi on olnud foonil, probleem on teadvustatud.
- Soolise võrdõiguslikkuse osakonna loomine sotsiaalministeeriumis.
- Sotsiaalpoliitikas tuleb laiemalt vaadata, mis toimub ka maailmas. Mis puudutab vanemaealiste temaatikat, siis Eesti ühines selle deklaratsiooniga, mis oli septembris ratifitseerimisel ÜRO-s. Eesti oli ka varem sellega kaasas aastal 2002. Aastast 2011 on olemas eraldi töökoht sotsiaalministeeriumis, inimene, kes tegeleb vanemaealiste teemadega. Aktiivse vananemise strateegia saab kohe valmis koos kaheaastase rakendusplaani.
- Õiguskantsleril on üha olulisem roll inimeste põhiõiguste kaitsel ning ta on teinud suure töö probleemide teadvustamisel ja inimeste aitamisel.

Meedia esindaja tõi välja järgmist: „*Pisikeste sammudega (liigub areng) – allkirjastati puuetega inimeste konventsioon ja üks ja teine dokument. Meil ju kogu aeg kirjutatakse mõni arengukava ja plaan ja kontseptsioon. Mille kohta nüüd Mihkel Oviir viimases Riigikontrolli aastaaruandes ju ütles ka välja selle tõe, et meil tehakse suure hooga sadu ja sadu pabereid ja kulutatakse palju ametnike töötunde. Kuid need paberid ei ole seotud ei riigieelarvega ega tegeliku tööga ministriumides ega nende allasutustes. Need on lihtsalt toredad paberid, mis tehakse kuhugi. Mis näitab, et meil ei ole riigi juhtimise tasemel arusaamist sellest, mida tehakse milleks, ehk kuidas avalikku haldust teostatakse.*”

Ülikooli esindaja hinnang: „*Minu meelest on läinud mitmes valdkonnas paremaks ehk siis kasvõi seesama, mis puudutab rahvuste ja üleüldse vähemuste võrdsemat kohtlemist. Pisut on ilmselt läinud paremaks ka siis niiöelda registreerimata kooseluvormide, mehe ja naise vaheliste registreerimata kooseluvormide õiguslikus tunnustamises. Ma kardan, et vaesuse ja muude sotsiaalmajanduslike probleemide asjus on olukord jäänud samaks. Mis puudutab venekeelset elanikkonda, nende võimalust tööturule ja haridussüsteemis integreeruda, siis ma arvan, et selles küsimuses on tegelikult läinud olukord paremaks. Just selle tõttu, et lapsevanemad ise teevad selliseid valikuid, et panevad lapse Eesti kooli või Eesti lasteaeda, hiljem siis juba Eesti ülikooli ja see annab juba tublile noorele väga suured eelised.*”

Võrdse kohtlemise volinik rõhutas, et õigusabi on kodanikule lähemale toodud. Volinik nõustab ja abistab kõiki, kes kahtlustavad, et neid on diskrimineeritud. *Võtame vastu isikute avaldusi, samuti toimub igal kolmapäeval isikute vastuvõtt. Lisaks anname õigusnõu telefoni teel. Mainitud õigusabi on tasuta. Voliniku institutsioon on riigieelarveline asutus, mis loodi selle mõttega, et aidata diskrimineeritudel oma õiguste eest seista.*

Positiivse arenguna nägi volinik ka seda, et ühiskonna teadlikkus voliniku institutsioonist on kasvanud. *Eelmisel aastal pöörduti meie poole 358 korral, neist 90 on isikute kaebused nende väidetava diskrimineerimise osas. Oluline osa voliniku tööst on ka riigi- ja omavalitsusasutuste nõustamine. Eelmisel aastal oli taolisi päringuid 57.*

Volinik on palju tegelenud teadlikkuse tõstmisega: meediapöördumised, esinemised konverentsidel, seminaridel, koolitustel jne. *Paraku on nii tööandjate kui töötajate, aga ka seaduse rakendajate teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse seadusest ja võrdse kohtlemise seadusest väga pinnapealne, mistõttu kavatseme selles suunas oma tegevust laiendada.*

5 Võrdlus Euroopa Liiduga ja naabritega

Kõik vastajad olid ühel meelel, et võrdluses Venemaaga on Eestis inimõiguste olukord väga hea. Meil ei vangistata inimesi poliitiliste vaadete, majandusliku jõukuse ega kirikus laulmise põhjal. Rahvusvaheliselt on Eesti kuvand inimõiguste tagamisel ja selle valdkonna eest seismisel (sh teistes riikides) väga hea.

Võrdluses Lääne-Euroopaga tekkis vastajate arvamustesse lahknevus. Oli neid, kelle arvates on Eesti olukord samal tasemel kui Lääne-Euroopas. Teine osa vastajatest leidis, et Eesti on siiski Lääne-Euroopast maha jäänud ja seda eelkõige teadlikkuse, tolerantsuse ning kodanikuühiskonna taseme poolest.

Sotsiaalvaldkonna puhul on Eesti tõenäoliselt Ida-Euroopa tasemel. Sealsed riigid ei püüa joonduda põhjamaade tasemest, vaid võtavad eeskujuga Ameerikast ja Lõuna-Euroopast. Teatud lahenduste ja süsteemide puhul on muud eeskujud märgatavalt kasulikumad ja mõistlikumad. Kuigi Eesti asub Skandinaavia lähedal ning sooviksime seada eeskujuks Soome või Rootsi sarnast heaoluriiki, ei ole see Eestile kindlasti jõukohane ning sellist eesmärki ei olegi mõtet majanduslanguse tingimustes püstitada.

Võrdluses Läti ja Leeduga on Eesti enamasti natuke paremal tasemel, kuid see ei ole kõigis valdkondades nii. Näiteks puuetega laste ravivõimaluste puhul on mõnes töölõigis seal juba üle võetud uusimaid lahendusi, mille poole Eestis alles püüeldakse. Eesti õnn ja õnnetus korraga on lähedalasuvad Skandinaaviamaad. Siia lisandub ka küsimus, kas Eesti peaks keskenduma vaid oma probleemidele või peaksime tegelema ka teiste riikidega ning kui, siis kui suures mahus.

Ekspert valitsusasutus: *„Kui olen Läti-Leedu kolleegidega suhelnud ja küsinud: „Kas teil on olemas aktiivse vananemise strateegia?“, siis Leedu kolleeg ütles: „Jah, meile anti see ülesanne, me panime kirja ainult põhiprintsiibid“, st tegime ära ca 10% rehkendusest. Läti kolleeg ütles: „Me pole sellist ülesannet saanud, meil pole seda olemas ja me ei leia ka, et see üleüldse peaks olemas olema, sest see ei ole meie prioriteet“. /...../ Ühesõnaga Eesti tublidus annab meile eelise, kuid samas inimõiguste küsimuses ta võib ka olukorda pärssida.“*

Ekspert valitsusasutus: *„Paraku tuleb seda konteksti arvesse võtta, kus me asume. Eesti kuvand ÜRO inimõiguste nõukogus oli kahtlemata väga hea. Just selles mõttes, et kuna me oleme üks Euroopa Liidust, meil on inimõiguste standardid väga kõrged.“*

Ekspert MTÜ: *„Kui võrrelda endise Nõukogude Liiduga, siis Eestis peaaegu pole probleemi. Aga Euroopa Liidus on Eestis teatud probleeme võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega, mis on seotud soolise võrdõiguslikkusega ja seksuaalvähemuste olukorraga.“*

Ekspert meedia: *„Meie õnn ja õnnetus, et naabruses on Skandinaavia, siis on see võrdlus väga dramaatiline. Aga pole ka võimalik öelda, et Ida-Euroopa tervikuna oleks meie tasemel või meist viletsam. Sest teatud asjades on just Ida-Euroopa võtnud eeskujuga Ameerikast või mõnest muust kohast maailmas, kus on olnud teine lähenemine kui Põhjamaade oma. Siin on oluline moment, et me asume Skandinaavia äärealadel ja võrdleme end sellega. Ja seal on viimased 20–30 aastat olnud ülirikalik ühiskond, mida – nagu nüüd juba kõva häälega öeldakse – ei tule iialgi tagasi. Skandinaavia tegeleb sellega, et kuidas tulla tagasi, teades et peale kriisi ja üleminekut seesama, mis on olnud lähiminevikus, see ei tule kunagi tagasi.“*

Mentaalselt me oleme osaliselt siiski Ida-Euroopa tasemel, ajalooliselt jne. Ida-Euroopa maad on teinud seda, et ei ürita kopeerida Skandinaavia mudelit, vaid nad üritavad leida maailmast üles teistmoodi inimesi aktiveerivaid ja sotsiaalküsimusi lahendavaid strateegiaid. Mida meie ka peaksime tegema ja mis on odavamad ja edasiviivamad tänases maailmas.”

Ekspert ülikool: *„Ma arvan, et kui küsida nüüd nende eestlaste käest, kes on emigreerunud, kes töötavad Soomes ja kellel ei ole võib-olla eriti häid sõnu Eesti riigi sotsiaalmajandusliku olukorra kohta, siis nad ütlevad, et „keegi mind ei piina” või „ma võin veel öelda, et XXX on loll”, selles suhtes ei ole mingeid rikkumisi. „Aga tegelikult sotsiaalmajanduslikult ma olen nagu välja surutud ja ei ole tõenäoliselt seal midagi teha. Ma ei saa oma elu üles ehitada sellele, et ma teenin kuskil 400 eurot ja sellepärast siis minnakse välismaale.”.*

6 Plaanid inimõigustega tegelemisel

Valitsusasutused

- Uue lõimumiskava koostamine.
- Inimõiguste alaste koostööpartneritega koostöö jätkamine, toetades neid, et nad saaksid inimeste teavitamiseks konsultatsioone anda.
- Dialoogi hoidmine kõikide inimõigustega tegelevate mittetulundusühingutega.
- Tihe suhtlemine oma sihtgruppidega.
- Iga-aastane indikatsioonide andmine kõikidesse konventsioonidesse, mis on seotud inimõigustega. Kas rassilise diskrimineerimise aruandega või vähemuspoliitika asjus jne.
- Suur eesmärk on ikkagi ÜRO inimõiguste nõukogu – liikmeks saamine ja liige olemine, mis on meie jaoks inimõiguste vallas kahtlemata prioriteet number üks hetkel. Seejärel aktiivselt tegeleda inimõiguste küsimustega, Eesti mainet kõrgel hoida.
  - * Eesti sai ÜRO inimõiguste nõukogu liikmeks 12.11.2012
- Arvestada põhiõiguste ja -vabaduste kaitsega iga päev ja jooksvalt enda põhitöös, milleks on mitmesuguste seaduseelnõude väljatöötamine. Seaduseelnõud puutuvad väga tugevalt kokku põhiõigustega. Oluline on, et kõik nõunikud ja kõik ametnikud oleksid võimalikult teadlikud nendest erinevatest huvidest, mida nad peavad just seadust kirjutades arvesse võtma.
- Töös olevatest eelnõudest võib välja tuua järgmiseid: koosoleku seaduse kontseptsioon, riigivastutuse seaduse eelnõu, planeerimisseadustiku väljatöötamine. Välja töötatakse tausta- ja julgeolekukontrolli, mis puudutab väga tugevalt isikute põhiõigusi ja vabadusi suhestudes julgeolekuasutustega. Välja on töötatud majandushaldusõiguse kodifikatsioon. Tegeletakse korrakaitse seadusega, mis puudutab avaliku korra tagamist, ning vihakuritegude seadusega. Kõik need seadused on läbi ja lõhki inimõigustega seotud ja puudutavad isikute põhiõiguste kaitse tagamist.

- Kohe on valmimas aktiivse vananemise strateegia. Euroopa Liidu, maailma tasandi ja ÜRO muudatuste jälgimine, kaasa rääkimine OSCE teemadel oma temaatika raames.
- Võrdse kohtlemise alustega jätkuvalt tegeleda. Me teeme palju Euroopa Liidu ja mitmesuguste rahvusvaheliste organisatsioonide tellimusel. See, et meil vähemustele suunatud poliitika väiksemalgi kujul nüüd olemas on, on rahvusvahelise surve tulemus.
- Koostöö jätkamine (ka toetamine) MTÜ-dega.
- Jätkata alustatud tööd teavitamistegevusega ja inimeste aitamisega pöördumistele vastamisel, tõhustada oma tegevust ning jõuda rohkemate inimesteni.

Teised eksperdid

- Eestkostetegevus erinevatel tasanditel lapse õiguste ja heaolu teemadel (ennekõike haavatatumad grupid).
- Seadusandluse täiustamise ja kaasajastamise protsessis osalemine (sh uus lastekaitseseadus).
- Tegevus lapse kehalise karistamise keelustamiseks Eestis.
- Infomaterjalid sh ajakiri Märka Last, mis keskendub lapse õiguste teemadele.
- Tasuta õigusabi lastega peredele.
- Lapse õiguste alased koolitused sh spetsialistidele (koolituskeskus).
- „Targalt Internetis“ – laste ja noorte teadlikkus interneti turvalisusest ja teisi austavast käitumisest on madal – koolitused, teavitamine.
- „Kiusamisest vaba lasteaed“ – programm 2013–2014.
- „101 last Toompeale“ – osalusdemokraatia edendamine, laste kaasamine otsustusprotsessidesse.
- Osalemine eksperdina selles küsimuses rahvusvahelises ekspertrühmas.
- Jätkuvalt riigiõiguse raames põhiõiguste kaitse õpetamine.
- Koostöö MTÜ-dega, samuti nõustamine ja eksperthinnangute andmine avalikkusele, riigiasutustele.
- Jätkata „Puutepunkti“ telesaate ja ajakirja Puutepunktid tegemist. Jätkata ajakirja saatmist parlamendiliikmetele, ministritele, riigiasutuste töötajatele, KOV-juhtidele, linnapeadele-vallavanematele, kõikidele sotsiaalosakondadele. Eesmärk on pidev teavitustöö ja otsustajate ning igapäevase töö tegijate kokkuviiimine.
- Autismiga tegelemise teraapia ja lähenemiste alase oskusteabe Eestisse toomine. Näiteks „Puutepunkti“ projekt on nüüd eelmisest kevadest saati tegelenud sellega, et me saaksime ühineda rahvusvahelise autismi kogukonnaga ja hakata seda kompetentsi ka Eestisse tooma. Välisministeeriumi ja USA saatkonna kaudu aetakse

asju ja kui õnnestub siitpoolt läbi suruda, siis see projekt annab tulemusi umbes aasta pärast.

- Võtta osa erinevatest inimõigusi puudutavatest ümarlaudadest, aruteludest ja raportitest. Olla kogu aeg pildil.
- Teha koostööd inimõigusi käsitlevate organisatsioonidega.
- Tõsta puuetega inimeste endi teadlikkust inimõigustest. See töö on kahesuunaline.
- Alustada projekti koostöös itaallastega 2013 aastal. Treenida välja Eestis ja Itaalias juriste, advokaate teemat mõistma, et aidata samasoolistel paaridel võidelda mujal sõlmitud abielu tunnustamise eest.
- Aidata kaasa kooseluseaduse vastuvõtmisele.

7 Soovitused MTÜ-dele ja kodanikele

SOOVITUSED MTÜ-dele

Soovitan tegeleda koolidega, haridusega, teavitamisega. Kodanikuõpetuse programmis tuleks inimõigustest rääkida väga konkreetselt, mingite näidete najal, et sellest aru saadaks. Teavitus on hästi oluline ja see ei pea olema mitte ainult, ajalehe või kodulehe kaudu, vaid tõesti inimestega tuleb rääkida. See on hästi oluline, et sellest aru saadakse. Siin ma näen kolmandal sektoril väga suurt rolli, et see ei pea olema mitte üksnes inimõigustega tegelevad otseselt MTÜ-d, vaid ka ütleme kodanikuharidus ja just see kodanikuühiskond tervikuna.

Oleks hea, kui MTÜ-de sees tekiks eksperdid, kes söandaksid sõna võtta ka siis, kui riik on teinud midagi valesti. Kui muutusi kohe ei tule, siis ei maksa alla anda. Tuleb probleemidest ikka ja jälle rääkida ning loota muutustele pikemas perspektiivis.

Oleme kodanikuühiskonna arengu algusteel. Ministeeriumid peavad MTÜ-sid kaasama seaduseelnõude väljatöötamisse, positiivseid näiteid juba on. See on pikk konsultatsiooni-protsess, mille nimel peavad mõlemad pooled pingutama.

Me oleme siin kodanikuühiskonna arengu algusteel. Ka ministeeriumid peavad MTÜ-sid kaasama seaduseelnõude väljatöötamisse, positiivseid näiteid juba on. See on pikk konsultatsiooniprotsess. Aga mõlemad pooled peavad pingutama.

MTÜ-de ülesanne on jätkuvalt rahvast teavitada ja inimõiguste alast haridust edendada. Et rahvas teaks paremini oma põhiõigusi ja suudaks neid ka kaitsta. Riik peab kaitsma nõrgemaid ja pöörama tähelepanu diskrimineerimisele.

Soovitus oleks võtta julgesti ühendust ja pöörduda oma ideedega, ka hoolimata varasemast negatiivsest kogemusest. Rohkem aktiivsust, käia seminaridel, mitte tunda end kõrvalejäetuna.

Samas ootaks MTÜ-delt ka rohkem mõistmist. Mitte võtta ministeeriumi enda vastandina, kes töötab vastu. Vähem konfronteeruda. Eesmärgid on ju tegelikult kõigil ühised ja tuleks leida koostöökohti, mitte sikutada eri suundades. Peaks ka tajuma, et ühe MTÜ eesmärk pole mitte alati paljude teiste MTÜ-de eesmärk, siin on vaja arusaamist. Samuti ootaks rohkem haritust – mis on riigi ülesandes, mis on KOV-de ülesanded ja mis MTÜ-de ülesanne.

See on väga positiivne, et meil on tekkinud MTÜ-sid, kes tegelevad inimõigustega iga päev. Kui mina alustasin välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroos üheksakümnendatel Eesti aruannete kirjutamist ÜRO kehanditele, siis meie sooviks oligi kindlasti ka konsulteerida erinevate mittetulundusühingutega ja tol ajal neid oli tõepoolest üks-kaks. See on väga positiivne, et inimõiguste alal on tekkinud palju MTÜ-sid ja et nad kõik tegelevad aktiivselt ja ka just sellised konkreetsete suundade jaoks, et ei ole lihtsalt üldiseid, vaid et on ka spetsiifilisi.

SOOVITUSED KODANIKELE

Kõigi ekspertide soovitus kodanikele oli üks – tõsta oma teadlikkust, teha endale selgeks põhiõigused ja inimõigused ning astuda julgelt välja oma õiguste kaitsmiseks. MTÜ-d soovivad alati esmalt pöörduda nende poole info ja abi saamiseks. Võtta osa kodanikeühenduste tööst. Koos on alati kergem oma õiguste eest seista. Vajadusel tuleb vastavaid uusi gruppe ja ühendusi moodustada. Peab olema julgust enda eest seista ja seda tuleb kasvatada juba lapse-east saadik.

Samuti on vaja tolerantsemat suhtumist kaasinimestesse, eelkõige vähemusgruppidesse. Sellised muutused ei tule üleöö, kuid enda teadlikkust tuleb tõsta.

Samuti peab nägema enda kõrval ka perekonnaliikmeid ja kolleege ning reageerida, kui kedagi koheldakse ebaõiglaselt või seadusevastaselt, või kui on selline kahtlus. Ikkagi tasub abi otsida. Helistada näiteks võrdse kohtlemise volinikule.

Töösuhetes on töötaja nõrgem pool. Siin on vaja enda õigusi teada. Oma töötajate austamise, väärtustamise ja nende heaolu parandamise tava alles hakkab jõudma Eestisse ja selles küsimuses saavad tööandjad palju ära teha.

SOOVITUSED KOV-dele

Rääkides teemast, kuidas KOV-d tegelevad inimõiguste kaitse tagamisega tõi üks vastaja välja laiema probleemi, mille siinkohale kirja paneme.

„Miks KOV-d ei aita inimesi? Selle kohta ka viimane riigikontrolli aruanne tõi välja, et meil on avalikus sektoris sisse juurdunud nn. pingpongi mäng, et nii ministeeriumid kui KOV-asutused saavad sotsiaalküsimused endalt ära pareerida. Mis viib selleni, et meil on haldusreform tegemata. Mis sunnib küsima, kellele on kasulik, et haldusreform on tegemata?“

Selle saaks ju ära teha kas üht või teist viisi. Aga seda ei taheta teha, sest on turvaline, kui saab mängida seda nn kahe näoga Janust. Teiseks – ütles ju just üleelmisel nädalal Mihkel Oviir välja, et niikaua, kuni meil riik on delegeerinud – see tuleb juba põhiseadusest – et teatud asju – haridus ja sotsiaalhoolekanne jne. osutavad KOV-d, aga keegi ei ole öelnud, et kuidas, mil määral ja mis tasemel nad neid osutavad. Iga KOV võib öelda, et riik nõuab, et me osutame sotsiaalteenuseid ja me osutame sotsiaalteenuseid. Sotsiaalhoolekande seaduses on öeldud ja meie osutame teenuseid vastavalt oma võimalustele. Meil ei ole rohkem võimalusi. Me panime mänguväljaku ja liivakasti küla keskele, rohkem meil võimalusi ei ole, ärge küsige meilt rohkem. Aga niimoodi ei saa. Ja kui see konkreetne inimene elab niisuguses KOV-s ja ei ole mingeid kriteeriumeid, mida avalike teenuste raames peaks osutama talle, siis talle lihtsalt ei osutata neid või osutatakse juhuslikult. Nüüd – kui oleks võetud vastu avalike teenuste kvaliteedinõuded ja standardid, siis oleks ka haldusreform ammu toimunud. Aga meil on nokk lahti, saba kinni. Ja kas see on pahatahtlikkus või sulaselge rumalus – ilmselt on see nende kahe komplekt.”

8 Inimõiguste alane seadusandlus

MTÜ-delt, meedia ja kõrgkoolide esindajatelt/ekspertidelt küsiti nende ootuste kohta inimõiguste alase seadusandluse täiendamiseks ning valitsusasutuste esindajailt milline on olemasolev ja kavandatav seadusandlik tegevus inimõiguste kaitse parandamiseks.

Toodi välja, et kui me Euroopa Liitu oleme astunud, siis seadusandlus tuleneb mitte üksnes enam Eesti tasandilt, vaid ka Euroopa Liidust. Näiteks igasugused antidiskrimineerimise sätted on ka Euroopa Liidu õiguste tasanditel – see on Eesti jaoks kehtiv õigus.

- Lastega tegelevad MTÜ-d peavad äärmiselt oluliseks laste kaasatust ja lapse huvide esikohale seadva lastekaitse seaduse valmimist.
- Rõhutavad vajadust tagada senisest efektiivsem ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamine ning läbipaistva ja toimiva süsteemi loomine.
- Laste füüsiline karistamine tuleb seaduses selgesõnalisemalt keelata.
- Iga laps on väärtus – universaalse lapsetoetuse tõstmine.
- Võrdse kohtlemise seadus – seal ei ole mitte mingeid meetmeid. See on lihtsalt üks tühi paber. Seda seadust tuleb täiendada ja neid rakendusmehhanisme tuleks ka täiendada.
- Eesti peaks võtma eeskujuga teistelt maadelt ja muutma seadust – perekonnaseadust ja muud, nii et hooldekohustus vanematel lõpeks ära lapse 18-aastaseks saamisel. Ja et üliraske puudega last ei antaks emaga kaasa sünnitusmajast, kui hooldamine on ülejõu käiva koormusega.

- Võrdse kohtlemise seadus. Praegu käsitleb see erineva võrdse kohtlemise aluseid erinevalt. Tegelikult peaks seda seadust muutma. Puuetega inimestel on võrdse kohtlemise seaduse alusel tagatud võrdne kohtlemine töösituatsioonis ja hariduses. Aga näiteks tervishoius ja sotsiaalsektoris seda kaitset ei ole tagatud. Mis tähendab, et võrdse kohtlemise seadus käsitleks kõiki tunnuseid ühel alusel. Praegu tundub, et seda seadust tehti vaid direktiivide pärast, ta on lihtsalt paber.
- Uus sotsiaalhoolekande seadus. Ja seal öeldakse täpselt, et millele on inimesel õigus olenemata tema elukohast. Et kogu vastutus ja õigus otsustada ei jääks KOV-le, nagu see on praegu. Järelevalve paremini seaduses sõnastatud. Kui ikkagi teenused ei ole kättesaadavad ja rikutakse inimõigusi, siis millised need karistused ja sanktsioonid on? Ja kes vastutab selle eest. Tegelikult meile meeldiks üldse, kui oleks puuetega inimeste kaitse seadused täiesti eraldi. Meil räägitakse et puudega inimesi kaitsevad kõik teised seadused, tegelikult puue toob kaasa nii palju lisavajadusi, siis sellisest üldisest seadusest ei piisa. Mõistlik ja vajalik oleks täiesti eraldi seadus, mis nende inimeste vajadustest lähtub. Muidugi võib seda teha ka sotsiaalhoolekande seadusega, kuid peaks olema eraldi peatükk, mitte hajutatult teiste sisse.
- Praegu ainult üks seadus kaitseb seksuaalvähemusi, see on tööturul võrdse kohtlemise seadus. Kus siis üks paragrahv ütleb, et tööle võtmisel ei tohi diskrimineerimist olla. Ülejäänud asjad on kõik reguleerimata.
- Kooseluseaduse vastuvõtmine võimalikult kiiresti.

Valitsusasutused

Olemasolev seadusandlik baas on hetkel piisav. Pigem üritaks nüüd tööle panna need seadused ja need konventsioonid, mis meil on. Selle asemel, et hakata välja töötama uusi ja paremaid. Ka ÜRO-s oli tegelikkuses inimõiguste nõukogus poliitika see, et just mitte välja töötada kogu aeg uusi konventsioone, vaid üritada täita juba olemasolevaid. Sama on ka tegelikkuses meie Eesti seaduste puhul. Meil on ju olemas tegelikult seadusandlik baas piisav, nüüd tuleb vaadata, et me täidaks täpselt neid kohustusi, mida me juba oleme võtnud. Ma arvan, et see on piisav, lihtsalt pigem panna rõhku tõesti juba võetud kohustuste täitmisele.

- *Võrdse kohtlemise puhul on ikka veel see direktiiv üleval Euroopa Liidus ja sellest võib midagi johtuda kui see vastu võetakse.*
- *Mis on ära tehtud ja on oluline on karistusseadustiku muudatus mis käsitleb viha kui motiivi raskendava asjaoluna. See on sammuke edasi.*
- *Ja meil on ka surve MTÜ-de puhul et võrdse kohtlemise seaduse muudatust toimetada et praegu v.a. rahvus, nahavärv, rass – kõik need muud alused piirduvad praegu töövaldkonnaga. Et seaduse kohaldamisala laiendada ka muudele eluvaldkondadele, kaupadele, teenustele. Et see oleks laiem. MTÜ-d survestavad, et seda muuta. Sellega on nõus ka volinik. See on üks nägemus asjast, mida võiks teha.*
- *Ilmselt varsti võetakse vastu partnerlusseadus – see on oluline võrdse kohtlemise puhul.*

- *Puuetega inimeste küsimuses on kõige laiem dokument, mis 2013 peaks valmis saama, see puuetega inimeste õiguste kaitse strateegia. Palju tuleb valitsuse tegevuskavast kohustusena, samuti olukorra reaalsest muutmisvajadusest, mida ministeerium igapäevatöös näeb.*
- *Kõige suuremad käimas olevad muudatused on rehabilitatsioonisüsteemi puudutavad. Erihoolekande strateegia on tulemas, siiani selline alusdokument puudub. Abivahendite reform, praegu koostatakse analüüsi.*

9 Kommentaarid elanikkonna uuringule

9.1 Olukord inimõigustega

Ekspertidelt küsiti kommentaari elanikkonna uuringu tulemusele, kus 29% elanikest leiab, et Eestis ei peeta inimõigustest kinni. Samas näidetakse tuuakse palju sotsiaalmajanduslikke probleeme. Muukeelse elanikkonna puhul domineerib keelilise diskrimineerimise teema. Kas sellest tuleb järeldada, et inimõiguste rikkumine pole teemaks ja muid asju transformeeritakse inimõiguste teemaks?

Ekspertide arvamused, kas sotsiaalmajanduslikku olukorda tuleks käsitleda inimõiguste rikkumisena või mitte, lähevad lahku. Üheksa eksperti oli seisukohal, et sotsiaalmajanduslik olukord ei ole inimõiguste rikkumine. Samas viis eksperti leidis, et jah, ka sotsiaalsed õigused on põhiõigused ja neid võib käsitleda/peab käsitlema inimõiguste kontekstis. Üks ekspert oli kahevahel väites, et neid ei saa vaadelda otseselt rikkumisena, kuid see ei tähenda, et need on vähetähtsad ja et nendega ei pea tegelema.

Kui keegi ütleb, et tema inimõigusi rikutakse sest tal ei ole tasuta wifit linnas. Sest internet on ju inimõigus Eestis. Siis ma ei ole seda meelt, et seda võiks võrrelda sellega, et näiteks Saudi Araabias loobitakse abielurikkumise eest kividega surnuks. On sellised võrdlused. Või näiteks Valgevenes on kriminaalvastutus osalemise eest ametlikult registreerimata vabaühenduses. Kui selliseid asju võrrelda, siis ma leian, et õigus tasuta internetile ei ole kõige olulisem. Ja siis need poliitilised asjad, mis ma enne rääkisin, et õigus tasuta bussisõidule ei ole mingi inimõigus. Inimesed ei teadvusta neid asju.

Genfis on käidud inimõiguste alaseid aruandeid kaitsmas. Välisministeeriumil on väike osa sellest, seal on ka palju sotsiaalministeeriumi inimesi. Seal on juhitud tähelepanu sellistele asjadele. Kuidas inimesed minimaalse toetusega hakkama saavad, kui vaadata Eesti toiduainete hindu või elamuaseme hindu... meie inimestel ongi nii, et nad annavad kogu raha ära söögi jaoks ja rendi eest ja siis ongi kõik, ei saa endale lubada näiteks osavõttu kultuuriüritustest. Inimõigused on see, et sul on õigus normaalsele elule, et sa ei ole ainult nelja seina vahel, sa saad olla ka aktiivne ühiskondlikult. See on inimõigus.

Eesti ei ole hetkel veel majandus, sotsiaal ja kultuuriliste õiguste ÜRO konventsiooni uue protokolliga liige, mis tagab justnimelt igale isikule õiguse pöörduda riigi vastu. Üks põhjusi ehk

ongi see, et kas me oleme valmis selleks niiöelda oma majandusliku arengu mõttes. Me peame seda riigi tasandil paratamatult analüüsima ja see on üks selliseid diskussiooni küsimusi, mis on õiguslikus mõttes väga tähtis.

Jah, kindlasti. Eesti esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtu juures on saanud kodanike kirju, just täpselt nendel teemadel, et väike pension ja kus ähvardatakse ka Euroopa Inimõiguste Kohtusse minna. Paraku küll tõesti väga suur osa, päris palju inimkonnast ikkagi nii-öelda seostab neid. Inimõigused oleks nagu otseselt väike palk.

Aga seda sama debatti võiks võib-olla tänasest rohkem mõtestada ka põhiõiguste... kuidas öelda... diskursust kasutades. Ütleme, et kui see asi, terve see teema taandada sellele, et parempoolsed poliitilised argumendid versus vasakpoolsed poliitilised argumendid, siis ollakse nagu sellises märgilises kaevikus, kust on väga raske välja tulla. Me ei taha tekitada situatsiooni, kus inimesel on niiöelda lihtsam näiteks mitte töötada.

Puhtalt sotsiaalmajanduslikud probleemid ei peaks küll inimõiguste valdkonda kuuluma. Noh – inimesed räägivad nendest probleemidest, mis neil on. Ükskõik, mis sildiga seda siis varustatakse. Kui keegi on valmis teda kuulama ja sellega tegeletakse, siis need asjad lihtsalt öeldakse välja. See on see põhjus suuresti. Mis puutub, et kuidas tajutakse neid keeleprobleeme, siis siin on ehk isegi lähem seos inimõiguste teemaga. Aga on selge, et igat nüansi ei saa kohe liigitada sinna valdkonda. Siin peaks siis ikkagi olema mingi fundamentaalsem möödalask riigi poliitikas, kui asi läheks sellele tasandile.

9.2 Hinnangud venekeelse elanikkonna diskrimineerimise teemale

Küsimus: venekeelse elanikkonna stereotüüpsust kujundab suures osas Vene meedia, kus hoitakse pidevalt üleval diskrimineerimise teemat. Kas teie arvates venekeelset elanikkonda tegelikult diskrimineeritakse Eestis?

Siin oli ekspertide ühine arvamus, et **keelelist diskrimineerimist ei ole**. Kusagil maailmas pole nii, et elades konkreetses riigis saab läbi ilma riigikeelt oskamata. Pealegi on meil venekeelset elanikkonnal alati võimalus õppida ka edaspidi vene keeles, seda õigust pole neilt ära võetud. Olemas on eragümnaasiumid. Riigigümnaasiumid peavad loomulikult olema eestikeelsed ning see tuleb ka vene noortele igati kasuks aidates neil lõimuda meie ühiskonda.

Rahvusvahelised organisatsioonid, kes on teemat uurinud, on leidnud, et venekeelse elanikkonna õiguste rikkumist Eestis ei ole.

Ega me ei saagi tõepoolest seda salata, et meie seas on ka kodakondsuseta või määratlemata kodakondsusega isikuid. Selle põhjuseks on kogu see ühiskond, keskkond, millest me tuleme. Need probleemid ei saagi üleöö ära kaduda, mis on ühiskonnas ja millega lihtsalt tulebki aasta aastalt tegeleda. Ma arvan, et me sellega ju tegelikkuses tegelemegi, et võib-olla ongi siis näidanud, et me ei ole piisavalt tegelenud. Eks see ongi, ma kujutan ette,

nende ametkondade hetk mõelda kogu aeg selle peale, et kas on piisavalt või kas peaks äkki mõnda valdkonda rohkem parandama.

Ei, ei diskrimineerita. Aga see, mida võib-olla tajutakse diskrimineerimisena, on just vanema elanikkonna puhul võrdlus nõukogude ajaga, kui vene keel oli privilegeeritud seisus. Nende privileegide kadumine ja olukorra muutumine on nendele inimestele olnud löögiks.

Soovitused venekeelse elanikkonnani jõudmiseks

Kuidas selgitada venekeelsele elanikkonnale, et riigikeele õppimine ja selle oskuse nõue mitmetes ametites pole inimõiguste rikkumine, vaid elementaarne kvalifikatsiooninõue?

Üldiselt oli peamine soovitus pidev ja laialatuslik teavitustegevus – rääkida, rääkida ja veelkord rääkida. Soovitati kaasata ka vene rahvusest inimesi endid, kes on keele ära õppinud ja kel läheb hästi. Nende jutt mõjuks tulemuslikumalt kui eestlaste jutt samal teemal. Oleks vaja vähendada valitsevat hirmu, et sa kaotad oma identiteeti, kui õpid ära eesti keele.

Keeleõppimine võiks olla inimestele võimalikult lihtne. See võiks olla suuremas osas tasuta. Väike omaosalus võiks olla, ning protsess mugavaks tehtud ja hästi kättesaadav. Sellest võiks olla suur abi.

Rohkem rääkida nendel teemadel. Peavad olema väga aktiivsed ja konkreetsetele sihtrühmadele suunatud teavituskampaaniad. Et mis on need meetmed, et mida tähendab eesti keeles õppimine. Millises mahus gümnaasiumis on, milliseid metoodikaid kasutatakse, mis asi on keelekümblus jne. Inimestel, kes kooliga seotud ei ole, neil on väga moonutatud pilt sellest, mis tegelikult venekeelsetes koolides toimub. Nad arvavad, et kui see vaene lapsuke kooli jõuab, siis talle kohe öeldakse, et unusta oma emakeel.

Meil on ka vabavõimelisi, kes võitlevad eestikeelse hariduse vastu. Näiteks Vene Kool Eestis, mida Tallinna linn rahastab või siis Inimõiguste Teabekeskus, kes teevad seda poliitilistel eesmärkidel.

Avatud Vabariik pööras siin õiguskantsleri tähelepanu sellele, et ei ole põhiseadusega kooskõlas, et KOV-d ise otsustavad õppekeelt gümnaasiumis. Et moodustavad nn. erakoole, kus kooli õppekeelt valib ainult kooli omanik. Et 100% vene keel ja kõik. Aga kust raha tuleb – kui vanemate taskust, siis õppigu kasvõi hiina keelt, aga seal raha tuleb maksumaksja taskust. Me juhtisime tähelepanu sellele aprillis ja täna Riigikogu jõudis järeldusele, et erakooli seadust tuleb muuta.

Eeskujuks võiks võtta ka Lätist, kus haridusreform tehti ära juba aastal 2004. Ja enne seda, 2002. aastal, oli neil juba rakendatud põhikoolide kakskeelne õpe. Sealseid kogemusi võiks ka meil ära kasutada.

Riik peaks väga palju selgitama ja ka erinevate, ilmselt ka kampaaniatega, mitte formaalsete kampaaniatega, vaid ka sellise väga otsese suhtlemise kaudu peaks selgitama seda, et eesti

keelega on rohkem võimalusi noortel inimestel. Nad saavad paremini oma õigusi kaitsta, kui nad saavad aru kohaliku või selle maa õigusruumist ja infoväljas on nad sees. Seda ilmselt peab rohkem selgitama vastukaaluks sellele informatsioonile, mis tuleb Venemaa poolt. See on üks tegemata jätmise, et sellega tegeletakse vähe, kuna ei leita õigeid mooduseid ja viise. Aga üheks väga heaks võimaluseks infot levitada on ka erinevad kodanikuühendused, ütleme siis kas Ida-Virumaal või venekeelse elanikkonna hulgas või siis erinevate meedia väljaannete kaasamine ja inimestega tõesti otsese suhtluse kaudu. Ja väitluste ja kogunemiste ja debattide kaudu selgitamine, mis ei ole väike töö üldse, aga mida tuleb teha.

See hakkab ajapikku paranema. Asi on selles, siis nad ei saa jälle pahandada et nad ei saa tööd. Töötuid on palju. Aga on ka eestlasi töötuid, muidu ei mindaks välismaale. Nad ei taha aru saada sellest... Vanad vene emigrandid 19. sajandil olid vaesusest tulnud. Nad olid tänulikud noorele Eesti riigile, et neile anti varjupaika. Ja ei olnud enne sõda mingeid probleeme ei juutidega, ei venelastega, kellelgi. Nad said aru kõik, et elavad Eesti riigis ja neile ei tulnud pähegi, et nad ei õpiks Eesti keelt ära. Aga praegu on grupp inimesi, kes ässitab teisi üles. Vene kultuurikeskuses on vene veteranide koosolekud ja seal avalikult ässitatakse.

9.3 Hinnangud Eesti elu suurimatele probleemidele

Elanikkonna uuringus anti vastajatele ette variandid ning paluti välja valida nimetatute seast kaks Eesti elu kõige suuremat probleemi. Ekspertidelt küsiti kommentaari antud tulemustele. Kõnealused tulemused on näha uuringu esimeses osas joonisel 9.

Kõige enam lahkavamusi põhjustas sotsiaalse võrdsuse pidamine inimõiguste probleemiks (39% vastanutest arvas nii). Osa ekspertidest keskendus mitte otseselt sotsiaalsele võrdsusele, vaid sotsiaalprobleemidele laiemalt (sh. madal elatustase, tööpuudus). Seetõttu on ekspertide vastuseid raske otseselt võrrelda. Kokkuvõttes oli kaheksa eksperti arvamusel, et sotsiaalne võrdsus ei ole inimõiguste probleem, kuid kuus eksperti leidis, et seda võib küll käsitleda inimõiguste raames ja see on tõesti Eestis suur probleem. Viimaste vastustest tuleb välja, et see grupp lähenes sotsiaalse võrdsuse mõistele pigem sotsiaalprobleemide poole pealt.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et sotsiaalsete õiguste käsitlemine inimõiguste temaatika raames tekitab vaidlusi ka ekspertide seas. Siiski on täiesti selge, et sotsiaalset võrdsust ei saa kuidagi selle teema all käsitleda ning see, et teema tõstis esile 39% vastanutest, näitab vastajate vähest teadlikkust või vähest süvenemist teemasse.

Muude teemade kommenteerimisel selgus, et rassiline, rahvuslik ja keeleline võrdõiguslikkus võiks olla pigem madalamal kohal – see ei ole suur probleem. Mõnevõrra suuremad probleemid võiksid olla sooline võrdõiguslikkus ning laste õigused. Nõustuti, et probleeme on ka puuetega inimeste ja vanemaealiste õiguste tagamisel. Võimalik, et kohati on probleeme ka seksuaalvähemuste õigustega, kuid ka siin läksid arvamused lahku – ühed leidsid, et kuna see puudutab väga väikest osa elanikkonnast, siis tegelikud ühiskonna valupunktid on siiski

mujal ja teisalt leiti, et tõesti esineb diskrimineerimist ja halvustavat suhtumist ning ka selle rühma õigusi on vaja kaitsta.

Viit eksperti hämmastas ja kurvastas vabade valimiste suur protsent ja kõrge koht probleemide pingereas – on ju Eesti just selles saavutanud rahvusvahelistes pingeridades kõrge koha ja probleeme ei tohiks olla. Ekspertid ei osanud näha siin seoseid kodakondsuspoliitikaga ja teadmatust mittekodanike kohalikel valimistel osalemise õiguse kohta, mida elanikkonna uuring tegelikult selgitas. Pigem arvati, et tegemist võib olla kas suletud nimekirjade kasutamise temaatikaga, rahulolematusega riikliku poliitikaga või hoopis rahulolematusega valimistulemustes.

Lõpetuseks – vaadates tulemusi, äkki oleks vaja meedias või koolis, põhikooli programmis inimõigustest rohkem rääkida. Noortele juba lasteaiast alates rääkida, et ole sõber kõigiga. Aga seda ei tasuks ka teisest küljest liialt rõhutada (et areng on toimunud) et loorberitele puhkama jääda, sest kõikides valdkondades on olemas puudujääke ja kuna elu areneb edasi, siis tihtipeale jäävad seadused maha. Neid tuleb täiendada, neid tuleb muuta, neid tuleb võib-olla üle kirjutada. See on selline pidev töö, mis ei saa iial otsa. Esimese kolme järjestuses saab öelda seda et Eestis ei aduta üldse, mis on inimõigus... Sisuliselt oleks vaja inimestel sellest aru saada, aga praegu ei saada.

Ja selles mõttes ei ole mõtet rääkida sellest, et kas sa saad Ansipi kohta halvasti öelda või Savisaare kohta halvasti öelda, kui sul ei ole süüa. Ehk siis me peame rääkima ka sellest, et kas inimesel on süüa. Inimõiguste raames.

10 Meedia osa inimõiguste teemade kajastamisel

Inimeste hoiakute ja arusaamade kujundamisel on suur osa meedial. Inimõiguste teemade kajastamise valguses on olulised kaks aspekti: esmalt venekeelse meediatarbija viibimine mitte eesti, vaid peamiselt vene meedia infoväljas ning teisalt ka ajakirjanike vähene haritus ja -võimekus kajastada inimõiguste probleeme süsteemselt.

Eesti meedia kindlasti tegeleb inimõiguste teemadega küllalt sageli, kuid seda ei tehta inimõiguste kontekstis. Kindlasti on inimõigused ka tavalugejale keerukas teema ning keeruline on leida lihtsaid ja arusaadavaid lahendusi teemade kajastamisel. Samuti on üks meediaga seonduv probleem meedia skandaalijanu ja mõnikord puudulik oskus hoida õiget fookust.

Eesti ja vene meedia erinevuse juures võib välja tuua asjaolu, et mitte-poliitiliste teemade puhul ei ole meediakajastustes olulist erinevust. Näiteks – kui kevadel oli üleval väikese Varvara lugu, siis selle puhul ei olnud mingit erinevust teemakajastuses ega ka

kommentaariumides. Siin ei olnud tüüpilist vaadete erinevust, mis paistab silma poliitiliste teemade puhul.

Teisiti on Vene meediakäsitlustega teatud poliitiliste teemade puhul, kus on tunda vaenu õhutamist ja inimõiguste rikkumise teema seostamist teatud teemadega, mis seda tegelikult ei ole. Venekeelses infoväljas viibimine on üks põhjus, miks mitte-eestlased tajuvad teatud probleeme teisiti kui eestlased. Eelkõige selles, et vene keel ei ole riigikeel.

Positiivne on Postimehe venekeelse ajalehe ilmumine, kus artiklid on suures mahus eestikeelsete artiklite tõlked ning mis toob venekeelse meedia tarbijaid kindlasti Eesti meediaruumile lähemale.

Teiseks positiivseks näiteks inimõiguste teemakajastuses on kindlasti Tiina Kangro tegevus, kes artiklite, telesaate ja ajakirja koosmõjus on juba saavutanud tulemusi inimõiguste teemadele tähelepanu juhtimisel ja teatud muudatuste sisseviimisel seadusandlusesse.

Negatiivseks näiteks on siin meedia osaliselt halvustav suhtumine soovoliniku töösse. Meedia ei teadvusta olulisi küsimusi põhiõiguste küsimustena ning on mõnikord takerdunud naljaheitmisele mõne kitsa teema väljatoomisega nägemata laiemat pilti ja saamata aru kogu valdkonna olulisusest meile kõigile.

Juhiks tähelepanu, et meediakajastuse puhul – me neid teemasid käsitleme küllalt sageli ja need on üleval, kuid neid ei käsitleta selles kontekstis. Nii et teemad on üleval küll. Me ei too juurde deklaratsiooni paragrahve, et see on siit ja see sealt. Aga käsitleme neid küll. On palju dokumente ja ka rahvusvahelisel tasemel on vaidlusi, et mida käsitleda inimõiguste all ja mida mitte. Praktikaid on riikidel erinevaid.

11 Inimõiguste alane haridus

Mida tuleks teha inimõiguste alase hariduse ja koolituse täiendamiseks?

Kodanikuühiskond

Oma õiguste eest seismine on õpetatav kunst, mida peab õppima. See peaks olema tegelikult meie koolihariduses ühiskonnaõpetuse või kodanikuõpetuse või kodanikuhariduse osa. Mis meil on väga nõrk ja seetõttu tuleb peale järjest uusi noori ja põlvkondi isegi, kes ikkagi ei ole õppinud seda, mida oskavad nende eakaaslased Lääne- või Põhja-Euroopas. Sellest on tingitud ka vähene osalemine ametiühingute tegevuses ja ametiühingu liikumises. Otsene näide sellele, et inimesed ei oska, ei tea ja teinekord ei teadvusta ja isegi ei hooli. Sest ei nähta neid võimalusi, mida selline solidaarne ja üheskoos tegutsemine võib tuua. Võib-olla see hakkab ka muutuma nüüd, kui näha, et ka ametiühinguliikumisel ja kutse-ja ametiliitude tegevusel ja streikidel on mingisugused tulemused.

Meie kooliharidus peab muutuma ja kaasajastuma, ka õpetajad ise peavad oskama seda ainet anda ja noortes kodanikuaktiivsust tekitada. Öeldakse, et suur osa on perekonnast pärit, aga kui peres ei ole selliseid traditsioone ja teadlikkust, mida lastele edasi anda, siis seda suurem on kooli roll ja tähtsus.

Kahjuks ei ole siin suuri hüppeid toimunud kahekümne aasta jooksul. Kui me vaatame neid õppekavasid ja seda, kuidas ühiskonda kirjeldatakse noorele inimesele, siis see on ikkagi väga riigikeskne. Kodaniku kohustused on peamiselt valimas käia ja muid oskusi seal väga palju ei õpetata. Samuti praktiliselt nn. käed külge tegevusi ei tutvustata. Et kuidas noor inimene võiks ise õppida kampaaniaid korraldama või vabatahtliku tegevust organiseerima, see on väga väike asi, aga sellest kõik algabki.

Juriidiline haridus ülikoolis

Inimõiguste alast kohustuslikku ainet praegu bakalaureuseõppes ega magistrantuuris ei ole. Pakutakse üksnes soovituslikke aineid, mis spetsialiseeruvad küll nii Euroopa Liidu kontekstil ja kui ka Venemaa kontekstile. Kuid soovituslikkus vormis ei ole tagatud see, et kõik juristid, kes hiljem hakkavad praktiseerima, oleksid täielikult teadlikud nendest põhiõigustest ja vabadustest, mida nemad tegelikult peavad paratamatult arvesse võtma oma igapäevases töös. See on jällegi üks võtmekohti inimõigustealase hariduse juurutamisel ja vajaks läbimõttlemist.

Ülikoolides võiks ka rohkem teha nendes valdkondades. Tudeng saab teada inimõigustest rahvusvahelise õiguse kursuse raames ja siis ka konstitutsiooni või riigi õiguse ja mingil määral Euroopa Liidu õiguse raames. Aga ma ei ole kindel, kui intensiivselt meil õppejõud on omavahel kooskõlastanud, kes mida räägib, et kokku tuleks terviklik pilt.

Meil on tõesti olemas ka valikkursus inimõigustest aga kas see kõikideni jõuab? Kui ma võrdlen Tartu Ülikooli mõne veel tugevama ülikooliga Lääne-Euroopast, siis kindlasti on arenguruumi inimõiguste käsitlemisega ka ülikoolis.

Kui nüüd rääkida juuraharidusest ja miks mitte ka laiemalt sotsiaalvaldkondadest üldse, siis kui oleks aega ja õpetavat personali, siis oleks hea kaasuste lahendamine, just tuginedes siis konventsioonidele, põhiseadusele ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale. See võiks tegelikult seda sisemist mõistmist oluliselt kasvatada. Seda ma olen näinud, et kui anda inimestele teha võistlevaid grupitöid. /...../ Siis nad töötavad läbi hästi palju materjali ja oskavad ennast ka mõelda sellesse olukorda. Ja see tõenäoliselt edaspidi aitab päris hästi kaasa sellele, et inimesed oleksid paremad.

Üldharidus koolides

Eks peab arvestama sellega, et Eesti õpilaste koormus on niigi üpris suur. Ehk pigem peab mõtlema sellele, et kodanikuõpetus ja ühiskonnaõpetus peaksid olema võimalikult interaktiivsed ained, kus pannakse õpilasi kaasa mõtlema nendel teemadel. Seda saaks teha pigem läbi aktiivse tunnivormi mis põhineks pigem angloameerikalikul klassisüsteemil kui tugeval saksalikul distsipliinil. Selleläbi on võimalik tagada see, et õpilastel tekiks isiklik side.

Inimõiguste õpetamine on alles viimasel ajal päevakorraale tõusnud. Ma kahtlen, kas praegu olemasolevad õpikud väga intensiivselt seda teemat üldse käsitlevad. Pigem riivamisi, et kuskilt faktid jooksevad läbi, kus inimõiguste ülddeklaratsioon on mainitud. Aga ma arvan, et selle kodanikuõpetuse raames peaks olema üks eraldi... ideaalis mitte isegi tund, vaid mõned tunnid kohe. Mida käsitleda, oleks ju piisavalt. Selle raames, selle prisma läbi sa saad käsitleda ka olulist osa maailmapoliitilisest ajaloost, ütleme 20. sajandil. See on mingi perspektiiv sellele ajaloole ja see on perspektiiv ka Eesti ajaloole, sest et me võime meie iseseisvuse taastamist ja Euroopaga lõimumist vaadata ka kui tagasi minemist sellesse kultuuriruumi, kus inimõigused on väärtustatud. Ja seda saaks kõike näidete varal illustreerida.

Alusharidus lasteaedades

Mis on ka Lastekaitse Liidu eesmärk, on õigustest ja inimõiguste temaatika populariseerimine väga varasest east. Meil on projekt „Kiusamisest Vaba Lasteaed“, mis on tulnud Taanist ja mis levib varsti üle Eesti. Kus on sallivusel ja tolerantsusel suur osa. Et seda arendada juba lasteaia east. Ja on ka koolitused vanematele. Muutumine võtab aega põlvkondi.

Mina olen näinud lasteaedades uste peal laste õiguste konventsiooni eestikeelset ja suurt plakatit. Mis minu arvates on väga tänuväärne tegevus, et juba väikesest peale teadvustada, et jah, on olemas mingid aktid, lastel on õigused. Ja sealt juba peaks tegelikkuses see pihta hakkama. Keskkoolis ei saa tulla lihtsalt ja noorele öelda, et „nüüd on olemas inimõigused“. See peaks ikkagi meiega koos kasvama. See tuleb ka ju radiost, televiisorist, kõik see

tolerantsuse ja sallivuse teema. Aga kahtlemata võiks seda olla koolides pigem sügavuti rohkem, mitte lihtsalt ühiskonnaõpetuse ühe osana, vaid ka mujalt. Eesti on olnud ju kinnine ühiskond, ei ole meil olnud suurt maailmast tulnud migrantide voolu ja seega võikski rohkem rõhku pöörata sallivuse suurendamisele.

EKSPERTIDE UURINGU KOKKUVÕTE

Fundamentaalsete ehk **klassikaliste inimõigustega Eestis probleeme ei ole**. Euroopa Liidu liikmena on meil kehtestatud kõrged inimõiguste standardid. **Inimeste poliitilised õigused, õigus elule, demokraatia ja sõnavabadus on igal juhul tagatud**. Eesti paistab ka rahvusvahelisel tasandil heas mõttes silma. Oleme alates 90-ndatest aastatest liitunud enamuse inimõiguste alaste konventsioonidega ning meie kuvand rahvusvahelistes organisatsioonides on hea.

Samas tõi mitu vastajat välja asjaolu, et kuigi seaduste järgi on meil kõik väga hästi, siis reaalelus ei pruugi sugugi kõik õigused alati tagatud olla. Täpsemalt puudutavad need teemad ka inimeste põhiõiguste kaitset, milles paljudel puhkudel siiski nähakse probleeme. Kõige haavatavamad elanikkonnagrupid on paljulapselised pered, lapsed, pikaajalised töötud, naised, eriti üksi elavad vanainimesed väheasustatud piirkondades, eakad, puudega inimeste pereliikmed ehk omaste hooldajad, puuetega inimesed, eriti psüühiliste erivajadustega inimesed, inimesed hooldusasutustes ja samasoolised paarid.

Mitu eksperti leidis, et üldine teadlikkus inimõiguste alal on väga madal. Ühelt poolt **võimendatakse olmekonflikte üle ning paljusid asju nähakse inimõiguste raamides, mis sinna valdkonda ei kuulu**. Teisalt ei ole rahvas kursis vastuvõetud seadustega, puudub vajalik tolerantsus vähemusgruppidesse. Samas ei teata ka enda õigusi – puudub oskus ja julgus oma õiguste eest seista. Oma murega jäädakse üksi ning ei teata, kuhu oma õiguste kaitsmiseks pöörduda.

Viimaste aastate suundumusi vaadates peab mainima, et nii valitsusasutuste, kõrgkooli kui ka meedia esindajad kiitsid MTÜ-de tõhusat tegevust inimõiguste alaste teemade püstitamisel ja avalikkuse teadlikkuse tõstmisel. Sellisest tegevusest on palju kasu olnud ning see aitab kaasa hoiakute muutmisele ja probleemide teadvustamisele.

Kuigi inimõiguste küsimuses on viimastel aastatel palju edasi liigutud, on teatud teemade püstitamine jätkuvalt raske. Peamised takistused on inimeste vähene teadlikkus ja rahaliste vahendite nappus. Kõik küsitletud organisatsioonid plaanivad inimõiguste kaitsmise teemadega edasi tegeleda sest tööpõld on lai ja probleeme jätkub.

Kommenteerides hiljuti läbiviidud elanikkonna uuringut **ilmnes lahkavamusi seoses sellega, kas sotsiaalmajanduslikke teemasid tuleks käsitleda inimõiguste raamistikus või mitte. Ühest järeldust ei ole antud selle tulemuste põhjal võimalik teha**.

UURINGU KAHE OSA KOKKUVÕTE

Eestis ei ole pikaajalist traditsiooni käsitleda probleeme inimõiguste valguses. Võttes kokku nii elanikkonna kui ekspertide uuringu tulemused, saab väita järgmist.

Elanikkonna seas on teadlikkuse tase inimõigustest madal. Ei teata, milliseid probleeme ja õiguste rikkumisi liigitada inimõiguste alla, milliseid peaks käsitlema teises raamistikus. Inimõiguste terminiga meenub valdavalt üldisemat laadi teadmine inimeste õigustest, seadustest, võrdsusest ja vabadusest. Inimõiguste täpsemat sisu oskab välja tuua väike osa elanikkonnast. Suur osa kipub inimõiguste alla liigitama sotsiaalmajandusliku olukorraga seonduvat.

Ka eksperdid nõustusid, et elanikkonna teadlikkus on madal. Ühelt poolt võimendatakse olmekonflikte üle ning paljusid asju nähakse inimõiguste raamides, mis sinna ei kuulu. Teisalt ei ole rahvas kursis vastuvõetud seadustega, puudub tolerantsus vähemusgruppidesse. Samal ajal ei teata ka enda õigusi ning ei osata enda eest seista. Ekspertide seas ilmnes lahkavamus, kas liigitada sotsiaalmajanduslikke teemasid inimõiguste alla või mitte. Ühest järeldust pole siin võimalik teha ning see ei olnud ka uuringu eesmärk.

54% elanikkonnast arvab, et inimõiguste tagamisega Eestis probleeme pole, 29% leiab, et esineb rikkumisi, ülejäänud osa ei oska küsimusele vastata. 13% elanikest leiab, et on rikutud tema enda või tema tuttava inimõigusi. Kõige sagedamini peetakse inimõiguste rikkumiseks kehva sotsiaalmajanduslikku olukorda ja mitte-eestlaste puhul keelelist diskrimineerimist. Rääkides enda õiguste rikkumisest osutus peamiseks teemaks ebavõrdne kohtlemine töökohtadel, kuid toodi välja ka teisi valdkondi.

Ekspertide grupp oli ühisel arvamusel, et klassikaliste inimõiguste tagamisega Eestis probleeme ei ole. Oleme alates 90-ndatest aastatest liitunud enamiku inimõiguste alaste konventsioonidega ning ka meie kuvand rahvusvahelistes organisatsioonides on hea. Samas tuleks inimõiguste kontekstis kindlasti rääkida teemadel, mis puudutavad ka inimeste põhiõiguste kaitset, kuna selles esineb rikkumisi. Inimeste õiguste rikkumiste põhjused on ühelt poolt riigi tegemata jätmised ja teisalt ühiskonnas levinud hoiakud, mis väljenduvad inimsuhetena.

Inimõigused on keerukas ja mitmekihiline teemavaldkond. Ka rahvusvahelisel tasandil vaieldakse, mida käsitleda inimõiguste raames ja mida mitte. Eestis, mis on üks eurotsooni vaesemaid maid, ei ole üllatav, et inimõiguste raames soovitakse rääkida ka kehvast majanduslikust olukorrast. Uuringu põhijäreldus on tõdemus, et rahva teadlikkust oma õigustest tuleb tõsta. Mitte-eestlaste puhul tuleb aga leida paremaid võimalusi kommunikatsiooniks ja selgitustööks lõimumispoliitika paremal elluviimisel.

LISA 1: ANKEET

1. Kui räägitakse inimõigustest, siis mida Teie selle termini all mõistate?

---

2. Kas teie arvates Eestis austatakse inimõigusi?

- 1 Jah → JÄTKAKE KÜS. 5
- 2 Ei → JÄTKAKE KÜS. 3
- 3 Ei oska öelda → JÄTKAKE KÜS. 5

3. Milliseid inimõigusi Eestis rikutakse?

---

4. Palun kirjeldage konkreetset situatsiooni, mille käigus rikuti teie või teie tuttava inimõigusi.

KUI EI SELGU VASTUSEST, TÄPSUSTAGE: Millal see toimus?

---

5. Millistest allikatest te olete saanud infot inimõiguste kohta? VÕIB MITU VASTUST. KAART 2.

- 1 Kool/ülikool
- 2 Meedia
- 3 Tööga seondult
- 4 Sõbrad, perekond
- 5 Internet (palun täpsustage)

- 6 Inimõiguste Instituut
- 7 Eesti Inimõiguste Keskus
- 8 Lastekaitse Liit
- 9 Puuetega Inimeste Koda
- 10 Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus
- 11 Riigiasutused ja kohalikud omavalitsused (täpsustage)

---

12 Mujalt, kust? _____

6. Kas informatsiooni inimõiguste teemal on olnud piisavalt? ÜKS VASTUS.

- 1 **Jah, täiesti piisavalt** → JÄTKAKE KÜS. 9
- 2 **Pigem piisavalt** → JÄTKAKE KÜS. 9
- 3 **Pigem vähe**
- 4 **Väga vähe**
- 5 *Ei huvita / Ei oska öelda* → JÄTKAKE KÜS.9

7. Mis valdkonnas võiks teavet olla rohkem?

---

8. Milliste kanalite kaudu eelistaksite vastavat teavet saada?

---

9. Kas on eetilne, kui Eesti riik arendab suhteid riikidega, kus jõhkralt rikutakse inimõigusi? ÜKS VASTUS. KAART 3.

- 1 Selles pole midagi halba
- 2 See ei häiri mind
- 3 See on pigem ebaeetiline
- 4 Selliste riikidega tuleks suhted katkestada
- 5 *Ei oska öelda*

LUGEGE ETTE VAHETEKST:

Inimõiguste ülddeklaratsioon sätestab, et kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt ning kõigil on samad õigused ja vabadused, aga ka kohustused.

10. Millised järgnevatest õigustest on Teie arvates inimõigused, mis kehtivad kõigile inimestele?

MITU VASTUST. KAART 4.

11. Palun valige loetelust 5 teie jaoks kõige olulisemat õigust. KAART 4.

	10. Millised neist on inimõigused? <i>MITU VASTUST</i>	11. Neist kõige olulisemad <i>KUNI 5 VASTUST</i>
Õigus elule	1	1
Õigus võrdsusele seaduse ees	2	2
Õigus õiglasele kohtupidamisele	3	3
Õigus isikuandmete kaitsele	4	4
Õigus sõna-, trüki- usuvabadusele,	5	5
Õigus koonduda ühingutesse ja liitudesse	6	6

Õigus tööle	7	7
Õigus sotsiaalkindlustusele, puhkusele ja pensionile	8	8
Õigus tasuta arstiabile ja ravile.	9	9
Õigus riigi poolt tagatud keskmisele sissetulekule.	10	10
Õigus vabadele valimistele	11	11
Naiste ja meeste võrdsed õigused	12	12
Õigus haridusele	13	13
Õigus perekonna ja eraelu puutumatusse	14	14
Õigus vara omamisele ja kaitssele selle meelevaldse võõrandamise eest	15	15
Muu, mis? _____	16	16
Mitte ükski nimetatutest pole inimõigus	17	
Mitte ükski nimetatutest pole oluline		18

12. Mil määral te nõustute järgmiste väidetega? *KAART 5 (skaala).*

	Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Ei üks ega teine	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	<i>Ei oska öelda</i>
Inimõigused ei ole mulle igapäevaelus olulised	1	2	3	4	5	6
Inimõiguste rikkumine on probleemiks mõningates riikides, kuid see ei ole probleemiks Eestis	1	2	3	4	5	6
Kõigile Eesti elanikele on kasuks inimõiguste tagamine	1	2	3	4	5	6
Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta on ülimuslik Eesti seaduste suhtes	1	2	3	4	5	6
Inimõigused on tähtsad, et luua õiglasemat ühiskonda Eestis	1	2	3	4	5	6
Inimõiguste järgimine tähendab ka kohustust austada teiste isikute inimõigusi	1	2	3	4	5	6
Peaks olema kehtestatud standardid, kuidas avalik võim kohtleb inimesi	1	2	3	4	5	6

13. Kui Te arvaksite, et Teie inimõigusi on rikutud, siis kuhu te esimesena pöörduksite?

Järjestage kolm kõige tähtsamat. *KAART 6.*

	Kõige tähtsam	Tähtsuselt teine	Tähtsuselt kolmas
--	---------------	------------------	-------------------

	ÜKS VASTUS	ÜKS VASTUS	ÜKS VASTUS
Eesti kohtud	1	1	1
Õiguskantsler	2	2	2
Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik	3	3	3
Inimõiguste Instituut	4	4	4
Eesti Inimõiguste Keskus	5	5	5
Euroopa Inimõiguste Kohus	6	6	6
Inimõiguste Teabekeskus	7	7	7
Rahvuste Ühendus	8	8	8
Patsientide Liit	9	9	9
Puuetega Inimeste Koda	10	10	10
Lastekaitseorganisatsioonid	11	11	11
Seksuaalvähemustega tegelevad organisatsioonid	12	12	12
Soolise võrdõiguslikkusega tegelevad organisatsioonid	13	13	13
Keskkonnaga tegelevad organisatsioonid	14	14	14
Juristid (sh. õigusabi leheküljed veebis, tasuta õigusabi päevad)	15	15	15
Muu, mis? _____	16	16	16
<i>Ei oska öelda</i>	17	17	17

14. Millised rahvusvahelised organisatsioonid tegelevad inimõiguste alase olukorra jälgimisega?

MITU VASTUST. **KAART 7.**

- 1 ÜRO
- 2 Euroopa Liit
- 3 Euroopa Nõukogu
- 4 OSCE
- 5 *Ei oska öelda*

15. Milliste inimõiguste tagamisega on teie arvates Eestis kõige suuremad probleemid?

VALIGE 1 VÕI 2 TÄHTSAMAT. **KAART 8.**

- 1 Sõnavabadus, kogunemiste vabadus
- 2 Usuvabadus
- 3 Vabad valimised
- 4 Seksuaalvähemuste õigused
- 5 Laste õigused
- 6 Puuetega inimeste õigused

- 7 Sooline võrdõiguslikkus
- 8 Rassiline, rahvuslik või keeleline võrdõiguslikkus
- 9 Vanuseline võrdõiguslikkus
- 10 Sotsiaalne võrdsus
- 11 Muu, mis? _____
- 12 Eestis ei ole mingeid probleeme inimõiguste tagamisega
- 13 *Ei oska öelda*

16. Kui palju te teadsite inimõiguste teemast enne käesolevat intervjuud? ÜKS VASTUS.
KAART 9.

- 1 Väga palju
- 2 Piisavalt palju
- 3 Mitte eriti palju
- 4 Olin kuulnud sõna, kuid ei teadnud selle sisust midagi
- 5 Ei olnud kunagi sellest teemast kuulnud
- 6 *Ei oska öelda*

LISA 2: VESTLUSJUHE

Sissejuhatus – tellija, teema, eesmärk.

1. Mis on Eestis kõige suuremad probleemid inimõigustega? Kirjeldage neid ja püüdke välja tuua 3-4 tõsisemat probleemi. Millised grupid on kõige ohustatumad? Millised on peamised probleemid valdkonnas, millega tegeleb teie ametkond/MTÜ/asutus?

2. Kuidas näib Eesti inimõiguste olukord võrreldes teiste riikidega (eeskätt EL ja naabrid)?

3. Millised on olnud viimaste aastate arengud inimõiguste olukorras ja mida on selleks teinud teie asutus/MTÜ.

4. Missugused on teie plaanid inimõigustega tegelemisel tulevikus?

5. Milliseid soovitusi te annaksite inimõiguste teemal valitsusasutustele/MTÜ-dele. Milliseid soovitusi annaksite kodanikele? Kuidas te hindate valitsuse ja/või kohaliku omavalitsuse tegevust inimõiguste tagamisel?

6. Küsimused vastavalt tegevusalale

MTÜ-d: Millised on teie ootused seadusandluse täiendamisel inimõiguste alal ja teie ettepanekud selles?

Valitsusasutused: Milline on olemasolev ja kavandatav seadusandlik tegevus inimõiguste kaitse parandamiseks?

Kõrgkoolid: Mida tuleks teha inimõiguste alase hariduse ja koolituse täiendamiseks?

Ajakirjandus: Kuidas hindate inimõiguste kajastamist Eesti ajakirjanduses, eesti- ja venekeelse ajakirjanduse võrdlus ja mida tuleks parandada.

7. Kommentaar elanikkonna uuringule